

מוֹלַד

ירחון מדיני וספרותי

חשון תשי"ט כרך ב' חוברת 8 נובמבר 1948

67	נובמבר 1947—נובמבר 1948	הרצל ברגר . . . . .
71	חברות לאומות המאוחדות או מעמד נייטראליות	חיים גרינברג . . . . .
74	לדרכנו המוציאליסטית במדינה	הלל דנציג . . . . .
79	דיוקנה הלאומי של יהדות רוסיה	יעקב לשצינסקי . . . . .
בין לאומים:		
85	שעתו של טרוטמן	ד. ר. אלסטון . . . . .
89	השבוי	ס. יזהר . . . . .
100	גנה	יעקב פייכמן . . . . .
101	השיר ופשרו	ת. ס. אליוט . . . . .
104	אחבת היתור	לאה גולדברג . . . . .
108	פורצי הדרך	מנחם תלמי . . . . .
רשימות:		
113	במערכת תמיד	א. ציוני . . . . .
114	להגברת חברת העובדים	ש. יבנאלי . . . . .
119	עצמאות ההסתדרות — זכויות פועלים	א. אופיר . . . . .
ספרים:		
122	בין שכל לאימפולס	א. שאנן . . . . .
123	על האדם בהתישבות	שמואל גדון . . . . .
125	המדינה להלכה ולמעשה	נתן רוטנשטריך . . . . .
126	מיעושים בעולם הערבי	אפרים א. שפייר . . . . .
127	ספרים שנתקבלו	. . . . .
128	בשולי החוברת	. . . . .

MOLAD, Monthly Review of Politics and Letters

Published by the Palestine Jewish Labour Party

Vol. II

No. 8

November 1948

Editorial Offices 45 Sheinkin St., Tel-Aviv, Israel

נובמבר 1947 – נובמבר 1948

סתיו של סיכויים וסכנות

הרצל ברגר

1947 נשתנה מעיקרו תפקיד אר"מ בקביעת עתידה של ארץ-ישראל. בסתיו 1947 ביקשה העצרת, ואף הצליחה, ליצור בסיס מדיני-משפטי לעיצוב מציאות ארץ-ישראלית חדשה. מאז מבר קש אר"מ, אולי בלי כוונה מפורשת ונוקשה של כל הזרמים הקובעים את החלטותיו ואת מעשיו, לבלום את תהליך ביצועה וייצובה של מציאות זו. בדרך זו שנקט אר"מ הגיעה הבעיה הארץ-ישראלית עכשיו, בימי עצרת נוספת של האומות המאוחדות, עצרת פאריס, לאיזור סכנות נוסף. חמור אף הוא. כי המושב המיוחד באביב 1948 בא לקבוע מדיניות של „אי התערבות“ כלפי הנסיון הבריטי לסכל את הגשמת ההחלטה מנובמבר 1947 והנסיון הערבי למנעה בכוח מזויין. ואילו בעצרת הרגילה שהתכנסה בסתיו זה היינו עדים לנסיון לעכב, בתוקף סמכותו המדינית של אר"מ ואולי גם בלחץ סאנקציות על מדינת ישראל, את הגשמתה של החלטת נובמבר לאחר שהכוח היהודי הפועל למענו התגבר על מאמצי ההשבתה והסיכול של ממשלת בריטניה ועל ההתקפה הצבאית של מדינות ערב גם יחד. אזור סכנות זה חמור לא רק משום האסירות של הכרעה נגד כמה תביעות עיקריות של ישראל, הכרעה מלווה לחץ בין-לאומי (אף על פי שגילוי עמדת אמריקה מיעט ספנה זו). הסכנה העיקרית כרוכה בעובדה, שלעיינינו נעשה הנסיון למנוע את התפייסותו של העולם הערבי למציאות הארץ-ישראלית החדשה. לא מן הנמנע הוא שמדינות ערב היו משלימות, לו גם בעל כרחן, למציאות זו. אילו ראו בנובמבר 1947 גם את הממשלה הבריטית כשותפת להחלטה תקיפה של המעצמות הגדולות להגשים את תכנית החלוקה בארץ-ישראל ואילו לא את ממשלת ארצות הברית בפסחה על שתי הסעפים. אילו היו דבריי-הנעילה של נציג ארצות-הברית, הרשל ג'ונסון, בישיבה המסיימת של המושב בסתיו 1947 („אנו אנשים בני-חורין ולא נרתע מפני איומים“) באים על ביטויים גם בקו המדיניות של ממשלת אמריקה במשך השנה שחלפה, ואילו נקטה הממשלה הבריטית בתקופת

מיום שהשיגה התנועה הציונית את הישגה המדיני הגדול בעצרת האומות בנובמבר 1947 היה כל מושב נוסף של העצרת לאזור סכנות חמור שהמדינה הצעירה חייבת לעבור אותו בדרכה לעיצוב מעמדה הבינלאומי הסופי ולייצוב הפנימי והבטחוני. באביב 1948 נתכנס בנירירק מושב מיוחד של העצרת לשאלת ארץ-ישראל והתפקיד שנועד לו, כפי שעלה במחשבת מכנסיו, היה, למעשה, התלית החלטתה של עצרת הסתיו לזמן בלתי מוגבל ותלית ההכרעה על הגשמתה או ביטולה הגמור בהתפתחות הענינים בארץ והיחסים המדיניים בין מעצמות העולם. אך ההתפתחות בארץ-ישראל שיוזמי המושב המיוחד של העצרת הועידו לה תפקיד כה רב בחישוביהם לעתיד לבוא הקדימה את המושב עצמו. בישיבתו האחרונה ובנעילתו הנחפזת כבר עמד הכינוס לפני העובדה הניצחת של הכרזת מדינת ישראל. אותו מושב לא ביטל את החלטת 29 בנובמבר אף לא המית אותה בדחיה. אך הוא מינה „מתווך“ והטיל עליו לבקש „פתרון בדרכי שלום“ לבעית ארץ-ישראל, מבלי לחייבו בראיית החלטת 29 בנובמבר כבסיס לפעולותיו ולתיווכו. מינוי זה העניק למתווך יפוי-כוח בלתי-מוגבל כמעט; ומטבע הדברים ומטבע השליחות שהוטלה על הרוון ברנאדוט ניתן יפוי-כוח נרחב ביותר למציאות הארץ-ישראלית בהתפתחותה לקבוע את תוצאות התיווך ואת טיב „הפתרון החדש“ שיושג בארץ, אם „בדרכי שלום“ ואם בדרכי מלחמה.

מאז התפלגה המערכה המדינית על עתידה של ארץ-ישראל ועל טיב ההסדר שיושג בה והיא נטושה בשני שדות שלכאורה אין כל קשר ביניהם: על כל פנים, מלמד מהלך הדיונים במוסדת אר"מ כי רבים מן המשתתפים בהם מבקשים להפשיט את הדיון מכל זיקה להתפתחות הענינים המציאותית בארץ, אם גם מודים הם כי בשלב זה קצרה ידם מהשפיע בדיונים על עיצוב המציאות החדשה בארץ-ישראל. אף על פי כן אין להתעלם מן העובדה, כי מאז נובמבר

יוניות של המאורעות אשר אירעו בשדה המל-
 כמה. אכן האפשרות של הטלת סאנקציות על
 מדינת ישראל היא בגדר אפשרות רחוקה מאד,
 אך פפות המאזנים באו"מ עלולות ויורדות ועצם
 העובדה שההצעה על הטלת סאנקציות הועלתה
 ברצינות ונתמכה ברצינות מלמדת, כי עדיין
 נותר למדינות ערב ולתומכיהן שטח נרחב לתמר-
 רון דיפלומאטי. ודאי שאין בכוח או"מ להגשים,
 על אף התנגדות היהודים, את תכנית באנץ'
 כנגב. אך עצם העובדה, כי תכנית זו הופיעה
 וגם אושרה בוועדת-המישנה של מועצת הבטחון
 מלמדת כי המגמה ששלטה באו"מ היתה
 לא לחסל את הפלישה הפוגעת בחוק הבין-
 לאומי ולהעביר מן העולם את הוצאותיה, אלא
 לבטל את מפלת הפולשים ולהפר את המסקנות
 המדיניות הנובעות ממנה. המתרחש עכשיו באו"מ
 מפתה מאד את ממשלות ערב למדיניות של
 „המתן וראה“, ולדיחוי ההכרעה המדינית החר-
 תכת שיביא עמו כל משאומתן על שלום של
 קבע.

עמדתה של הממשלה הבריטית מגבירה מאד
 את הפיתוי הערבי. לכאורה נכשלה המדיניות
 הבריטית במזרח התיכון כשלוך חרוץ. אנגליה
 לא בלבד הפסידה את ארץ-ישראל, גם עמדר
 תיה במדינות הערביות העיקריות, נודעו קשה.
 האיבה לבריטניה העמיקה לחדור בהכרת עמי
 ערב והיא מדריכה לא רק מנוחתם של המדינאים
 הערביים הותיקים, חניכי האסכולה הפרו-בריטית,
 אלא גם את מעשיהם, המשאומתן על חידוש
 החוזה עם מצרים ועל החוזה עם עיראק יוכית.
 אך המהלומות שבאו על מדינות ערב עם פלי-
 שתן לארץ-ישראל חוזרות ומצמידות אותן לברי-
 טניה. המסקנה הראשונה שהסיקו מדינות החבר
 הערבי מתבוסתן הצבאית בארץ-ישראל היתה
 לא הדעה על נכונותן לשאת ולתת עם מדינת
 ישראל על חוזה-שלום אלא הדעה על נכונותן
 לשאת ולתת עם ממשלת בריטניה על ברית
 אנגלית-ערבית. יתכן מאד שמאחורי נכונות זו
 פועלות הבטחות בריטיות ועזרה צבאית, כל-כ-
 לית ומדינית, ואם נכונות הידיעות על משלחי
 ציוד ומטוסים מבריטניה למצרים, עיראק ועבר
 הירדן — ונראה כי הן נכונות — הרי שכבר
 ניתנו „דמי קדימה“ על חשבון ההבטחות האלה.
 אכן, ההבטחות הבריטיות וכוננותן של מדינות
 ערב לחדש ולהעמיק את יחסי הברית ביניהן
 לבין אנגליה לא תפתורנה שום שאלה השנויה
 במחלוקת בין אנגליה לבין המדינות הערביות.

דצמבר-מאי קו של תמיכה נאמנה בהחלטת
 העצרת, קרוב לודאי שהיתה נמנעת מארץ-
 ישראל הפלישה הערבית בשתי צורותיה ובשני
 שלביה: הסתגנות „המתנדבים הלא-סדירים“ מד-
 צמבר ואילך, וכניסתם למערכה של הצבאות
 הסדירים ממאי ואילך, ולא מן הנמנע הוא, כי
 ההשלמה מתוך הכרח היתה מביאה בעקבותיה
 גם התפייסות שבלב, התרקמותם של יחסי שכנות
 וקשרי כלכלה ותרבות היתה מבטיחה משטר של
 שיתוף-פעולה ערבי-יהודי במזרח התיכון. עכשיו
 ניתנה אפשרות זו מתדש על-ידי כשלונה הגמור
 של הפלישה הערבית. עם כל המרירות שעוררו
 המלחמה והתבוסה נפתחו עתה אפשרויות חדשות
 להשלמה מתוך הכרח העשויה להוליד לשלום
 של קבע מתוך רצון. רבות הדוגמאות בדברי
 הימים, כשבקבות סכסוך ממושך ורב-מרירות
 בין עמים שימשה הכרתו של אחד הצדדים,
 כי אפסה תקוה לשנות את המצב, נקודת-מוצא
 להסדר של קבע אשר נתקבל לא בלבד על דעתם
 החולפת של המדינאים אלא גם על לב העמים
 בהמוניהם.

אך מה שהתרחש עד להבהרת עמדת אמריקה
 במועצת הבטחון ובוועדה המדינית של העצרת
 בפאריס, עשוי היה לסכל אפשרות שניה זו. בכי-
 נוס זה וסביבו כאילו הכל שופע רמזים לממש-
 לות ערב, כי אל להן להתפזר, אל להן להיתפס
 לבהלה; עוד לא פסה תקוה. במצב זה אף סקירתו
 גלוית-הלב של ראש מטה המשקיפים על המצב
 הצבאי בארץ עלולה להשיג מטרה הפוכה מן
 המתבקשת ממנה על דרך ההגיון. התמונה הקור-
 דרת אשר תיאר, לפי כל הידיעות שהסתננו
 מארמון שאיו, הגנרל ריילי, עלולה להביא את
 מדינאי ערב לידי מחשבה, כי המצב כיום רע
 כל כך שמצב גרוע ממנו לא יתכן כלל; הן
 לאחר כל הנאומים על „סכנת ההתפשטות הציר-
 נית על פני כל ארצות ערב“ אין מדינאים
 ערביים רציניים מעלים על דעתם, כי צבא
 ישראל יעלה על קאהיר ובגדאד לכבשן, ואילו
 המשחק הדיפלומאטי הפתלתול מעלה, בכל זאת,
 סיכויים לצאת מן המיצר שמדינות ערב הגיעו
 אליו. הרי שמוטב לדחות עוד ועוד כל אפשרות
 הסדר קבוע, מוטב להאריך ככל האפשר את
 המצב הנוכחי, אשר בו הפתרונות הפוליטיים
 הסופיים עודם בבחינת תלויים ועומדים.

כי המתרחש בשדה המשחק הדיפלומאטי
 פותח לפני מדינות ערב כמה פתחים וסדקים
 שבעדם אולי יוכלו להתחמק מן התוצאות ההגר-

פתרה במשך השנה הזאת את שתי השאלות הדוחקות ביותר של קליטת העליה — את שאלת התעסוקה והשיכון. אך האפשרויות המיוחדות שהביאה עמה המלחמה גדלות והולכות. כבר בשבועות אלה אנו מתקרבים למשבר חריף בשאלת השיכון — משבר מוכן וטבעי בארץ אשר ריבוי אוכלוסייה גדול היה מבכל ארץ אחרת, עקב העליה, ואילו הבניה שותקה בה למעשה עם פרוץ מלחמת העולם ובתי מגורים לא נתווספו בה אלא טפין טפין. יציאת רוב התושבים הערבים מן הארץ לא יכלה, כמובן, לפתור את השאלה הזאת אלא פתרון חלקי וזמני בלבד. למעשה נתמצו כמעט כל האפשרויות בערים ובשכונות הערביות והאפשרויות בכפרים הנטושים מעטות מאד. אנו עומדים לפני משבר השיכון והאיכסון של העולים והעליה הגדולה המביאה אלפי עולים חודש חודש, תובעת פתרון נות נועזים, בממדים נרחבים ובקצב מהיר מאד. ברי כי אמצעי-תחליף זמניים לא יפתרו את השאלה; לכל היותר, ידחו את החרפתה הנוספת לשבועות מעטים מאד.

המצע לפתרון הבעיה המרכזית הזאת הוא נפשי-מדיני: היכול הישוב לרכו את כוחו הנפשי בעת ובעונה אחת בשתי מערכות מכריעות — בחזית הצבאית והמדינית כלפי חוץ ובתפקידי הקליטה בפנים. נסיון תקופת המנדט מוכיח, כי בתקופות של הכרעת-גורל יתכן ויתכן להעלות את הישוב לדרגה גבוהה זו של דריכות נפשית וכושר מעשה, אך אין לשכוח, כי עד עתה חלו תמיד התקופות של דריכות נפשית מוגברת וכללית בישוב בימי סכנות חמורות ומחששות מחוץ. הפעם תידרש הדריכות הזאת במצב שבו הסכנה מבחוץ מתרחקת והנצחונות הצבאיים והמדיניים מפתים לשאננות ולהתפרקות נפשית. ביחוד לאחר שהישוב עומד במערכה זה שתיים-עשרה שנה, מאז מאורעות 1936, והעליה מאירור פה מביאה אתה את הנטל הנפשי האיום של שנות השואה, אין לזלזל איפוא בקשי התפקיד של גיוס הישוב למערכה הכפולה שהוא נתבע לה עכשיו.

ההכרח של בניה גדולה מעלה בעיות קשות התובעות את פתרון בהיקף שלא היה דוגמתו בארץ וללא כל השהיה נוספת, כי כל אניה המגיעה לחופי הארץ מעלה את דחיפותן של שאלות האיכסון הארעי והשיכון הקבוע של רבבות העולים העומדים לבוא בשבועות ובחדשים הקרובים. חמורה ביותר היא שאלת הקאדרים.

אך הן מעוררות שוב תקוות באנגליה, כי עם אבדן שלטונה בארץ-ישראל, יעלה בידה לחזור ולכבוש את העמדות שנשמטו ממנה בחבר הערבי ובמדינות ערב. ההתנגדות למפעל היהודי בארץ היתה שנים רבות אחד הכלים העיקריים בידי בריטניה לליכוד החבר הערבי ולקיום השפעתה בו. עכשיו היא מנסה לעשות את המל-חמה במדינת ישראל גורם עיקרי במאמציה לחי-דוש השפעתה שנתערעה, הסיכוי לעזרה ברי-טית צבאית רצינית עלול לפתות את ממשלות ערב למדיניות של „לא מלחמה ולא שלום“ בחסות אר"מ מתוך תקווה כי שביתת נשק ממר שכת תתן להן את האפשרות להקים מחדש, באין מפריע, ובעזרה בריטית, את צבאותיהן, לחזקם ולציידם כדי לחדש את הפלישה לארץ-ישראל כתנאים חדשים, כשהן מוכנות לה יותר משהיו מוכנות במאי 1948, וכשהנסיבות המדי-ניות נוחות יותר מצד התפתחות היהסים הבינ-לאומיים.

אם יבחרו שליטי ערב בדרך הזאת, אין לראות כוח בין-לאומי אשר יוכל או ירצה לאלץ אותם לנטשה; מיניסטריון החוץ הבריטי ודאי רק יחזק את ידיהם, ודאי, בסופו של דבר תאמר גם אנגליה הן לעובדת קיומה של מדינת ישראל. אך אין לדעת מתי יבוא המועד, וגם כשיבוא המועד לא יקשה על הריאליזם הגמיש של הדיפלומאטיה הבריטית לצרף אמירת-הן לקיום ישראל בכמה תחומים עם חתירה תחת קיומה בתחומיה העיקריים של המדינות.

ב.

המצב של „לא מלחמה ולא שלום“ בחסות אר"מ הצפוי עכשיו לארץ-ישראל עלול להאריך את סבלה של מדינת ישראל ולהגדיל את נטל המלחמה הכבד המוטל על שכמה. התקופה הקרובה תהיה, בלי ספק, תקופת מיבחן חמור ליכולתן של המדינה הצעירה ושל התנועה הציר-נית לשאת, בעת ובעונה אחת, בעול המלחמה ובעול הבנין, כי לא יתכן עוד לדחות עד גמר המלחמה את התפקידים הדוחקים של פעולות קונסטרוקטיביות נרחבות לקליטת העליה ולהר-חבת ההתישבות.

העליה בשנת 1948 תעלה כמעט פי שנים על מספר העולים בשנת השיא של העליה עד עכשיו וריבוי הישוב, על ידי עליה ועודף הילודה על התמותה גם יחד, יגיע ל-20 אחוז בערך מן הישוב בסוף שנת 1947. המלחמה היא אשר

ארגונית, דחיית רבים מנאמני הציונות הותיקים והחזרת הניגודים עם ידידי ישראל החדשים. עכשיו מצווה התנועה הציונית העולמית למצוא פתרון אשר יבטיח את קיומה וסמכותה של התנועה בלי לפגוע בצרכים החיוניים הדוחקים של המפעל.

והצרכים מרובים. כי יחד עם צרכי הבניה תובעים את סיפוקם צרכי ההתישבות החקלאית. אדמה שוממה, מבורה ונטושה בארץ זקוקה להתישבות מהירה. בתקופה זו „אין הטבע סובל חלל ריק“. העליה הגדולה מאיימת להפוך את כל המיבנה הסוציאלי של הישוב על פיו — אם תפנה כולה, מחוסר יד מכוונת בתהליך אנארכי, לערים הגדולות, להרבות צפיפות כשיכון ובענפי פרנסה לא־פרודוקטיביים. יש לרכז סכומים עצומים על מנת שהמפעל ההתישבותי יגבר במדה שתבטיח כי משקל החקלאות בישוב היהודי לא ירד ירידה שיש בה משום סכנה. אנו מצויים על מערך כורחות חדש להבטחת עמידתנו בשתי התזיות — החיצונית והפנימית גם יחד, מצויידיים באמצעים אשר ישמרו על עמדותינו המדיניות והצבאיות ויקימו עמדות בצורות חדשות בכלכלה, בהתישבות, בהשרשת המוני עולים, והזמן דוחק מאד. סיומו של הדיון הארצישראלי בעצרת הארמית עשוי להבהיר את המצב, ויש מקום לקוות כי הוא יסיר כמה מכשולים פוליטיים אשר מנעו עד עתה את כניסתם השלימה של הישוב ושל התנועה הציונית לעול הבנין תוך כדי עמידה במערכה הצבאית והמדינית. ההכרה הבינלאומית הסופית והכניסה לאו"ם באופן בלתי תלוי בשאלת הגבולות והפליטים הערביים, תקרבנה את פתרון של כמה שאלות מטרידות: היא תעמיד את התנועה הציונית בעולם, ובמיוחד באמריקה, על העובדה כי תפקידי הבנין המוגבר תובעים את מילויים היום ולא מחר או מחרתיים; תקל על קבלת מילואה ואשראי ותחיש את זרימת ההון לארץ; תאפשר שחרור פועלים לבנין, נוער למפעלי התישבות, עובדים לענפים החיוניים של התעשייה. אך זאת לזכור: היא תקל את המתיחות של עמידה בשתי תזיות, ולא תבטל אותה. כי גם פתרון מדיני מהיר לא יעביר את סכנת חי"ד דוש ההתקפה, כל עוד לא תיפון מדינת ישראל על יסודות כלכליים וחברתיים מוצקים, וכל עוד לא יגדל מספר תושביה היהודים במידה הגונה מאד. על כן הופכת בעית הקצב של מפעל הבנין הציוני בשנים הקרובות לבעית יסוד של קיום מדינת ישראל.

מספר פועלי הבנין הצטמק מאד ואין בו כדי לצאת ידי חובה כלפי התפקיד המוטל עליהם עכ"ש. הבעיה מסתבכת בגלל גיוסם של פועלי בנין רבים לצבא ובגלל האופי המיוחד של העליה החדשה שאינה יכולה לשמש חיל מילואים לעבודת הבניה במדה ששימשו עליות קודמות — ואין ספק כי ה„אופי המיוחד“ הזה יישמר גם בעליה של השנים הבאות. המצב תובע דמיון ומאמץ כאחד. יש להיזקק לשיטות שלא נסו בהן. מצוקת הידים העובדות והחמרים מעלה את השאלה של שימוש בבתיים מוכנים שאפשר להביאם מחוץ לארץ ולהקיםם תוך ימים מעטים. כעבר נשמעו דברי־ערעור רבים על הצעה זו מפי פועלי־בנין וקבלני בנין גם יחד. אך אין ספק שאם יובאו בתיים מוכנים בכמות הדרושה תעסיק זקיפתם לא פחות פועלים משתוכל להעסיק כל בניה שאנו מסוגלים לה עכשיו. מצב שאינו רגיל תובע פתרונות שאינם רגילים. ואין לשכוח, שעם כל שינוי שיחול במצב תוכל הממשלה להפסיק את יבוא הבתיים המוכנים ולחזור לבניה כתי־קונה.

גם שאלת המימון של הבניה החדשה ניצבת בכל חומרתה. מעכשיו זקוקים אנו לא להרבה רבבות לירות אלא להרבה מיליונים. דא עקא — שהמיבחן הרציני שבו הוטלה עכשיו התנועה הציונית מצא אותה כשהיא בראשית התארגנותה מחדש לאחר הפרדת הסמכויות בין המדינה והסוכנות היהודית ולנוכח משבר הריף במגבית המאוחדת בארצות הברית. המשבר הזה אף הוא ביטוי לחבלי התארגנות לאחר הפרדת התפקידים. התנועה הציונית משניטלו ממנה סמכויותיה המדיניות בארץ־ישראל ועברו למדינה, ומשהרע"ל בה במרכזה החשוב ביותר, בארצות הברית של אמריקה, הברור הסר־השחר על „נאמנות כפולה“, נתונה בסכנה של התרוקנות מכל תוכן מדיני והפיכתה לארגון תורמים בלבד. הסכנה הזאת מעלה מחדש גם את שאלת היחסים בין התנועה הציונית לבין התורמים הלא־ציונים. אילו השכיח לה ההסתדרות הציונית באמריקה לבקש מוצא ממשבר־גידול זה בהעמקת הפעולה הרעיונית־החינוכית ובהידוק הקשרים עם לא־ציונים הנעשים לציונים בקצב מהיר מאד — ודאי שלא היינו מגיעים למשבר זה במגבית המאיים על תכניות בנין שכל דיחוי בהגשמתן כרוך בסכנות חמורות. ההנהגה הנוכחית של הסתדרות ציוני אמריקה בחרה לא בדרך ביסוס התנועה הציונית על ידי העמקת החינוך אלא בדרך השתלטות

חברות לאומות המאוחדות או מעמד נייטרליות

חיים גרינברג

במצב מדיני במידה מובהקת ומסובך בהחלט. אין הדבר מתקבל על הדעת כי ממשלות הנמנעות מלהכנס בקשרים דיפלומטיים עם ישראל (אם משום שהן עצמן עוד לא השלימו לעובדה כי מדינה כזו קיימת, או צריכה להתקיים, או משום שלפי שעה אין הן רוצות לעורר חמתם של גורמים מסויימים המתנגדים לישראל התנגדות עזה) תצבענה בעד הכנסתה של המדינה החדשה בברית האו"ם ותסייענה בכך לקבוע קביעה סופית את מעמדה של הטריטוריה שעליה הובעת לה מדינת ישראל זכות שלטון.

תיתכן גם דרך אחרת, הפוסחת על דיונם של י"א חברי מועצת הבטחון ומביאה את הבקשה היהודית לאספה הכללית במישרים. אך אין זה הנהוג הרגיל, והענין אינו פשוט כל-עיקר; ומכל מקום אין הדבר מתקבל על הדעת שנהיה פונים פניות של הפננה לאומות המאורחות ללא סיכוי הגיוני כי פנייתנו תתקבל בסבר פנים יפות. מכמה וכמה בחינות מן הראוי שמדינת ישראל תזכר מצד מדינות רבות ככל האפשר קודם לעצרת האומות.

אין צורך להטעים את חשיבות הכנסתה של מדינת ישראל לאו"ם. הדבר היה שם קץ, בבת-ראש, לכל היוכחים, אם לידת ישראל "כשרה" היא מצד החוק אם לאו. מתנגדי עצמאות ישראל היו מדברים מעתה דבריהם בספירת העיון והדיון האידיאולוגי, מבלי שתהיה לדברים כל השפעה פוליטית שהיא. אך הדבר היה בגדר מאורע היסטורי לא רק מבחינתה, "המקומית" של מדינת ישראל, עדיין אנחנו עם מפורד ומפורד בין העמים. רוב עמנו בתפוצותיו, והקמתה של מדינת ישראל אינה מבטלת באורח אבטומטי את מעמד ההשפלה וחוסר-הבטחון של חיי היהודים בארצות רבות. בתורת חברה שותף-זכויות באו"ם תוכל המדינה היהודית לעורר לפני או"ם, בשעת הצורך, בעצמה (תחת לסמוך על ידידים לא-יהודים) את שאלת קיפוחן או עיוולן של קבוצות-מיעוט יהודיות.

מבחינה משפטית אין מדינת ישראל יכולה, כמובן, לייצג יהודים שאינם יושבים בישראל, ושנתינתם גתניות מדינות אחרות. אין לה, ואי אפשר שיהיו לה, זכויות מיוחדות להתערב לטובת יהודים שמחוץ לגבולה, ואולם כל מדינה

הממשלה הזמנית של ישראל מבקשת להת-קבל לאומות המאוחדות. מתנגדיה של עובדה חדשה זו בחיים המדיניים יהיו לא מעטים. זמניותה של ממשלה זו עלולה, כמובן, לשמש נימוק נגדה. ממשלה "זמנית", יטענו המתנגדים, פירושו ממשלה "לא-יציבה", שעדיין לא הוכרה במידה מלאה על ידי עמה; מכאן שיש מקום לפקפק בכשרונה של ממשלה מעין זו לפעול ביעילות כחברה לארגון בין-לאומי. טענה אחרת שטוענים בשיחות בלתי-רשמיות נגד מתן זכויות שוות לישראל טובת על שאלת השטח שעליו חלה סמכות הממשלה הזמנית: גבולות המדינה עדיין לא הוצבו והיקפה של המדינה עדיין לא נקבע בוודאות.

אכן, אילו דקדקו עם כל חברי האומות המאוחדות כחוט השערה בשאלות כגון אלו, היה הדבר מביא לידי תוצאות מיוחדות במינן. מבחינה טכנית, יש מקום לבוא ולטעון, הרי גבולות ברית המועצות עוד לא הוצבו באופן סופי. ארצות-הברית, למשל, לא הכירו עד היום בסיפוח ליטא, לטביה, אסטוניה, מבחינה פורמלית לא נקבעו עדיין גבולותיה של פולין; מעמדם של האזורים הגרמנים המסופחים תלוי בהסדר השלום שיבוא במוקדם או במאוחר מתוך הסכמה עם כל המעצמות בנות הברית במלחמה האחרונה. אך בשעה שהשאלה נוגעת למדינה חדשה, שאינה נמנית עם המדינות שחתמו על מגילת האומות המאוחדות (כברית המועצות, פולין או יוגוסלאויה) ואשר עצם קיומה — אם לנקוט לשון רכה — עדיין מערערות עליו שכנותיה הקרובות, הרי טענת הגבולות שלא הוצבו אפשר לעשות בה שימוש יעיל יותר מבמקרים אחרים.

ועוד: בשביל הדיון באסיפת האו"ם יש צורך, לפי הנהוג הרגיל, בהמלצה קודמת של מועצת הבטחון. משבעת חבריה של זו רק שלושה (ברית המועצות, ארצות-הברית ואוקראינה) הכירו בישראל. אמנם יודעי דת ודין סבורים כי גם ארץ שעדיין לא החליטה להכיר הכרה דיפלומטית במדינה החדשה רשאית להצביע בעד קבלתה לארגון האומות. אין דבר אחד, אומרים הללו, תלוי בחברה, ואולם אנו לא בשאלה משפטית גרידא אנו עוסקים, אלא

1935, למשל, היה עליה להשתתף בסאנקציות הכלכליות על איטליה בשל התקפתה על חבש. שוייצריה קיימה את המוטל עליה, אך בהיסוס רב: איטליה היא שכנתה, והאיטלקים הם אחד משלושת הלאומים שבקונפדרציה (הקאנטון טיצ'ינו מאוכלס כמעט כולו איטלקים). וטעמה ונימוקה של שוייצריה היו עמה כשביקשה מאת מועצת חברי-הלאומים בשנת 1938 לפטור אותה מההתחייבות להשתתף בסאנקציות כלכליות. מכל מקום, מה שאפשר היה בתכריח-הלאומים אי אפשר באו"מ. מבחינת-ההשלימה שוייצריה בנפשה, שהיא נשארת מרצונה „מחוץ לתחום“. הנייטרליות עדיפה בעיניה מן התברות בארגון הבינלאומי החדש.

האם גם עלינו להגיע לידי מסקנה, כשוייצרא-רים, כי הנייטרליות חשובה לישראל מן ההשתתפות באסיפה וביתר מוסדות או"מ, ומן הסיכוי להגיע לנציגות בגוף העליון, היא מועצת הבטחון? האם עלינו „לותר מרצוננו“ על ההזדמנות להגן במישרים על ישראל — כמדינה כעם המפוזר — כדי שהמדינה תשחרר אולי לעתיד לבוא מן ההתחייבות הטראגית להשתתף במלחמות אפשריות? הלא ברור הדבר שבכל מלחמה אשר תקרה, מעבר לתחומים לוקאליים, יעמדו יהודים במערכה עם יהודים, בכל מלחמת-עולם ימצאו יהודים בשני המחנות. אך מה מסקנתנו מכל אלה? מי יטיל ספק בדבר שנוח יותר להסתתר מפני המבול בחיבת-נוח עד אשר ישלפו המים? מי יהודי ויכחיש שאילו היה הדבר בגדר האפשר, ראוי היה לנו לעשות כל מה שבכוחנו כדי לשמור את מדינת ישראל מהסתב-כות פעילה בהקנת-דם עולמית? השאלה היחידה היא אם הדבר אשר אנו חפצים בו אפשרי הוא מבחינה אובייקטיבית, אם אין הוא בבחינת אוטופיה, ו„מותרות“ שלא יתירו לנו.

ההיקש משוייצריה על ישראל אינו היקש פשוט כל עיקר. הנייטרליות השוייצרית יש לה עבר ארוך ומורכב. ארץ אירופית קטנה זו החלה בונה את מעמדה הבינלאומי המיוחד במאה השלש-עשרה. אך שוייצריה הצליחה להיעשות מדינה נייטרלית לא רק בזכות הכרות הנייט-ראליות שלה בלבד. הנייטרליות שלה כבר הוכרה על ידי מעצמות אירופה בשנת 1648, בשלום וֶאָסֶטפאליה. הפרה זו נשנתה לא אחת בשנים שלאחר כן. די להזכיר כאן את הנוסחה שנתקבלה בשנת 1815 על דעתן של אוסטריה, צרפת, בריטניה הגדולה, פרוסיה, שוודיה, רוסיה, פורטוגל וספרד: „האינטרס הכללי דורש שהמדי-

ריבונית שהיא חברה באו"מ זכאית, בדרך כלל, להרים קולה למען מיעוט מדוכא או מקופח באינו ארץ שהיא. אין מן הצורך להוכיח כי המדינה היהודית חשתמש בזכות זו ביתר יעילות ומהיר-רות, ביתר מרץ וכוה-שכנוע מכל מדינה אחרת, ותהי הידידה שבידידות. בעיותיו החמורות של המיעוט ההודי באפריקה הדרומית רחוקות מפתרון, אך מעמדם בארץ ההיא, שאורח-חייה הוא לפי עקרונות גזעניים חסרי-בושה, היה גרוע הרבה יותר אילולא היתה הודו עצמאית קיימת, שהיא חברה באומות המאוחדות, ואכן הגנרל סמאטס, בשעה שהיה ראש הממשלה, הכחיש וחזר והכחיש זכותה של הודו להתערב ב„עניינה הפנימיים“ של ארץ אחרת, אף הכריז שהממשלה היהודית אין לה כל יפוי-כוח מאת היהודים שבאפריקה להגן על זכויותיהם, שהרי אין לה כל שיפוט עליהם. אך טענה זו החוזרת ונשמעת ממשותה מועטה, כי עקרון-יסוד באו"מ הוא שכל האומות ערכות זו בזו, ושוואדיה, לכשתרצה, רשאית לקום ולהגן על הפאפואגים או ההוטנטוטסים בזירה הבינלאומית.

אף על פי כן יש כמה ספקנים גם בקרבנו המספקקים אם כדאי הדבר לישראל לבקש זכות כניסה לאומות המאוחדות, ויש בתוכנו החולמים חלום נאצל, אך סנטימנטאלי, על ישראל כמדינה נייטראלית. נייטראליות הקבועה בחוקה והמוכרת מבחינה בינלאומית אינה מתיישבת עם חברות באו"מ. אי אתה יכול לאהון בזה ומזה לא להניח ידך, לפי שהארגון הבינלאומי אינו מכיר בזכות הנייטרליות של חבריו, שוייצריה יכלה להיות חברה בחברת-הלאומים ועם זאת לשמור על אפיה כמדינה נייטראלית, אך בזה נבדלת מגילת או"מ הבדל נוקב מספר-הברית של חברת-הלאומים. חברת-הלאומים היתה לו מעין אֶכְסְקוֹטִיבָה, „מועצה“, אך לא מועצת בטחון. חברה בארגון האומות המאוחדות מקבלת עליה, לפחות להלכה, התחייבויות מסויימות מאד במקרה סיבוך בינלאומי או איום לשלום העולם. אף על פי שעוד לא הגיעה שעת נסיון מעין זו למעשה, הרי החלטתה של מועצת הבטחון יכולה לחייב כל חברה וחברה באו"מ להשתתף השתתפות פעילה בפעולות צבאיות במרחק אלפי מילין מהטריטוריה שלה. ואגב: גם במושב חבר-הלאומים לא היתה ישיבתה של שוייצריה נוחה ביותר. הנייטרליות שלה נתפרשה כפוטרת אותה מהשתתפות בפעולות צבאיות, אך היא נדרשה להשתתף בפעולות כפיה אחרות, כגון עונשין כלכליים כנגד מדינה „עבריינית“.

הגיאוגרפי. אך מעשה-דמיון הוא לבקש מעמד כזה בארץ-ישראל. לא די למדינת ישראל להכריז על נייטרליות שלה לעולם ועד (ודבר זה אין די בו גם לגבי שוייצריה). ולאו מילתא זוטרתא היא להשיג ערובה בין-לאומית לנייטרליות של ישראל ממדינות כגון, למשל, אנגליה ואמריקה, רוסיה וצרפת, תורכיה ומצרים. אך אילו הושגה ערובה מעין זו בדרך-נס, מה בצע בה? מי יסמוך כיום, למקרה מלחמה גדולה, על ערובות כאלו? המדינה היהודית נמצאת על פרשת-דרכים של שלוש יבשות; בטווח-הפצצה של תורכיה, מצרים, יוון, והבסיס הבריטי החשוב בקפריסין; מהלך שעות אחדות מתעלת סואץ; בדרך לשדות הנפט של עיראק, ערב הסעודית ואיראן. מי יקפיד על כבודה של המדינה היהודית? בריטניה? רוסיה? המדינות הערביות? ואף אמריקה? ההיתה פינלאנד בלתי-נייטרלית במלחמה האחרונה מרצונה היא? ההיתה נורווגיה להוטה להסתבך בסכסוך? במלחמה שלא יהיו בה היסוסים לגבי שימוש בפצצות אטומיות וכן — מי יודע? — אולי גם בדרכי השמדה בקטרילוגיה. מאין יימצא בית-דין שלפניו תובא קובלנה על עבירה קטנה, לפי הערך, כפגיעה בנייטרליות של ארץ קטנה אשר ההיסטוריה נתנה אותה במצב גיאוגרפי רב-סכנות?

העולם בימינו הוא קטן וצפוף, ובשעת מלחמה גלובלית כמעט שאין לך מקום להחבא בו „עד יעבור זעם“. שוב אין לך בימינו אף מדינה אחת, ותהי הגדולה והאדירה שבהן, אשר תוכל להרשות לעצמה את מנעמי הבידוד והאבטקיה הפוליטית. קל וחומר מדינת ישראל הקטנה, התלויה בסחר-חוק, הנתונה במרכזו של אזור אשר יוכל להיעשות, בשעת שואה פוליטית, לזירה עקובת-דמים של פעולות צבאיות. הנה נקוה כי תימנע מהעולם הפורענות שבמרחץ-דמים חדש, אך אם התרגש הפורענות לברא, קשה להעלות על הדעת כי תפסח על הרצועה הצרה של מדינת ישראל; קשה לשער, כי הארץ תוכל להימלט מהשתתפות, בעל-כרח, במלחמה הכללית; וקשה להניח שאיזה צד שהוא יימנע מלחץ יעיל כדי למשוך את ישראל לסכסוך.

לעומת החברות באומות המאוחדות, שיתרונן תיה מבחינת מדינת ישראל ותפוצת ישראל ברורים כל כך, הנה התקוה כי מדינת ישראל תזכה לנייטרליות מוכרת קלושה כל כך, וערכה המעשי של הכרה זו מפוקפק כל כך, שהבחירה בין שתי האפשרויות לא תקשה עלינו.

נות ההאָלואטיות תהיינה נהנות מזכות-יתרה של נייטרליות תמידית. המדינות הראשיות באירופה (וגם בעולם באותה שעה) קיבלו עליהן לכבד ולשמור את הנייטרליות של שוייצריה הן משום אפיים המיוחד של אוכלוסי המדינה ומבנה הפוליטי והן משום מקומה הגיאוגרפי בלבה של אירופה. לא כאן המקום להאריך בענין תוי־אפיה המיוחדים ומצבה הגיאוגרפי הנוח של שוייצריה אשר עשו את הנייטרליות בת-הגשם יותר משהיתה בגדר האפשר כמעט בכל מקום אחר. העיקר הוא שזה כמה דורות מקובל היה באירופה שמוטב לכל הנוגעים בדבר שלא להפוך את שוייצריה לשדה-קרב; ואפילו היטלר הבין כי לא כדאי לו לעשות לשוייצריה את אשר עשה להולאנד ובלגיה, כי גרמניה זקוקה לארץ על גבולה שתוכל לשמש לה, אף בעיצומה של מלחמה טוטאלית, חולית-קשר עם העולם החיצוני.

ואף על פי כן הרי גם הנייטרליות השוייצרית, המוכרת והמרבטחת באופן בין-לאומי, לא היה בה תמיד משום תריס בטוח כנגד התקפה: במלחמות נפוליאון נפגעה הנייטרליות השוייצרית פגיעה צינית, גדולה מזו, שוייצריה אינה מרגישה, כנראה, שכוחו של „הקמיע“ הבין-לאומי אשר ניתן לה מספיק לשמור עליה מכל המזיקים, והרי היא מגיעה למדרגת „מיליטארי-זאציה“ גדולה יותר מן המשוער ברבים. יש אומרים כי שוייצריה אין לה צבא, אלא מיליציה. לאמתו של דבר, המיליציה היא צבא לכל דבר, זולת הצורה. אמנם רק המדריכים והקצינים הגבוהים, חיל-המצב וחלק מאנשי חיל-האוויר הם חיילים שאומנותם בכך, אך כל אזרח הוא ברגיוס עשרים ושמונה שנים מחייו (מ-20 ועד 48). האזרחים נקראים לתרגילי צבא תקופות-תקופות, ואימונם היסודי הוא לא פחות מ-116 יום — 130 יום לחיל-הרוכבים. דבר זה אינו נעשה מתוך קפריסה. שוייצריה מחויבת להגן על גבולותיה אם מישהו ינסה לפגוע בנייטרליות שלה. יתר על כן, היא עצמה תקיפה בהחלטתה לקיים פוננותה, לפי שאין בה בטחון-לב מוחלט בערובות בין-לאומיות. בלגיה ולוקסמבורג אף הן הוכרו במשפט העמים כנכאיות למעמד כמעמדה של שוייצריה, אך דבר זה לא הפריע את הפגיעה הגסה בנייטרליות שלהן שתי פעמים בימי דור אחד.

אפשרות ההנאה ממעמד של נייטרליות מוכרת ומרבטחת נעשית מפוקפקת יותר מיום ליום לגבי כל הארצות, יהיה מה שיהיה מקומן

לדרכנו הסוציאליסטית במדינה

הלל דנציג

ובימי יסוד מדינת ישראל, עמדו חברים מארצות שונות לתבוע תורה לתנועה, הדרכה ציונית-סוציאליסטית ואוריינטציה ברורה בעולם הסר ציאליסטי.

כששמעתי דברי חברים שבאו מן הגולה, מן המחנות ומארצות אירופה החדשה, לביקור ראשון במדינתנו הנולדת ולוחמת, נזכרתי באותו פולמוס בקרב הנוער הארץ-ישראלי ואמרתי בלבי: אין הדרישות הללו של הנוער בארץ ל"ציונות וסוציאליזם" ושל חברי התנועה בגולה ל"אידיאולוגיה" ו"אוריינטציה" בטולות כל קשר אורגני ביניהן. רחוקים היו לקרובים בנקודה זו, גורמים בעלי מוצא שונה בתכלית, נפגשו על רקע הרגשת מחסור משותפת.

אחד המתווכחים במועצה האיחוד הוכיר את האמת הפשוטה, כי יסודות הציונות והעליה לארץ-ישראל מורכבים בעיקר: חזון ושואה. ואם כן הדבר, עלינו לזכור ולהכיר, כי זה שנים רבות אין לנו, בעיקרו של דבר, אלא ציונות ועליה של שואה ללא חזון. והנה בא הדור הגלתי האחרון הזה והעמיד את הדרישה: תנו לנו חזון!

ומה תשובה נשמעה מפי ותיקי התנועה ומנהיגיה? היתה בה בין יתר הדברים עצה ל"שתיקה אידיאולוגית" האומרת: בשעת הרת עולם מוטב לה לתנועה בונה מולדת ונאבקת על גורל עם וארץ לשתוק, להשקיף ולחכות מאשר להחפז בדיבורים ובמסקנות פסקניות לנזכח עולם סוציאליסטי מפולג ומסוכסך בין שני גושים אדירים, בתנאים אלה אין תפקידנו אלא לשמור על ערכינו העצמיים... היתה בדברים גם נימה של השתוממות: מה, בעצם, חפצכם? וכי אין לרשותכם תורת סוציאליזם מטוהרת ויפה, תורת מעשינו ויצירתנו אנו, תורת העבודה העצמית, האדמה הלאומית, השיתוף החברתי המשקיף? אוצר הדורות התלוצצים מלא וגדוש רעיונות יוצרים — טלו לכם מן המוכן!

יש מקום להבין לצמאי האידיאולוגיה שבגולה ואף לשבעי האידיאולוגיה שבהתישבות העובדת מיסודה של העליה השניה והשלישית, אך דבר אחד ברור, כי שני הצדדים האלה לא השכילו

עם הקמת מדינתנו לא חדלה הציונות, ולא כל שכן הציונות הסוציאליסטית, מלהוות תנועה עולמית המקיפה את התפוצה היהודית. ברם הבדלי-יסוד הכרחי קיים מאז בין ההוייה הציונית-הסוציאליסטית בארץ-ישראל, שגיוזנה מן המציאות, ובין זו שבגולה הניזונה מן המחשבה. הבדל זה העמיק מאד בתקופה האחרונה, כשהמציאות הארץ-ישראלית הסוערת לא הניחה מקום ויכולת-נפשית לטיפוח המחשבה הציונית-הסוציאליסטית ואף הגולה נתרוקנה מכוחותיה הרוחניים עקב ההשמדה. אכן העיון האידיאולוגי היה לחם חוקנו בתקופה דינאמית זו בחיי תנועת הפועלים ובמוסדותיה, שנגדשו ונתמלאו ויכוחים פוליטיים. בתנאים רוחניים אלה גדל דור חדש לוחם ומגשים, שאין דוגמתו בתולדות ישראל מימי ברכוכבא. — אך נטול חינוך סוציאליסטי מעמיק, שהיה לנחלת הדור החלוצי הקודם.

בצל ההאבקות הגדולה שעברה עלינו, ועדיין אנו נתונים בה, אין תימה שלא הרגשנו במחסור זה. סימן ההתעוררות הראשון הגיע דוקא ממחנה הנוער. לפני כמה חדשים קראנו ויכות ער על דפי עתונות הנוער העברי בארץ, וסיסמותיו העיקריות "הבו לנו ציונות!"... "הבו לנו סוציאליזם!"...

וקול קורא זה היה קול צעירי מפלגות הפועלים.

הפולמוס הוא לא האריך ימים וממדים. נשתתק בעטיה של המלחמה, והקוראים לגילוי מעינות של "ציונות וסוציאליזם" יצאו את עתוני הנוער והתערבו בענני-אבק החזיתות. לא היתה זו אלא אפיזודה קטנה ותולפת — לפני ה־15 במאי...

היא חזרה ונתחדשה כמושב מועצת האיחוד העולמי, שהיה בתל-אביב באמצע אבנוסט. חידור שו של המושב הזה בתביעה העזה — שבאה מן הגולה — לבירור רעיוני.

בכוח אלמנטרי פרצה הדרישה, שלא נשמעה זה שנים, לניתוח היסודות המתשבתיים של תנועתנו בארץ ובגולה כאחת. בעצם המלחמה

ציאות והאמת, היא לומר: אין עוד בגולה מקום להוויה ציונית-סוציאליסטית וזלת העליה וההתיישבות בארץ. דא עקא, שהפסקנות הזאת יש בה משום ויתור על הכשרת העליה ועל שכבות-עליה שעליהן והצלתן מותנית במידה מקיפה של חינוך והכשרה רוחנית קודמת לעליה. אך החסרון העיקרי במסקנה הנזכרת הוא, שאין היא משיכה על עצם בעית דרכנו הסוציאליסטית במדינת ישראל גופה. ובעיה זו כרוכה לא רק בדרכי ההגשמה בארץ, כי אם גם בדרכי-העליה, ובהכשרת העליה מהארצות הללו שבהן מתרכז החלק החשוב של שארית הפליטה האירופית. כלומר: אפילו בדורנו האכזרי והבהול לא ניתן לנתק את העליה מענין ההכשרה. ובדברנו על ההכשרה כוזנתנו בעיקר להכשרה הרוחנית-הרעיונית. לצידו העליה, וביחוד לצידו מדריכיה ומאשריה, בכלים רעיוניים מושכים וכובשים גם בסביבה סוציאליסטית אינטנסיבית כזו של הדימוקרטיה העממית; ולגיבוש התוכן החלוצי של העליה העובדת עם הבהרת העתיד הסוציאליסטי הצפוי לנוער היהודי בגולה.

אכן, הבעיה האידיאולוגית שבאה ממזרח אירופה אינה בעיה של „נאמנות כפולה“ בלבד ואין להתלבטות המצטרפת אליה בגדר חיפוש אחרי „אידיאולוגיה דיפלומאטית“ גרידא (לשי-מוש בין מזרח למערב). אמנם הבעיה „הדיפלומאטית“ לא נעלמה מן העין, אך שימשה מנוע עזר בלבד לגורמים העצמיים שנתבלטו באותו בירור במועצת האיחוד העולמי. הוא נסב בעצם על ענין מרכזי אחד: הקמת מדינתנו. זהו המניע האמתי לתחיית הדיונים הרעיוניים בתוכנו, והוא המחייב את חידוש החזון הציוני-הסוציאליסטי. מעל בעיות „הנאמנות הכפולה“ (על סוגיה וצורותיה השונות במערב ובמזרח) ומעל הצרכים הפוליטיים המחייבים, כביכול, הסתגלות אידיאולוגית, עומד העיקר שבעיקר: איך נמצינו בדרך ההגשמה החלוצית, בבנין חברת העובדים ובהכשרת עם עובד — לא כ„מדינה בדרך“, אלא במדינת ישראל הקיימת? לפתרון השאלה הזאת הכרוך בקיבוץ גלורי יות לא תספיק „יד חזקה“ של דור לוחם ובונה מנוסה; לה תידרשנה גם עינים חזות של מצ-פון יהודי-אנושי, ציוני-סוציאליסטי מחדש ומיחדש.

להבין זה את זה, אבות של מעשי בראשית עמדו כאן מול צאצאים נבוכים בתקופת מעבר, הללו שבנעוריהם שמעו „לך לך“ של החזון מול יורשים שאין להם אלא „לך לך“ של השואה.

„שכבות חדשות הופיעו בתנועתנו במקום השכבות שהושמדו“ — נאמר בוועידה העולמית האחרונה בבאזל של מפלגות ה„איחוד“. אך לא הוסקה המסקנה הברורה מההכרה הפשוטה הזאת: כי השכבות החדשות הללו של בני תקופת השואה לא היה סיפק בידן ללמוד, ואף לא היה מי שילמדן את יסודות הציונות הסוציאליסטית, שינחילם את נחלתה הרעיונית של התנועה החלוצית. ולא רק בני השואה האירופית, עצורי-המחנות, כך, אלא גם הדור הארץ-ישראלי הצעיר, דור המאבק המלחמה, אף הוא לא הספיק לקנות לו את קניניהם הרוחניים של הדורות החלוציים הקודמים. כמוהו כ„שכבות החדשות“ שבגולה לא מצאו אלא את המציאות הציונית הגדולה והכבדה, את ציונות השואה, המאבק והמלחמה — בשעה שגם בקרב דור המדריכים והמנהיגים נשכח וניטשטש לא עצם החזון הציוני-סוציאליסטי המקורי, אלא תשיבותו החיונית והאקטואליות האלמנטרית שלו דווקא בעצם ההיאבקות הגדולה על קיומנו הפיזי ועתידנו הלאומי-המדיני.

אין להתפלא, כי הדרישה ל„אגאליות חדשה של המצב הבין-לאומי“ ולבירור חדש של דרכי הציונות הסוציאליסטית באה קודם כל מצד שליחי מזרח-אירופה. שם נאבקו חברי תנועתנו על קיומם הציוני-סוציאליסטי בכור תנאים חדשים של תורה והגשמה סוציאליסטית במסגרת הדימוקרטיה העממית, שבהן רב הניתוח העיוני בקדחת היצירה ורבה ההתאמה בין הלכה ומעשה, פרוגרמה והגשמה — „מנהג“ שהיה לשעבר מעיקרי תכונותיה של תנועת העבודה הציונית, אך בעוד שבארץ-ישראל הלך ונצטמצם האופק האידיאולוגי הסוציאליסטי בקוצר הנשימה שניתנה לנו במאבק הטראגי על ההגשמה הציונית בשנים האחרונות — קשה גם קשה היה על „השכבות החדשות“ של תנועתנו הציונית-הסוציאליסטית בסביבת הדימוקרטיה העממית, להתעלם מהגורמים והבעיות שחורף לאופק הארץ-ישראלי — בעולם הסוציאליסטי. יתכן והמסקנה הפשוטה, וגם מחוייבת המ-

ב.

תנועת-העבודה הציונית קמה בעצם מתוך התקוממות נגד הציונות של החלוש והדיפלר מטיה ההרצלאית ללא עבודה מעשית בארץ-ישראל — עד שבאנו במאמצים כבירים אל הסינתזיה המבורכת של חזון מדיני והגשמה חלוצית. בזכות הסינתזיה הזאת הגענו אל הקמת מדינתנו. אך בזה לא נסתיים תפקידו של הפועל העברי לגבי הסינתזיה הזאת. בתוך המדינה עליו לשוב ולתת לה צורה חדשה: לצרף מחשבות גדולות חדשות אל הישגים והמעשים הגדולים הנעשים בחינוך ובימינו.

ריה התנועה הציונית, עומדת הכן להדוף אויב-ביים מבחוץ, מסתמנים והולכים הבדלים חברתיים ומעמדיים עמוקים לקראת השלום. קרוב לשער כי לאחר תקופת המאבק הציוני שהביא להקמת המדינה, ניכנס לתקופת המאבק הסוציאליסטי במדינה הנבנית. ראוי לזכור כי תקופת המאבק הציוני החלה כתום שנות הגיראות 36—1932, שנים שהצטיינו לא רק בשגשוג הכלכלה, העליה וההתישבות, אלא גם בשגשוג מלחמת המעמדות במידה שאין דוגמתה בחולדות הישוב. קץ שנות הגיאות מודמן עם ראשית התקופה שהגיעה לשיא ביטויה במשטר הספר הלבן — היינו ראשית המאבק הציוני שסופו תקומת ישראל בימינו. בעשור של המאבק לא נעלמו, אך גם לא נתבלטו הניגודים הבין-מעמדיים בישוב ובציונות. כתום התקופה הזאת, שאבן-הגבול שלה היא אולי המלחמה הנוכחית, צפויה לנו „גיאות“ חדשה במלחמת מעמדות בישראל. מלחמתו של מעמד הפועלים העברי בתחומי המדינה המתגבשת תפסוק בשאלת דמותה ההכרתית, המוסרית והתרבותית של המדינה: התהיה מדינה של קידמה, שלום ושגשוג היצירה לקראת סוציאליזם או מדינה של ריאקציה מסתכסת ומידרדרת לקראת פאשיזם; מדינה של צדק חברתי, חירות אנושית ושיוון כלכלי או מדינה טוטאליטארית מיסודות הכוב, הדיכוי וההפליה.

ג.

מה הכלים אשר לרשותנו במלחמה הזאת? אין לעמוד במלחמה הזאת בצירוף המאבק הציוני בלבד. אין לעמוד בה ללא חינוך סוציאליסטי מעמיק ומקיף של המוני העובדים, והנער העובד והלומד. כל הזנחה בתחום הצירוף המוסרי והרוחני בערכים סוציאליסטיים תתיש את כוחה במלחמתה בסכנה הפאשיסטית ותצמיח טובה ויתרון לגילוי הריאקציה החברתית למיניה. מבחינה זאת הפסדנו לא מעט בעת המאבק הצירוף ני והרויחו ריות ניכר היסודות הפאשיסטיים והריאקציוניים בישוב ובתנועה הציונית. ולאור הבחינה הזאת של ההתפתחות ההיסטורית האחר-רונה אין עוד מקום בתקופת בנין המדינה וההאבקות של דמותה הסוציאליסטית לרגישות וחולשה בדברים לאומיים ובענייני-מדיניות-חוף לגבי הלאומנות הצעקנית והפאשיסטית; ואין להרשות כל תחרות טכסיסית או אידיאולוגית על „המידות הפטריוטיות“, במעין „מכירה פומ-

הכמתנו הציונית-הסוציאליסטית עד כאן לא נתכוונה אלא „מדינה בדרך“, השכלנו להשיג ליט את הפרימאט החלוצי בתהליך הכנין שקדם להכרזת המדינה. מכאן ואילך עלינו לפתור את בעית ביסוסו של הפרימאט הזה בתנאי המדינה. במשך תקופה ארוכה הסתפקנו בסלילת הדרך ובעיותיה, והזנחנו בהכרח את בירור הלכות המדינה לכשתקום. עכשיו שנפלה בחלקנו זכות הגשמת החזון המדיני — מצויים אנו למלא גם את החלל הרעיוני שנוצר בין הנוסח הראשון של „מדינת היהודים הסוציאליסטית“ של נחמן סירקין לפני חמשים שנה ובין הנוסחאות הפוליטיות של מדינות החלוקה בתקופתנו.

החוקה הראשונה של מדינת ישראל שתצא מתחת ידיה של האספה המכוננת בחדשים הקרובים ודאי שתכלול יסודות חזוננו החלוצי שנתגבש בנסיבותיהם של דורות בונים. אך היא לא תשקף אף לא תוכל לבטא את החזון הציוני-הסוציאליסטי במלואו. החוקה משמשת מצפן בלבד לחיי המדינה, אך אין בכוחה לעצב את החיים במדינה. כוח עיצוב מעין זה לא יצמח אלא מחוקתה העצמית של תנועת הפועלים העברית, ושל המפלגה המדריכה אותה. מן הדין שזו תהיה חוקה סוציאליסטית למלחמת מעמד הפועלים על עתיד החברה האנושית במדינת ישראל.

התנאים החדשים עשויים להעמידנו במהרה על הצורך לנקוט עמדה מוגדרת, וחרפה יותר, בכמה וכמה מבעיות היחסים החברתיים. ב. ברוכוב קבע בשעתו, כי בעת דיכוי או מאבק לאומי מיטשטשים הניגודים המעמדיים ומתרופפת מלחמת-המעמד ואילו בתנאי שלום ויציבות לאומית יחסית מחרפים יחסי המעמדות. ואף בשעה זו, בעוד מדינתנו הצעירה ומאחר-

ארץ-ישראל תימשך עד הגשמת הציונות בסימן קיבוץ-הגלויות ועד נצחון הסוציאליזם בעולם. שני הסקטורים האלה של ההתפתחות עומדים ביחס של זיקת-גומלין קבועה ויחסית-חרות מתמידים בתחומי המפעל הציוני הכולל. מטבעם של הנתונים המיוחדים האלה שאינם מחייבים, ואינם מרשים, נסיונות מהפכניים או דיקטטוריים מטעם הפרולטאריון העברי בתקופת בנין הארץ והמדינה — ומאידך אינם שוללים ואינם משתקים את כוח עשייתו הסוציאליסטית של הפועל בישראל. האמת היא, כי כוח עשייתו של מעמד הפועלים מוסיף והולך בד בבד עם כוח ההגשמה הציונית עד להכרעה הסופית על המשטר החברתי במדינה. בזה נעוץ יתרונו הגדול של הסוציאליזם הארץ-ישראלי על הנסיונות הסוציאלי-דימוקרטיים השונים באירופה, שהיו נטולי כוח הגשמה אמיתי. רצופה ויציבה, שהיא מסגולות המפעל החלוצי הציוני-הסוציאליסטי. אותם הגורמים המיוחדים שוללים את הדרך הפוליטית הקומוניסטית בתתירתו של הפרוץ על העברי אל הסוציאליזם.

ידענו גם ידענו כי אין אמת מושלמת בשום אידיאולוגיה ואין מציאות מושלמת בשום שיטה חברתית או מדינית, אך כל נסיון עליון לדלות את האמת האפשרית ולתרגמה לשפת החיים — עשוי לתקן במידת-מה את חיי בני האדם והחברה האנושית. הוא הדין בשאיפה להשלת צדק, חירות ושיון בעולם. המטרה המשולשת הזאת עודה מאתנו והלאה. ההישגים הגדולים שהושגו עד היום בתחומים אלו כרוכים בשלוש המהפכות בתולדות האנושות: במהפכת המוסר הראשונה של נביאי ישראל שהנחילה לעולם את אידיאל הצדק; במהפכה הצרפתית הגדולה שנטעה את אידיאל חירות האדם; ובמהפכה הרוסית הגדולה, שהגשימה במידה ניכרת את עיקרי השיון הכללי כלי והחברתי. אך עדיין לפנינו שבריי-לחות: צדק שלא הוגשם; חירות שאין בה שיון; ושריון שאין בו עדיין חירות-אמת. כיהודים, ויהודים סוציאליסטיים, ודאי שלא מש בלבנו חזון נביאי ישראל. כחניכי המערב אי אפשר שלא נשמור על מיטב התרבות המערבית בספירת חירות האדם על אף טשטוש ההישגים האלה במקום התגבשותם הראשונה, בדימוקראטיות המערביות. וכנושאי מפעל סוציאליסטי חלוצי ומקימי חברת עובדים בחקלאות והתעשייה, ודאי זיקתנו טבעית, חיונית ועמוקה למפעל הבניה הסוציאליסטית והשיון החברתי המתגבש

בית" לאומנית עם מפלגות הימין במדינה מטעם מפלגות הפועלים (והכוונה כאן לא רק למפלגת ה"ימין", כי דווקא ובפירוש גם למפלגת ה"שמאל" במחנה הפועלים). עלינו להציג לעיני העם כולו וביתוד לעיני הדור הצעיר את חזון העתיד הסוציאליסטי של העם העובד ודרך הפועל במדינה לקראתו — לעומת תורת הלאומנות הפאשיסטית הבאה לטשטש את המציאות החברתית והמעמדית על ידי סכסכנות מרעילה כלפי אומות אחרות ושכנות.

ד.

היה מי שהעלה בשעת הבירור במועצת האי-חוד את השאלה התמימה: "מה אנו — סוציאליסטים, מארכסיסטים או אידיאליסטים?" ושמענו תשובות אידיאליסטיות-למחצה מפיהם של מארכסיסטים מובהקים ותשובות מארכסיסטיות, מצד עיקר התוכן, מפיהם של אידיאליסטים מובהקים. יריבים פזיזים של מפלגת פועלי ארץ-ישראל עשויים לקרוא לכך "ערבוביה אידיאולוגית". אך לאמתו של דבר אין כאן אלא ביטוי טבעי להתפתחות ולנסיון הציוני-הסוציאליסטי בארץ-ישראל, שבהם נהפכו אידיאליסטים ושוללי הניגודים המעמדיים ללחמ-מעמד בעלי-הכרה בעוד שחסידי רבים של המעמדיות הדיאלקטית-המטריאליסטית נעשו לתומכים נלהבים בהכרח שיתוף הפעולה הבין-מעמדי בבנין ארץ-ישראל. המצע האידיאולוגי של התנועה הוא איפוא מזיגה אורגנית של תמצית האמת הכלולה בעקרונות אידיאליסטיים ומארכסיסטיים, שנבחנו ונתאמתו, מתוך השפעת-גומלין של קרקע-המציאות בארץ. תמצית האמת הזאת אינה סוציאלי-דימוקרטית בנוסח המערב ואינה קומוניסטית בנוסח המזרח. אין היא יכולה, ואין צריכה להיות אלא עצמית ועצמאית, יהודית וארץ-ישראלית, כמציאות שבתוכה היא עומדת. היא נעוצה בתהליך רצוף של שידוד-מערכות לאומיות וחברתיות כאחד, ובהנחת יסודות סוציאליסטיים בראשית המפעל — תחת להקדים לה, כנהוג בארצות מגובשות, מלחמה להריסת משטר רכושני יציב בן מאות שנים.

למן ההתחלה המשולבת הזאת ועד התהוות המדינה התפתחו היסודות הרכושניים והסוציאליסטיים בארץ זה בצד זה, בזכות-בכורה טבעית ומפורשת ליסודות הסוציאליסטיים בהתישבות הלאומית, ההתפתחות המקבילה הזאת של הסקר טור הרכושני ושל הסקטור הסוציאליסטי בבנין

שים המתחרים בעולם הסוציאליסטי, בין הקורמוניזם בנוסח המזרח וסוציאלי-דימוקרטיה בנוסח המערב. אחת הדרישות שנשמעו במועצת האי-חוד האחרונה והיא ראויה לעיון שבכור בדראש, היא הדרישה לניתוק הקשרים האחרוניים של תנועתנו עם הועדה המשמשת במקום „אינטרנציונל סוציאליסטי“. יש הגיון ציוני וגם סוציאליסטי בדרישה זו. המשך השתתפותנו בוועדה זו לא יוסיף לנו כבוד בעיני העולם המערבי, וביחוד אחר כל מה שנעשה לנו מצד הגורם המשפיע והמכריע בוועדה זו; והוא עלול להזיק נזק בלתי מוצדק ליחסינו אל תומכי עצמאותנו המדינית במזרח אירופה.

ומבחינה זו יש לברך על חידוש הבירור הרעיוני וההתלבטות האידיאולוגית בקרב תנועתנו. יש בו ביטוי התביעה למויגה מחודשת בין ההלכה והמעשה לנוכח התפקידים הגדולים הניצבים לפנינו. דור מתישבים ובוני מולדת לא יצמח מתוך שואה, מאבק ומלחמה בלבד, אלא מתוך צירופם אל ערכי השלום של החזון והמוסר הסוציאליסטי, אשר הם נר לרגלינו לקראת העתיד.

והולך בברית המועצות ובמדינות מזרח אירופה הקשורות בה, מהמקורות הללו שואבים אנו את אמונתנו בנצחון החירות האנושית כתוצאה אחרונה של נצחון השויון החברתי בעולם ובחינו אנו; בהתמזגות יסודות החירות והשויון שסופה לבוא; בהשלמת הדימוקרטיה הפוליטית והכלכלית. חתירתנו לקראת העתיד הזה מתגלמת בעצם הקמת מדינתנו החדשה. אין זו „דיפלומטיה אידיאולוגית“, אלא אמת המושרשת בחיינו ומסורתנו. שסערת המאבק הציוני ומלחמת ההשמדה של היטלר הסתירה לזמן-מה.

ה.

את פרטי הסינתיזה הנאת של חוקה ומעשה, של מלחמת אומה על קיומה עם תפיסה הרמונית ביחסים-עמים, על תנועתנו לעבד ולתרגם לשפת החקופה, שבה אנו חיים, לשפת כל „שכבות“ שבתוכנו, ל„געריונו ווקנינו“ בהם גלך — וכן לשפות תנועות הפועלים בעולם למיניהן ולגורניהן.

אך כלפי חוץ אל נצא ידי חובה בהסברה ובהבהנה אידיאולוגית בלבד. הבהרה זו מחייבת גם נקיטת עמדה פוליטית עצמאית בין הגור-

אלה שמות הגבורים אשר לדוד... ראש השלישי הוא עדינו העצמי... (שחזאל ב', כ"ג).

כשאתה יושב בבית-המדרש תהא מעודן כתולעת וכשאתה יוצא למלחמה תהא קשה כעץ.

(תנא דבי אליהו רבא, פירק ג')

דיוקנה הלאומי של יהדות רוסיה

יעקב לשצ'ינסקי

לעולם שהיה; הן מראות לילד ולבוגר היהודי, שמלבד הסביבה הקרובה, העשירה והחזקה, שהיא סביבה תרבותית רוחנית זרה, יש עוד סביבה תרבותית יהודית מיוחדת, שהיא אמנם חלשה יותר וחיוורת, אבל עצמיית ונאמנה, והיא היא המעוררת חלומות על עתיד מיוחד, שיהיה המשך לעבר לאומי מזהיר ועשיר.

במידה שלשון־הדיבור היהודית, הגורם החזק בשלושת הגורמים הנזכרים, לפי שהוא האי־טימי והמשפיע ביותר, הולך ומת, הכרח הוא, ששני הגורמים האחרים — הספרות הישראלית או לפחות הספרות על אודות יהודים, וההיסטוריה הישראלית—יקבלו על עצמם את שליחות־ההר: לעקור את האדם היהודי, וביחוד הילד היהודי, מן הסביבה הזרה, שהשפעה משעבדת לה, ולהרחיקו מגורמיה המביאים לידי זניחת הלאום. הכרח הוא, ששני אלה ירתקו את הילד והאדם הישראלי בנכר ככתבלים, ולוא גם במשך רגעים ביום, או למשך שעות בשבוע, בסביבה המיוחדת של תרבות והויה ישראלית, ושיעבירו אותו, ולו גם למשך רגעים או שעות בלבד, אל עתידו המיוחד, שיבטיח משהו שאינו דומה כלל להווה הזר; משהו הקורן חמימות ללב ונותן כנפים לרעיונות על עתיד עצמי, שבו לא יצטרך היהודי להתאמץ ולהינתק לרגעים ולשעות מתוך הסביבה ומתוך ההשפעה האופפת אותו בנכר, כדי להרגיש שהוא יהודי.

פתחנו בשאלה, באיזו מידה היהודי הסוביטי, הילד והבוגר, נושם מינימום של אהר יהודי לארץ מי, כדי שיהיה קשור במידה כלשהי לעם ישראל ולא יהיה לאבר מדולדל, שאין לו שום זיקה לא לדורות ישראל בעבר ולא ליהודים היושבים בשאר הארצות, אינו משתתף בצרותיהם ואינו שותף לשמחותיהם; אבר מדולדל, שאין לו חלום מות על עתיד לאומי ולא חלומות על המשך יהודי, בחינת „חדש ימינו כקדם“; אשר יפרנסו וירוו את שיירי שארית הנחלה של מחשבות ותקוות שנשארה לפליטה.

ובאופן מוחשי, השאלה הנשאלת היא כזאת: ברוסיה הסוביטית אין כיום בתי־ספר יהודיים, והיוצאים מן הכלל מעטים הם מאוד. אפילו בבירוביג'אן אין בתי־ספר יהודיים במובן של

מהו האויר הלאומי שנושם היהודי ברוסיה הסוביטית? אילו צינורות הם שבהם יכולים להגיע לנפש היהודי הסוביטי רגשות יהודיים? איזה הדרך יטריד רעיון יהודי את מוחו של אדם מישראל ברוסיה הסוביטית ויגרום לו נדודי־שינה, או יום מלא קורת־רוח?

שאלות אלו חשובות, לדעתי, עד מאוד. בעמים כתיקונם נושם אדם אהר לאומי בלי דעת ובלי הרהורים יתרים. הצרפתי, למשל, שואף אהר לאומי מלוא ריאותיו, מן היום הראשון להיוולדו ועד יום חיו האחרון, בלי שינקוט אמצעים כלשהם לתכלית זו, ובלי שישאל, האם די לו בכך בשביל שיהיה בן נאמן־לעמו ויוצר ערכים צרפתיים, אם רק בירכו אלהים בכשרון. הוא יקדיש את חיו לצרפת, בכל המקרים ובכל הצורות. אפילו הוא בור גמור, הריהו נושם אהר רוחני צרפתי. כזאת היא השפעת הסביבה, שכולה צרפתית בתוך־תוכה. כל דרייה־ארץ נזר נים ממנה ומתבשמים בה, מושפעים ממנה ונעשים „עבדים“ ממש, במובן הטוב של המלה, עבדים לעמם, לארצם, לעברה ולעתידה. והם מוכנים להקריב את חייהם למען האומה, שקשרה אותם אליה בסביבתה רבת־הכשפים, וגרמה להם אושר כה רב, אפילו ברגעים טרא־גיים של הגורל.

לא כן גורל היהודים, כאן נטושה מערכה ומטרתה לעקור, ככל האפשר, את האדם היהודי, מן ההווה הזר, מן הסביבה הזרה, המשפיעה עליו ומקשרת אותו לארץ הנכר, ללשון הזרה ולתרבות הזרה, ומוציאה אותו מכלל עדת ישראל. וכיצד דבר זה נעשה? על ידי יצירת אהר לאומית מלאכותית, במידה מסוימת, שתכליתה להחליש ולהרחיק את ההשפעות הזרות; ליצור אהר יהודית לאומית סביב הילד היהודי מתוך שימוש בעבר של עמנו ותקווחיו לעתיד; לעורר בלב הילד היהודי רגשות והרהורים על היהדות ועל יהודי ההווה, ולעורר בו נכונות להקריב קרבנות למען השגת חלומות העתיד ויצירת המשך לעבר הנערץ. ב„עבודת פרך“ לאומית זו חלק הארי ללשון יהודית, ספרות יהודית, וכן לדברי ימי ישראל: הללו מעבירים את הילד היהודי מן הסביבה הזרה, המוחשית, לעולם אחר,

שבה התקיים זה לא כבר ישוב יהודי מבוסס בעל מסורת עמוקה ובעל צורות חיים עצמיות. קובץ זה הגיע אלינו מסביבה שיש בה היום, לפי מקורות קומוניסטיים, קרוב למיליון יהודים, ומותר היה איפוא לקוות שנמצא בו איזה תוכן יהודי עצמי, איזה המשך יהודי! קראתיו מאל"ף ועד תי"ו ונדהמתי בראותי, באיזו מהירות הצליחה להתקדם הדנאציונליזציה של הספרות היהודית ושל הסגנון היהודי. איך התנדפה כל סיפה של לחלוחית יהודית ואיך געקר סימן של המשך לספרות לקלאסית, ובאיזו מהירות הצליחו להפוך את הספרות היהודית לגורם של טמיעה ממדרגה ראשונה. הלשון יבשה, עצית, מנוערת מכל הביטויים והמושגים המהווים סמלים לדברי ימי ישראל ובחיי ישראל ומכל קשרי מחשבה שיביאו את הקורא לידי רעיונות על הגורל הישראלי המיוחד. אין אתם עלולים למצוא שם מלים ומושגים כגון גלות, גאולה, משיח, חורבן, אליהו הנביא, משה רבנו, נביאי ישראל, בית המקדש, ירושלים, ארץ־ישראל, אברהם יצחק ויעקב, תומש, תנ"ך, גמרא, שולחן ערוך, קבלה, שבת, יום־טוב, ראש־השנה, יום כפור, שמחת תורה, וכיוצא באלה אלפי מלים, שהעשירו בעבר הקרוב את שפת האידיש לא לבד בחן לאומי היסטורי ובלחלוחית יהודית, אלא גם באו לעורר בקורא מחשבות ורגשות, זכרונות היסטוריים ותקוות. גם תוכם של השירה הסיפוריים מרוקן ומנוער לחלוטין מכל תוכן יהודי. אין שם אפילו תמונה אחת של חיים יהודיים עצמיים. אין זאת כי חיים כאלה שיוכלו לשמש חומר לספרות עצמית יהודית אינם בנמצא. אין גם בכל היצירות האלו גיבורים שיתכרו בצורה זו או אחרת, ובמידה זו או אחרת, שהם בני ישראל ושיש להם תפקידים ומטרות משלהם; חלומות משלהם; יגונות ושמחות יהודיים משלהם.

בכל ששת הקבצים אין אפילו מאמר אחד על שני החזיונות שהיו לגורמים עיקריים בחיינו הלאומיים כיום, ושהם איפוא נושאים ראשיים לספרותנו בכל הלשונות שבהן כותבים יהודים, בשירה ובספרות יפה, בפובליציסטיקה כבעתונות לסוגיה. הכוונה, כמובן, לשברנו הגדול בגולת אירופה, ולתקומת מדינת ישראל המעלה ארוכה לפצעינו ונותנת טעם ותכלית לקיומנו.

פה ושם יזכר, דרך אגב, שאביו או אמו של פלוני ניספו במלחמה. אבל דבר זה נאמר רק כלאחר יד, בלשון קרה ומקרית, עד שהוא

רשת בתי־ספר, שבה יקבל כל הדור היהודי הצעיר הינוכו בלשון היהודית. לא נשארת לנו איפוא אלא הספרות. שהרי גם בשטח לימוד ההיסטוריה היהודית אין נעשה ולא כלום, ואפשר לומר, שכל ילדי ישראל גדלים, במאה אחת, בהעדר ידיעות אלמנטריות על העבר הישראלי ובהעדר תקוות יהודיות־לאומיות לעתיד. לא נשארה לנו איפוא אלא הספרות היהודית הכתובה בלשון אידיש, שהקומוניסטים היהודים מורים עליה באצבע, כהוכחה נאמנה להווה יהודי ברוסיה הסובייטית, וכגורם לאומי עצום, המבטיח עתיד ליהדות הסובייטית.

כדאי איפוא וראוי לשאול את השאלה, באיזו מידה ספרות אידיש הקיימת ברוסיה הסובייטית, והרשאית להתגאות בסופרים וביוצרים רבים, ואפילו בכשרונות חדשים, באיזו מידה ספרות זו, אפשר לראותה כספרות יוצרת מבחינה לארמית או להיפך? שמא הפכה שם אף הספרות בלשון אידיש לגורם של דינאציונאליזציה וטמיעה? שמא היתה הספרות באידיש לאמצעי המכוון לקשור את האדם היהודי קשר של קיימא לסביבה הזרה ולנטעו בתוך סביבה מטמיעה זו כחלק בלתי נפרד ממנה? אולי הפכה הספרות לאמצעי, הבא לרכו את המוח היהודי בצורה מעמיקה ואורגאנית אך ורק בענינים ובנושאים של החיים הזרים מסביב? אולי המטרה היא להפוך את היהודי לא רק לחוליה בטבע הזר ובסביבה המדינית הזרה, אלא גם בכל התופעות שבחיים הזרים; ולמנוע את חדירת הזכרונות על צורות החיים העצמיות ועל העבר היהודי — מחשבות והרהורים, קשרי רעיונות וחלומות ותשוקות, העלולים לגרום פילוג כנפש היהודי הגלותי? אפשר שבעוד היא נדפסת באותיות של האלף־בית היהודי, אינה לאמיתו של דבר אלא כמסכה מסוכנת המחפה, מעשה זמרי, על העזרה הפעילה של ספרות זו לעקירת האדם הישראלי מקרקע הגורמים הלאומיים — מן הסמלים והזכרונות ההיסטוריים וחלומות הגאור לה, מכל רגש יהודי ומכל קשר עם יהודי העולם, עם יהודי ארץ־ישראל. עם עברם ועתידם של ישראל? על כן אפשר שספרות אידיש ברוסיה הסובייטית אינה יהודית כלל?

מונחים לפני ששה ספרים מסס"ר, חמשה קבצים בשם „היימלאנד“, שהופיעו במוסקבה, וקובץ אחד בשם „דער שטערן“ שהופיע בקיוב. נצמדתי לקובץ האחרון, שיש בו 121 עמודים ספרות יפה ושירה, קיוב — בירת אוקראינה,

מאמר אחד על החינוך היהודי ברוסיה הסובייטית. על ההשכלה היהודית ועל בעיות יהודיות בכלל? אין. ושלא אפשר לשמוע מפי אחד הגיבורים, באתר הרומנים, או הסיפורים, פסוק אחד המרמז על בעיה יהודית מיוחדת. על שאיפה או תניה יהודית? לא. דבר כזה אינו בנמצא. ואולי אין עוד בנמצא בעיות ושאלות יהודיות מיוחדות? שהרי המתים אין להם בעיות...

הספרות היהודית בעולם כולו משווה לנגדה, ביודעים ובלא יודעים, מטרות חינוכיות לאומיות. דבר זה הוא, כמובן, מן הנמנע ברוסיה הסובייטית. אבל ניטול, למשל, את השאלה המעניינת של יחסים בין יהודים ולא־יהודים. באוקראינה נרצחו בידי התושבים האוקראינים שבמקום מאות אלפי יהודים. ברוסיה הלבנה נרצחו פחות, משום שמספר היהודים היה שם פחות. אבל באופן יחסי הרגו לא פחות מאשר באוקראינה. ההשפיעה השתוללת־הדמים הזאת של תושבי המקום על היחסים בין יהודים ולא־יהודים? הספרות שותקת — לא. היא אינה שותקת, אדרבה, הריהי מתארת תמונה אידילית של אהבה וריעות כזאת בין יהודים ובין לא־יהודים שאתה מתמלא שמחה ומוכן להאמין שהגיעו ימות המשיח וחזון „וגר זאב עם כבש וגמר עם גדי ירבץ“ היה למציאות באוקראינה. על כל פנים, בספרות הבלטריסטית היהודית בסס־ר, כבר הגיעו האידיאלים האלה לידי מימוש גמור. הצד המכאיב והמעליב שבדבר הוא, שהסופרים היהודיים מתמוגגים ממש בלשון אידיש — היינו בלשונם הם — מרוב התפעלות ואהבה והתקשרות לאוכלוסיה הנכרית. אשר אך לפני זמן מועט שחטה יהודים על ימין ועל שמאל. וסופרים אלה מציירים לנו תמונה, שממנה יוצא, כי ההרמוניה מתבטאת לא לבד במעשים, באחדות שבמילוי תכניות ועבודות של המדינה, אלא גם בקירבה נפשית, פנימית, שאינה מניחה מקום לשום סכסוכים וחילוקי דעות, ואף לא לחילוקי רגשות.

אם נדון לפי הספרות היפה, הרי אין באוקראינה וברוסיה הלבנה כולה אפילו עשרה רשעים. פשוט, יש לחפש בנרות פושע, או אפילו אנטישמי אחד, כי המספרים היהודים אפילו לא ראו ברייה כזאת מימיהם, אף שהם מציירים תמיד חברה, שבהם יושבים היהודים בין הגויים וקשורים ומעורבים בהם, בכל אורחם ורבעם, יותר מאשר עם יהודים. כל אותם השוביניסטים

נראה כאסון אינדיבידואלי, אך מקרה רע ולא יותר. הצד הלאומי, תוכו הלאומי של המאורע, הטרגדיה היהודית הלאומית שהוציאה בימינו מגדרם את כל המשוררים היהודיים, ואפילו את אלה הכותבים בלשונות נכר — לא נכלל כמעט בנושאייהם של הסופרים הסובייטיים באידיש. ברור שאין כאן מקרה, אלא תכנית, אם משורר לאומי בתוך־תוכו כדויד הופשטיין, שהיה מבכה פעם בשירים כה עדינים ועמוקים את גלות השכינה, שותק — וכותב על כל הנושאים שבעולם, אך לא על שברנו היהודי, ואולם אם בענין הרצח ההמוני של יהדות אירופה מזכירים לפחות מקרים אינדיבידואליים, הרי בענין ארץ־ישראל שורת שתיקה מוחלטת. מדינה לכך וכך מאות אלפי יהודים בארץ־ישראל מותרת, אבל אין זו, כנראה, אלא מדי־ניתי־לא־פספורט שמקומה ב„אייניקייט“, בעמוד אחרון, או אף בשאר העמודים, לפרקים, אבל בשירה, בבלטריסטיקה, בבקורת ובמסה לא תיזכר מדינת ישראל ולא תיפקד! גפשו של היהודי הסובייטי אין לה כל שייכות לארץ־ישראל — כמובן, במידה שדבר זה בא לידי ביטוי בספרות. בעומק נשמתם כמהים יהודי רוסיה הסובייטית לארץ־ישראל, ומותר לומר, שמבחינת חשק העליה לארץ־ישראל והפוננות להקריב קרבנות לשם עליה זו, אין יהדות רוסיה הסובייטית נופלת משאר יהודיות ואפשר עולה על רבות מהן. אבל ארץ־ישראל אסור לה, כנראה, שתהיה למכשיר המקיץ נשמות נרדמות של יהודים מתבוללים ברוסיה — כבשאר ארצות תבל.

לא תמצא בקבצים אלה מאמר על היהודים באיזו ארץ שהיא בעולם — כגון יהודי פולין, רומניה או הונגריה, ארצות של שלטון קומורניסטי! הבדלנות מגיעה בקבצים אלה לשיאה — אין כל קשר בין השבט היהודי ברוסיה הסובייטית ובין שבטי ישראל בשאר ארצות העולם, ואפילו בגוש המזרח. אין גם סקירה על הספרות היהודית אשר בפולין השכנה והידידה, והלא דוקא שם ישנה ספרות יהודית מעניינת ועתונות יהודית מעניינת עוד יותר. היהודי הסובייטי צריך, כנראה, להיות מבודד ומרוחק מכל שאר היהודים בעולם על מנת שהרגש היהודי הלאומי יידלדל בו לחלוטין ויהיה לאדם סובייטי במאה אחוז, לפטריוט סובייטי ולאזרח סובייטי כשר!

ננית את השאלה על הקשר עם יהודי ארצות־חוץ ונשאל: היש בששת הקבצים האמורים

הוא יהודי רוסי, פרופסור מאמריקה, המחפש בכיררביג'אן את נערתו האהובה מן העיירה שלו העתיקה בפודוליה. בינתיים הוא רואה את כל הנסים והנפלאות של התפתחותה וגידולה של ביררביג'אן ומכיר יהודים מכל המינים, הפלולים בתוך מפעל־הבנין הזה. מענין הדבר מאוד, כיצד דויד ברגלסון, המחבר של „נאך אלעמען“ (ככלות הכל) ושל „ארום וואקזאל“ (סביב בית־הנתיבות), שהיו חוזרים כל כך עצ־מיות יהודית וגעועים יהודיים; תיאוד ההתפוררות של מסורת דורות ושל ערכי־דורות מלווה דאגה עמוקה לגורל העצמיות היהודית — דוד ברגלסון זה היה לאדם אחר וגם לסופר אחר, בשעה שהוא בא לטפל בנושאים יהודיים ברוסיה הסובייטית. הנושאים מפסידים כמעט את כל תוכנם היהודי, כל הקמטים היהודיים ואת כל העצמיות היהודית. הם עושים רושם של תרגומי־נושאים כלליים, כלומר נושאים סובייטיים. אין עצמיות יהודית, אין צרות יאר־דיות, ואין גם שמהות יהודית. שהרי בנין הרפובליקה הביררביג'אנית יותר משהוא שמחה יהודית מיוחדת, הריהו שמחה סובייטית גדולה. ידים יהודיות מוציאות לפועל את פקודת הבנייה, אבל לא כיהודים בעיקר, אלא כבנים נאמנים של המולדת הסובייטית.

המגסה לבדוק את הדברים שנתפרסמו בקובץ האוקראיני, לא מבחינת בקורת ערכן הספרותי של היצירות, אלא מנקודת־ראותן היהודית, יבוא בהכרח לידי מסקנה, שאפילו הספרות היהודית, או ליתר דיוק הספרות בלשון אידיש ברוסיה הסובייטית, אינה למעשה יהודית לפי נושאה, ואינה כוללת שום לחלוותי יהודית ושום תמצית־מורשה לאומית, שאפשר לראותה כגורם לאומי בהתפתחות הישוב היהודי ברוסיה הסובייטית. הרי לפנינו שיר של משוררת יהודית, חנה (כאנע) לוין, המדבר בפריחת המולדת הסובייטית, המתנערת מן החרבות, ופותח בפנייה אל אלה „הנחקים ברעל המשטמה אל ארצי — על מי תרימו את ידכם?“

השיר השני של אותה משוררת חזר על הסנטימנטים שבשיר הראשון, והביה החזר בו הוא:

„זאל בליען אלץ מיט פרייד און גלוסט

פאר מענטשען־טרוים און גליק!

די ערשטע קויל אין יענעמס ברוסט,

ווער ס'רופט די וועלט צו קריג!“

(לאמור: יפרח הכל בהדווה ותשוקה למען

הקונטר־רביולוציונרים, שרצחו יהודים, אפסו ואינם. הבלטריסטיקה היהודית, הלא אי אפשר לה שתצייר אנשים מדומים — ובהיסטוריה אין היא עוסקת. בשנת 1948 הן לא תבוא לספר מה שאירע בשנת 1941, 1942 או 1943 — בקיוב או בברדיצ'ב, באודיסה או בחארקוב, במינסק או בהומל — בשעה ששוביניסטים, הורים לרוח הסובייטית־האוקראינית ולרוח הסובייטית־הרוסית הלבנה, שחטו מיליון יהודים ויותר.

אכן, הגיעו אלינו כפעם בפעם ידיעות על איסוף תעודות על השחיתות „המקריות“ האלה. אולי מספרים איפוא בהוצאות מיוחדות את דברי ימי שנות השואה, את ההיסטוריה היהודית של שנים מכריעות אלה לגורל ישראל? דבר זה אינו ידוע לנו — עד עתה לא מצאנו שום סימן לכך בספרות או בעתונות היהודית של רוסיה הסובייטית. לפני כשלוש שנים דובר משהו על קובץ המוקדש לענין זה. אבל מאז חדלו לדבר על כך ובששת הקבצים שמדובר בהם כאן, אין זכר לתכנית.

התיאוריה היא כפי הנראה שכל האוקראינים והרוסים הלבנים, שהיהודים עובדים אתם יחד בבתי החרושת ובקולחוזים, במשרדים ובמוסדות, הם אנשים כשרים וישרים, ואינם מוכשרים לנגוע לרעה ביהודי. ולא עוד אלא שרובם הצילו יהודים והסתירו אותם מפני הרוצחים הגרמנים. ולמה לעורר רוח רעה ביהודים, ולספר להם, כי פעם, בשנים 1941/44, נמצאו אוקראינים ורוסים לבנים יוצאי־דופן, שנתפתו לרוצחים הגרמניים ולקחו חלק, במידה צנועה, ברציחות? העיקר הוא שעכשיו שוררת אידיליה והרמוניה מלאה, והרי זה צריך להיות הנושא האמיתי של הבלטריסטיקה היהודית.

כדאי וכדאי לנתח בעיון את תכנם של כל השירים והסיפורים האלה שבששת הקבצים, ולעמוד על נקודות־הראות שבהם מכל הבחי־נות ששרטטתי כאן בקיצור נמרץ. סבור אני שזו חובתה של הבקורת הספרותית שלנו, ששכחה כמעט את ספרות־אידיש הסובייטית, ולא זו בלבד שאינה עוסקת בניחות רציני של התוכן והצורה של ספרות זו רבת־הכמות, אלא שאינה מוסרת לציבור היהודי ידיעות מספיקות על ההופעות הספרותיות באידיש בחלק־עולם זה. וצריך להודות, שיש על מה לכתוב, די והותר. די לנו אם נזכיר את הרומן החדש של סופר בעל יכולת פויד ברגלסון; רומן הגדפס בהמ־שכים בקבצי „היימלאנד“, ושגיבורים הראשי

מנהגי ישראל, או את הדאגות היהודיות. אפילו בזמן שאפרים נפגש ביחידות עם הנפח היהודי הזקן, גדליה, או עם שתי הנשים היהודיות בנות עיירתו, שהקשישה שבהן איבדה את בעלה ואת ילדה, והצעירה שאפרים נושאה לו לאשה, איבדה את הוריה, — אפילו בפגישות אלה אין מזכירים את העובדה שכולם יהודים הם; ושיתכן כי משפחותיהם לא סבלו אלא משום שיהודים הם; ושיתכן שבין כל הנכרים האלה יש גם כאלה שידיהם מגואלות בדם ישראל, אין כל זכר למשהו שיזכיר כי משתייכים לקבוצה מסוימת במשפחת העמים של רוסיה הסוביטית. מגיעים הדברים לידי כך, שאפילו ברגע העילאי ביותר באהבתם של אפרים ומלכה מדובר על כך, שיש „להביא מכוונות חדשות ולהקים בתי-מלאכה, שיהיו מאירים כארמונות“ (עמוד 49).

כמובן, אין די בכך, שהמלה „טראקטור“ תיכתב באותיות של האלף-בית היהודי כדי שהסיפור ייקרא סיפור יהודי, ושיתהיה לו ערך לאומי כלשהו, וביחוד במיעוט לאומי, שלא נותרה לו אלא הבלטריסטיקה המעטה הזאת, שתפקידה צריך להיות חינוך הקיום היהודי. ודאי, בקבוצה בארץ-ישראל הטראקטור הוא יהודי, אפילו אם המלה „טראקטור“ כתובה בתורכית. שהרי האוירה כולה, בשדה ובכרם, במעון היחיד ובחדר-האוכל, בבית-המלאכה ובדרך לשדה, היא כולה יהודית, טבעית, אורגנית וחייה. גם אצל האיכר היהודי בגאליציה לפני המלחמה היה הטראקטור יהודי, משום שהטראקטוריסט היה בעל פיאות מסולסלות ולבוש „טלית קטן“, וכיהו היה מלא תוכן יהודי ממשי. אבל מה הדין ברוסיה הסוביטית? הלוחש עוד גיצוק יהודי בלב גדליה הנפח הזקן, או בלב אפרים הטראקטוריסט? ואם כן, מדוע נמנעים שניהם מלנגוע בכל נושא יהודי שהוא?

ודאי שאין לנו כל טענה נגד התכניות החשודות המובלטות בשירים ובסיפור הנזכרים. זכאית המשוררת לשיד על ארצה ועל מדיניותה, ומותר, ואף ראוי, לו למספר לספר על מסירות יהודי ארצו לבנין ברית המועצות ולתפקידם הפעיל במלאכת הבנייה. אבל, בזכות האותיות היהודיות בלבד, ללא תוכן יהודי, ללא סביבה יהודית, ללא אוירה יהודית וללא טיפת ליחות של חינוך יהודי לקטנים ולגדולים — אין טעם ואין זכות, לדבר על המשך, ועל קיום יהודי-לאומי.

הארכת בדברים ולא אוכל עוד לעמוד אלא על יצירות אחדות מן הקובץ. משה פינטשעווסקי

חלום האדם ואשרו; כדור ראשון יפח לבו של הקורא תבל למלחמה.)

אין צורך להוסיף, שהמלה יהודי אינה נזכרת, והסיסמאות הפוליטיות הן כלליות. אחרי השירה הפוליטית הזאת, בא סיפור גדול, הוא הסיפור המרכזי שבקובץ. אם השירים מרמזים על הפרצוף הפוליטי של הקובץ, הרי הסיפור נותן את התכנית הכלכלית שלו. על הצד הרומנטי של הסיפור נפסת, סוף סוף, אין זה הנושא המרכזי ואין הוא תופס מקום גדול גם מבחינה כמותית. הנושא המנוסח בשיחה בין הגיבור הראשי של הסיפור היהודי אפרים, שהשתתף במלחמה במשך ארבע שנים, איבד את אשתו וילדיו (כיצד איבד אותם לא סופר), לא נח אפילו ימים מעטים. אחרי ארבע שנות מלחמה, אלא יצא מיד לתחנת-הטראקטורים, שבה עבד לפניו, והסתער בכל כוחו על עבודתו, להקמת הריסות התחנה. הוא הממריץ את כולם, לפעולה, למתיחות, לשירות למען מטרות-הבנין הכלליות. בשעה שהפעל האוקראיני דאנילו מאחר לעבודה, משום שהוא עייף, אומר לו היהודי: „ואתה דאנילו, מה אתה סבור? האם החבר סטאלין אינו עובד יומם ולילה? הנה הביא מלחמה כזאת לידי נצחון — דבר מועט הוא?! הלוא בכל החזיתות היה! בכל מקום שם עינו, ואפילו לאוראל בא, לבקר אצלנו. דבר מועט הוא?! ואל תשכח שאיננו מן הצעירים. אבל בשבילו אין דבר הקשה! אם לעבודה — לעבודה! ובכן דאנילו, טול פטישך בידך!“ (עמוד 27).

והמחבר שם דברים כגון אלה גם בפי הנפח היהודי גדליה, העוסק גם הוא באותו תפקיד כמו אפרים. אלא שהוא קשיש ממנו הרבה. אף על פי כן גם הוא מנרז לעבודה וממריץ לפעילות ולמתיחות בתחנת הטראקטורים. שני היהודים האלה — הנפח הזקן גדליה והטראקטוריסט הצעיר אפרים, הן התגלמות החיוב היהודי הניתן על-ידי יהודי רוסיה הסוביטית לארצם. לא ינומו ולא ינחחו, הם המעוררים ומארגנים ועמלים גם בעצמם, לא רק עמלמות אלא גם בזיעת אפם. כל האוירה שבה מתנהלת עבודת הקמת תחנת הטראקטורים וכינון המכוונות היא, כמובן מאליו, אוירה לא-יהודית. הרוב המכריע של הפועלים מכל הסוגים — מהנדסים, מכונאים, נפחים וכר — אינם יהודים. אין אתה מוצא בסיפור כולו אפילו מעשה אחד, או פסוק אחד, או מלה אחת שיזכירו את החיים היהודיים, את

להם ליפול, אבל היכן אנחנו? שואל הרשל, ובכן, מעשה כשר וישר. הולכים לבית היתומים לבקש ילד ושם גובר תיאבוננו של הזוג השוך-הבנים, והוא מחליט לקחת שני ילדים. בנוגע לילדה אין לדעת אם היא יהודית או נוצרית, שמה זויה. אבל הילד שמו קוסטיה ושם אביו היה קונסטנטין פאבלוביץ ניציפורוק... שני הילדים יתומים מאב ומאם ומנהלת בית היתומים שמה אנה אנטונובנה. והרי הכל טוב ויפה, ושוב טוב ויפה, שזוג יהודי דואג ליתומים ללא הבדל דת ולאום. אבל חינוכם של הילדים האלה מה יהא עליו? חינוכם יהיה בין-לאומי — ואילו לאמיתו של דבר, יחונכו כילדים רוסיים או כילדים אוקראינים! שהרי בביתו של הרשל מיכאניק אין זכר לאורח-חיים יהודי, או למנהגים לאומיים יהודיים, או למסורת היהודית, או לכל סימן אחר, המעיד כי הזוג הזה אינו משתייך ללאום הרוסי או ללאום האוקראיני. ואנה אנטונובנה, המנהלת, אשר אם גם אינה נוצריה אדוקה ודאי שהיא רוסייה לאומית, לא ניסתה אפילו לעורר את השאלה, כיצד יחונך קוסטיה — בנו של קונסטנטין פאבלוביץ ניציפורוק — בביתו של הרשל מיכאניק.

בסיפורים כגון אלו ניתן לנו להציץ במדבר השממה הלאומי השורר בבית היהודי הממוצע ברוסיה הסובייטית, ולמחיקת כל זכר לצורות-חיים יהודיות, למנהגי ישראל וללשון של ישראל. וככל זאת קשה שלא לזכור כי ניציפורוק הוא שאר-בשר קרוב של בוגדן המלניצקי, וכי ניניו של בוגדן המלניצקי זה הוכיחו אך זה לא כבר, אחרי עשרים שנות מאמצי הינוך סובייטיים פנים, שהם נאמנים למסורתו של גיבורם הלאומי.

שר על „אביב 1948” ומקוה להוציא „שלושים צנטנר” לחם מהקטאר אדמה. מ. קיריטשאנסקי שר על חוטבי העצים „המגלגלים את הגזעים הענקיים” ועל נערות המתכוננות „לכרות אלונים ביער”. משורר זה מפרסם עוד שני שירים „ליד הנהר” הסמוך ליער — שבו „כורתות הנערות אלונים”, ו„בכפר” — שבו „פרה עומדת ומהרהרת”.

והרי עוד סיפור מאת סופר יהודי ידוע, ה. בלאשטיין: „החלום שלי”. גיבור הסיפור, דויד ויתקין, חימאי חוקר, הולם על זאת, שהנסיון-שלו בשפנים יצליח. על פני תשעה עמדים מוכיח לנו המחבר, כי גיבורו, הממית עצמו באהלו של מדע, עלול היה גם הוא להיות לרגע לספקן, אלא שספקותיו לא גמשכו זמן רב, והוא חזר לעבודה, אף הגיע למטרה: לסיפור זה נשתרבו עוד מעשה בכתביד שנפל לידי הגר-מנים ושנמצא על ידי דויד ויתקין זה. מתברר, שזאת היא יצירה גאונית של מלומד סובייטי על המצאה רפואית. הגרמנים רצחו את המלומד הסובייטי וזממו לגנוב את ההמצאה. אבל בשעת תבוסתם מיהרו כל כך לברוח, שהניחו אחריהם את כתביהיד, ודויד הגשים את חלומו של איש-המדע הסובייטי שמת מיחת-עיגויים.

מידה כזאת של תוכן יהודי אתה מוצא גם בשאר השירים והסיפורים בקובץ. על כן, לא אעמוד עוד על פרטי תוכנם. אבל הנני לעמוד עוד על סיפור של מחבר, שנאשם זה לא כבר בשוביניזם והוא מכפר, כנראה, על עוונותיו בבין-לאומיות של מאה אחוז. אני מתכוון לציור של איציק קיפניס, סופר רבי-כשרון ללא-ספק, ובעל זכויות בספרות אידיש. הוא מתאר את הרשל מיכאניק ואת אשתו אידה, המחליטים לאמץ יתום ולגדלו בביתם — „המדינה לא תתן

בין לאומים

שעתו של טרומאן

ד. ר. אלסטון

נמצא שרעיון המלחמה המונעת, כפי שהוא מיוצג במדיניות היד החזקה של הריפובליקנים ובמדיניות הניסטר ההגנה של הנשיא, הוא למורת רוחם של המוני העם המרגישים כי נטית-לבו של מר טרומאן היא כנטיית-לבם הם, ולבו — כלבם — חפץ בשלום ובדברים הפשוטים המרחיבים דעתו של אדם ומוסיפים נוי לחייו, ולא כהתלתו המקצרת ימים של שלטון-עולם.

לשון אחרת, מותר לקוות כי הבוחרים באמריקה אמרו דברם למען השלום ולמען מדיניות של הסכם עם רוסיה. במגמה זו, קרוב לשער, הושפעו הבוחרים במידה לא מעטה על ידי הנרי וולאס והפולמוס שנתעורר סביבו. ספק הוא אם מר טרומאן היה מוצא בלבו את העוז אשר מצא, וספק אם הבוחרים היו מגלים את ההכנה אשר גילו, אילולא הציג וולאס לנגד עיני הנשיא ולפני דעת-הקהל אלטרנטיבה למדיניות קשת-הלב והצחיחה של אנטי-קומוניזם ולכפיית „אורח החיים האמריקני“ על יחסים בין-לאומיים. לדידם הרחיק וולאס לכת לצד אחד; ופטרוניו של מר דייואי הרחיקו לכת לצד אחר, אך יתכן כי זכותו של וולאס היתה זו, שקיצוניותם של חסידי דייואי נזדקרה לעיני כל אמריקה ושהצורך בטרומאן, כאיש האוחז בדרך בינונית, הובלט ברבים. מכל מקום ברור למדי כי התערבותו של וולאס הרחיקה את הנשיא מיועציו הנוקשים וקירבה אותו לתפיסה שהיא יותר לפי טבעו. וולאס כפה את טרומאן להיות הוא עצמו או לאבד מיליוני קולות.

בעיקרו של דבר, נצחונו של טרומאן בזכות היסוד המתקדם בארצות-הברית; ובזאת הוטלה עליו האחריות לשמירת עקרונות „המעריך החדש“ מבית ולקידום השלום בחוץ. יש חילוקי-דעות נוקבים בשאלה, באיזו מידה הצליח מר טרומאן בדרכיו לקידום השלום בעולם. אך לא היה כנראה, חילוק בדעת רוב הבוחרים באמריקה בדבר כוונותיו, שהיו מוחזקות, בניגוד לכוונות

דמותו של טרומאן — ראה זה פלא — היא ואין בלתי, שולטת בתמונת המצב הבין-לאומי. בוחרים אמריקה הכתיבו בזאת במפורש—ובצורה מובהקת יותר מבחירתם את דייואי, אילו בחרו בו — את קצב המאורעות לרוסיה אף הציבו ציונים לדרכן ולטכסיסן של הרבה ממשלות בעולם לשנתים הקרובות. על אף מה שמתקרא „תורת טרומאן“ אשר ביוון לא הבשילה פירות-הילולים; ועל חמתם של המאמצים, מאמצי-סרק, מצד ממשלת טרומאן לעצור את התקדמות צבאות הצפון בסין, — ברי שבעיני האזרח האמריקני טרומאן הוא ערובה משובחת לשלום מדייואי. וכפי הנראה, זו דעתם שהתערבותו של טרומאן בעניני אירופה, ככל שירבו מחירה וסכנותיה, מייצגת תפיסה נכונה באחריותה של אמריקה. בחירות הנשיא היו לא רק נצחון אישי לטרומאן ונצחון מפלגתי לדימוקראטים, אלא גם הכשר להמשך הסיוע לאירופה ולמדיניות המזדהה עם האומות המאוחדות, ולא לאנטי-קומוניזם שלילי ולהסתה למלחמה בגלוי.

כדאי להדגיש הבחנה זו. מדינאים אמריקנים דרכם לערבב — והם עשו זאת זמן רב מדי — את חוש האחריות החדש של אמריקה לעניני העולם בתשוקה אמריקנית כביכול לשלטון עולמי. עירבוב זה נבלט יותר בתכסיסי הריפובליקנים מבלאו של הדימוקראטים, ובהתינהגותם של אותם חברים של האדמיניסטרציה שהם קרובים יותר במזגם לריפובליקנים מאשר לטרומאן. תוצאות הבחירות היו לא רק נצחון לנשיא אלא גם תבוסה לכמה מיועציו החשובים ביותר, ובתוכם מארשל פוראסטול ולוואט. לחפו של הבוחר באמריקה לא ערב, כפי הנראה, מנהגו הביורוקראטי של מר מארשל, הבוחר בדרך סיכון המלחמה למען נוסחות שגורות ומורגלות תחת דרך סיכויי השלום, הדוחקת את הנוסחה מפני דחיפת-הלב, דרך שנתבטאה בהצעה לשלוח את השופט וינסון למוסקבה.

הברית בסוד האומות המאוחדות יותר משהיו מביאות במבוכה את מר טרומאן במסע הבחירות שלו.

העם האמריקני החזיר לנשיא את אומץ לבו וחזק את שתי ידיו. למען העולם יש לקוות שלא יחמיץ את שעת הכושר. זה כמה זמן ברור שהנהגת מחלקת המדינה, המפרשת את שותפות שתי המפלגות בהנהלת מדיניות החוץ כהשי תעבדות לשיקול דעתם של הסינאטור וואנדרברג ומר ג'ון פוסטר דאלאס, הלווה היא מהמציאות של מדיניות הפנים ודעת הבוחרים. יש מקום לשער, איפוא, כי הפעם יטה מר טרומאן און קשובה יותר לרצונות לבו הוא מאשר לאזהרות יועציו; והשנית, כי יקנה תחת המיניסטרים וסגני המיניסטרים, אשר עצרוהו לא אחת בדרכו אף הביאווה במבוכה קשה, קבוצת אנשים חדשה שלבם פתוח יותר לעקרונות הפרוגרסיביים של מפלגתו. כמעט אין ספק כי מר לוואט יעזוב את מחלקת המדינה בסוף השנה. קרוב להניח כי מר פוראסטול במיניסטרויו ההגנה ילך אחריו. מר מארשל, אשר חלקו בתכנית הקימום האירופית מייחד אותו ומבליטו, ואשר אולי יקשה למצוא לו יורש, מן הסתם ישאר בכהונתו במשך המחצית הראשונה של 1949.

אך הבל הוא, כמובן, לראות את המאורעות הללו כראשית תקופה חדשה בעניני העולם, אשר תיבדל הבל ברור ונוקב מתקופת נשיאותו הראשונה. של מר טרומאן. המדיניות הבין לאומית של תקופת הכהונה הראשונה, שסמליה הם "תורת טרומאן" ו"תכנית מארשל", תוסיף לאין ספק להיות המדיניות של תקופת הנשיאות השניה ושל הקונגרס השמונים ואחד. אם יהיה כאן הבדל, הרי זה יהיה הבדל של כוונות וביצוע. אך אפילו הבדל זה, שעדיין הוא בכוח ולא בפועל, כבר מזעיק ומבהיל את היסודות השמרניים שבמפלגה הריפובליקנית, ואת מסיתי המלחמה שאינם חוזרים בתשובה הן בארצות הברית והן בבריטניה, וגם את מר צ'רצ'יל. סינאטור ואנדרברג ושומרים ריפובליקניים אחרים של שותפות שתי המפלגות במדיניות החוץ כבר טורחים טירחה חשודה לשכנע את ברית המועצות, כי מוטב לה לנטוש כל תקוה שבלבה כי עקב הבחירות תיעשה מדיניות ארצות הברית כלפי רוסיה ועניני אירופה ואסיה נוהה יותר.

ובכל זאת הרי הסיכויים, על אפס ועל המתם של מר ונדרברג ומר דאלאס, נראים נוחים

המנהיגים הריפובליקניים, כוונות של יושר ושלום.

שאלה גדולה היא אם מר טרומאן עצמו עומד על פשר בחירתו בבהירות זו שעמדו בוחריו על אפשרויותיו הגנוזות של מר טרומאן. הנשיא נאלץ להלחם את מלחמת הבחירות שלו בכוח עצמו ובזכות עצמו. לא היתה לו התמיכה, וממילא לא היה עליו הלחץ, של מכוונת מפלגה הבטוחה בכוחה. הקולות שניתנו, לו ניתנו מבחינה זו היה כוחו של מר טרומאן עדיף ממה שעלול היה להיות, אילו יצאו, למשל, מר מארשל, מר פוראסטול ומר לוואט לתמוך בו במסע הבחירות שלו, ולא היו גותנים ידם לתמרונים המכוונים לזלזל בדמותו ובכוחו המדינאי.

לכאורה שוב אין הוא האביר הנלהב אשר אין איש זולתו הוא מאמין בנצחונו, כי אם מנהיגה של מפלגה שלטת וראש קבינט, אשר לעצתו ידרוש ואשר מעצתו לא יתעלם בדרך כלל. כללו של דבר, מר טרומאן של מסע הבחירות, חס־הלב, אשר שלח רסן מפיו, שוב אינו מר טרומאן סתם אלא הנשיא, ואין יסוד להניח ששני אלו הם היינו הך.

בתורת מר טרומאן היה בידו לומר לעם האמריקני כי ציד־מכשפות הוא בלתי־דימוקראטי וקרוב למעשה איוולת; כי האנטי־קומוניזם אינו מדיניות כשהוא לעצמו; וכי הקידמה החברתית היא סממן בדוק יותר למניעת מהפכה מדיכוי הזכויות מבית ואיום המלחמה מבחוץ. זה היה עיקרו של נאום שנאם מר טרומאן באוני הבוחרים באוקלאהומה. ונשאלת השאלה אם מר טרומאן, בתורת נשיא, יעזו להיות גלוי־לב וישר־שכל באותה מידה במעמד הקבינט שלו ובמעמד הקונגרס של ארצות הברית. יש רגלים להשערה כי אכן ינהג כך: תחילתו בזהירות אך אפשר שבטחונו יהיה גובר והולך מתוך ההכרה כי מרבית הבוחרים בארצות הברית שותפים להרגשתו. בשעה ששורות אלו נכתבות, כשבווע אחר הבחירה, מתחדשות השמועות על כוונת הנשיא לחדש את הצעתו לשלוח שליח מיוחד אל סטאלין, אשר נתנקה באבה לפני שבועות מספר על ידי השלישיה מארשל־לוואט־דאלאס, אם אמנם יקום הדבר, תהיה זו עדות כי הנשיא חלק חילוק יסודי על הנמקתו של מארשל בשעה שההצעה הועלתה בפעם הראשונה, וכי נכנע רק בלחץ האיום של התפטרות אשר היו מביאות במבוכה את משלחת ארצות

יש מקום לקוות, איפוא, שאם מר טרומאן יגלה נטיתו להושיט יד, לא תשיב רוסיה פניו. הרבה סימנים מעידים שכמה מן המדינות שבתחום הרוסי, וביחוד פולין, צ'כוסלובקיה ויוגור סלאויה, נכספות להתקשר, ואולי גם להתערות, בתכנית מארשל. יש עדות לדבר שגם במוסקבה יש מי שסבור שכמה מן הסייגים הפוליטיים הכרוכים בסיוע של תכנית מארשל למערב אינם הכרחיים וניתנים לעקירה עקב שיתוף פעולה כלכלי בין שני הגושים. פקיד צ'כי חשוב אמר זה לא כבר בפאריס, כי גם תכנית-מארשל במערב, גם תכנית-מילוטוב במזרח לא הצלחנה ולא תהיינה לכלי מחזיק ברכה וחיידוש כלכלי, אם לא יהיה תיאום בין שתי התכניות. והרי זה היה, לאמתו של דבר, אחד הנימוקים הראשיים של הנרי וולאס במסעותיו, ודומה שגם מר טרומאן, כעדות כמה מנאומיו, אינו רואה את הרעיון הזה כרעיון שטות מעיקרו.

כלום צריך להוסיף ולהטעים שכל התקוות והסיכויים הללו עשויים לגבול במהרה. אינטרסים רבי-משקל מתכוונים להכריתם. ברית המועצות לא גילתה כשרון רב לטפחם ולעודדם; ומר טרומאן לא גילה לשעבר אותה תקיפות-דעת אשר שכלו הישר ודחיפות-לבו הנכונות צריכים לה על מנת שיגיעו לדרגת מדיניות של ממש. ומעל הכל הרי קיים, כמובן, אותו מכשול מטיל פחד ששמו פרסטי'זה לאומית. להתגבר על מכשול זה בעניינים חיוניים כגון ברלין הידרש נוסחה שעדיין אינה נראית באופק, ויידרש אומץ-לב אשר אין לגלות לפי שעה במנהיגות של המערב והמזרח כאחד. כללו של דבר, בזמן הקרוב אין לנו אלא לקוות למאמצים זהירים לגר שר על פני התהום אשר נפערה והתרחבה התרחבות מסוכנת במשך השנה שעברה.

אם יש לו למר טרומאן כוונות קונסטרוקטיביות, הרי הוא עלול להסתייע בנסיבות העונה. על אף הדינים-והחשבונות השופעים בטחון מצד חוגי הצבא ועל אף ההתפארות שבעתונות, שזה עתה נגלה כשלונה ברבים במשפטה על דעת הקהל, קרוב לשער שבעית ברלין תושפע במהרה מהצמצום אשר יחול בהכרח בתחבורת האוויר עם העיר. כבר הוכח שמזג אויר גרוע עשוי לקצץ את מנותיהם הזעומות של תושבי ברלין כדי מחציתו, והרי הברלינאים תלויים בדרך-בריים שבדיטניה וארצות-הברית מטיסות אליהם. מצב זה לא ישתפר בחורף, והרעתו המוחלטת תימנע רק על ידי הגברה יוצאת מגדר הרגיל

יותר. מר טרומאן, שמושבו בכית הלבן איתן יותר משהיה בזמן מן הזמנים, ולימינו רוב מכריע גם בסינאט גם בכית-הנבחרים, היה לו זה כבר הרגש שאם יוכל להביא את מתשבותיו לפני סטאלין במישרין, ולא על ידי מחלקת המדינה או על ידי שגרירים מיוחדים שאותות-הגנרל שלהם מוכנים תמיד בכיסם, אפשר שתצמח טובה מן הדבר ויתר הבנה וידידות בין שני העמים. הרגש הזה, אשר יועציו וכל העתונות שקדו במשך כל השנה שעברה לרסנו ולדכאו, עשוי לעורר את מר טרומאן לעשות מעשה. סברת רבים היא שהנשיא יסתפק במינוי איש-ביניים מעין השופט וינסון, אשר עורר בהלה כזו, בהלה מדומה, בקרב המנהיגים והעתונאים הריפובליקניים. אבל גם פגישה אישית מחוץ לגבולות ארצות-הברית אינה בגדר הנמנע. הפעם בטוח טרומאן כי בחירתו נבעה מתשוקת העם לשלום ולתנאי שלום לא פחות משנבעה מן התשוקה למחירים יציבים ולמדיניות שקולה בתעשייה בארצות-הברית.

היש מקום לקוות כי רוסיה תהיה בה התבונה לאמץ ולעודד את הסיכוי החדש הזה? נראה שיש. כל דינו-וחשבון אובייקטיבי מרוסיה ומן הגוש המזרחי כולו מבהיר, שעיקר העיקרים למדיניות באותו שטח רחבי-ידיים ועצום באוכלוסיו הוא הצמחת מזון, בנין רכבות, דרכים, סכרים, בתי-חרושת והרמת דרגת המחיה העובד-דה שהדבר נעשה בכד בכד עם הגברת הכוונות למלתמה מפתיעה פחות מן העובדה שמדיניות המערב מרוכזת כמעט כולה בתכונה למלתמה. המדינה הסובייטית עומדת איתן וכל מעייניה בהקמתן וייצובן של המדינות הסור-ביטיות-למחצה אשר סביבה, המשמשות לה הגורת-מגן ושוק רב ערך כאחד. ואולם שמירתה וביצורה של השיטה הרוסית מחייבים מחסור לרבים ועבודה קשה ומפרכת. הרוסים סבורים שעליהם להתפשט מבחינה מדינית, כגון בציכור סלובקיה ובלי ספק בגרמניה, על מנת שיוכלו להתפשט מבחינה כלכלית. הם בדקו ומצאו שעליהם להלחם על כל דריסת-רגל באחד השווקים, ופירושו של דבר שעליהם להלחם על כל נסיון להגבהת רמת המחיה להמוני העם, אילו היה להם סיכוי מתקבל על הדעת להרחבת גבולין כלכלית בהתאם לתנאי מסחר בין-לאומי כתיקונו, אין ספק כי הצטרכותם להרחבת גבולין פוליטית היתה פוחתת והולכת והמתיחות בין המערב למזרח היתה שוככת אף היא.

לסכסוך מזויין, מן ההכרח שיימצא הסדר של פשרה בין רוסיה לארצות הברית, ויפה שעה אחת קודם. אמנם יש חבורה שלא איכפת לה אם יגיעו הדברים לידי סכסוך מזויין. ידה היתה על העליונה במשך השנה החולפת. סימן טוב הוא לעתיד שאין עוד ידה על העליונה בשעה זו — בזכות החלטתם של הבוחרים האמריקנים וברכות קרנו המורמה של הנשיא טרומאן.

הרי שאנו עומדים בפרשת-דרכים רבת-משמעות במדיניות הבין-לאומית. מצד אחד נש-קף סיכוי של אפקים גדולים ומרהיבים; ומצד אחר נשקפת הסכנה שהכוחות המגושמים של אינטרסים משוריינים ומשפטים קדומים שעקרי רתם קשה יגברו ויתזירונו לדרך הישנה. הרי זו מכל מקום, שעה התובעת מלוא התאזרות מצד כל אומה וכל אדם החפצים בשלום ובחיים שלווים מפחד על מנת לתמוך כל מאמץ, ולו גם קל שבקלים, למען השלום מצד נשיא שצעדיו בהיסוס ובלבו אין בטחון רב ובכל זאת עתירות העולם נתונים בכף ידו. העולם שבע דיבורי מל-חמה קולנים. והנה כדק מר טרומאן ומצא, שדי-בורי שלום שכרם מובטח בקלפי; ולבו אומר לו — והעולם יודע — ששכרם מובטח יפה גם בשוק הבין-לאומי.

במספר האירונים. הוצאות השירות הזה כבר הגיעו למיליוני דולרים, יתר על כן: המיבצע עצמו גורם לירידה ניכרת באיכות, בעטיו של הפלאי במטוסים עצמם. תחבורת אויר זו היא, קרוב לודאי, הצעד הפוליטי היקר ביותר מאז ומעולם; ואולם כל דברי הרהב אין בכוחם להסיר תיר את העובדה שגם בריטניה גם ארצות-הברית משתוקקות בכל מאוהן לשים לה קץ.

הנשיא בהלך-רוחו החדש, ובסמכותו הח' דשה, אפשר יקל עליו יותר מאשר לפני הבחירות לנקוט צעדים לחיסול מצב זה ההולך וקשה מנשוא. אין כל צל של ספק כי אחיזתו של המערב רב בברלין אין לה קיום אלא אם כן מוכן המערב להכנס בקשרי מלחמה ולדחוק את רגלי הרוסים מברלין עצמה ומן האזור המקיף אותה. אספקת האויר לברלין והמשבר המחמיר הם, בעיקרו של דבר, שאלת פרסטיז'ה, אשר אין לה פתרון אלא אם יבחרו הרוסים לוותר ויתורים תמורת רמז ברור מצד מר טרומאן שהוא רוצה באמת ובתמים להביא לידי שיתוף-פעולה אירופי על יסוד שיוון. שוב אין כאן שאלה אם הרוסים צודקים או לא. זוהי בעיקר שאלה של הקמת מדרוס ויואנדי כלשהו לעבודה בצוותא. מאחורי ריה כמוס, נמוכן, חילוק עקרונות עמוק מזה; אך כדי שחילוק עקרונות זה לא ייהפך

שיוון ערך האדם

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שופטה את ישראל בעת ההיא (שופטים ד', ד').
וכי מה טיבה של דבורה שהיא היתה שופטת את ישראל בעת ההיא ומתנבאה עליהם? והלא פינחס בן אלעזר היה בימים ההם? מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ: בין ישראל בין עכרים, בין איש בין אשה, בין עבד בין שפחה — הכל לפי המעשה שהוא עושה, כך רוח הקודש שורה אליו. (תנא דבי אליהו, רבא, סרק ס')

ה ש ב ו י

ס. יזהר

מאחר שרועים ועדריהם היו נטושים בטרשי הצלעות, בְּגִינֵי הַאֲלוֹת, בבחנות ורד"ה הרים, ואף בגיאיות המתעכסים שהיו מקציפים אורות, אותם זהרורי דורה מאושרים, בהקים זהובים ירוקים קיציים, שעפרם תחתיהם מרוגבב כאגוזים, שנמחקים לקמח אפור למגער־גל, עם גיחות קרקע עתיקה ובשלה זטובה — מאחר שבמדרונות ובעמקים היו משוטטים חשיפי צאן ואלו הזיתים שבראשי הגבעות הצלו על דמויות אחת כה ואחת כה — מסתבר היה שאי אפשר עוד לחדור פנימה בלי לעורר התרגשות, מה שנטל מיד את טעם הסיוור.

ישבנו על האבנים לפוש משהו, ולהצן באור השמש את הזיעה הפורצת. הכל היה הומה קיץ ככוורת זהובה, מערבולות של זהב שדות־הר, דורה מוריקה מזהבת, גבעות וירקן, זיתים ושחמותם האפורה, ורקיע לוחט ושקט עז — היו מסנוורים לרגעים ומפתים את הלב, עד כמיהה אל מלת חדוה מיד אחרי־כך, אי־בוה היו רועים רחוקים נוהגים צאנם בלב השדה בשלוחות הליכות, בפשטות שדות הרים שאננה, בכלאחר־יד של ימים טובים, כשעוד מעולם לא היה רע, שעושה דוקא איזו צביטה מנבאה אחרת. אי־בוה לחכו צאן שוקטות, צאן מימי אברהם יצחק ויעקב, אי־בוה נמנם הכפר הרחוק, המפותח עיטורי זיתים, מעין נחושת מועמה, בחקוקי גבעות כבשיות מצטפפות, והרים רחוקים, ברור היה שמזמות אחרות חותכות אלכסונים משל עצמם. זה המס־מם שלנו היה מאריך לעיין במשקפתו ולמצוץ מן הסיגריה ורוקם לו תכניות, ראשית, הלאה אין טעם עוד ללכת, ושנית, לא יתואר לחזור בידיים ריקות, מישוה מכל הרועים, או מישוה מכל הנערים, או אפשר גם שכמה מהם, צריכים להתפש, או שמעשה צריך לעשות, או לשרוף דבר כלשהו, ולחזור או עם דבר ממשי, עם דבר שהוא עובדה קיימת. הלה היה ממוצע קומה, שקוע ארבות־עינים, מהודק גבינים וגבחני, והכובע מוחזק לו להפקיר מצחו ודלדולי שערו הלח לרוח. היינו מלווים את סקירתו, הוא ראה מה שראה, ואנו ראינו עולם של גבעות מצומרות ירק וטרשי אבן וזיתים במרחק, עולם מצולב גיאיות זהב של דורה — כל־כך עולם כזה עד שהיה מביא דממה בך, והתאוה לאדמה טובה ומצמחת היתה לוהבת ומסיתה, אל עמל של כפוף, אל אבק עפור, אל טרחת עונה בוערת, אל אחרת מהיות פרט בשורה שהמס־מם נמלך כיצד יטילנה בעוז לחלקת דממת אחרי־הצוהרים.

ואכן כבר היה הדבר כמעט נכון בידו, שכן כבר גילינו בצל אלון אחד, צעיר־ירק, רועה חונה וצאנו לפניו בשלף הדורה, מיד עגול הותחם בעולם, הכל מעבר לעגול ובתוכו מופרש אחד שיצודוהו חי, וכבר יצאו הציידים, רובה של הכתה יטמון עצמו בשיחים ובסלעים ימינה, ואלו שמאלה ולמטה יצאו המס־מם עם שנים־שלושה להקיף, ליפול במפתיע ולהניס את הצייד אל זרועות האורבים שלמעלה, ממש בתוך זהב הדורה הענוג־התגבבנו, דשנו בעקבינו שיחים גמומים של אלות מכורסמות כשן אותם העדרים, סוליותינו המסומרות נשקו עפרות חמים ואפרורים, היינו „מנצלים” יפה את ה„שטח”, את „פני הקרקע”, את ה„צמחיה הטבעית” ואת חסות ה„שטחים המתים”, ופרצנו בדהרה אל הבחור שהיה יושב על אבן בצל האלון, קסץ הלה על רגליו, מיד אחזתו והבילה והשליך מקלו ורץ באבוד עשתונות כאילה רדופה ונעלם מעבר לרכס, ישר אל זרועות הציידים.

אה, איזה צחוק! שיא הכיף! המס־מם שלנו לא נח וכבר הבהיק אמצאה זריזה ומפתעת

בחרירות נועזת: גם את הצאן נקח! דבר מושלם. פלוני הכה כף אל כף וסיים בשיפת שתי כפות מבוסמת נחת לאמור: זה הענין! ועוד פלוני עלע ובלע רוקו: — יהיה גולש! איני־אומר לכם!... התעוררנו כולנו למלאכה בחשק שהנאת מנצחים ושכר־עמלים הרתיחהו להתלהבות של אמת: יאללה!

אלא שההמולה הזאת הפחידה את הצאן, מהן זקפו ראש, מהן התכוונו להמלט, ומהן בקשו לדעת מה תעשינה אותן שעומדות לעשות מה שיעשו. וחץ מזה כיצד נוהגין בצאן? היינו לצחוק ולקלס — וכן גם אמר המס־מם שלנו וטען שמלמדים כמותנו, וטמבלים כפי שאנו, אינם מסוגלים לכלום אלא לקלקל כל דבר יפה וטוב. פתח ונתן קולו בבר־ר, ובגר־ריר ובטע־ע, טע־ע, ויתר האותות והקולות המוטכמים מימות עולם בין רועה לצאנו, ועשה שאחד מאתנו ילך עתוד בראש ויגעה באנה־באנה, וששניים־שניים מכל צד יניפו רוביהם כמקלות של רועים ויפצחו ברנת רועים לעדרם, ושמאחור יהיו שלושה או יותר הולכים בדרך זו עצמה, ושבאנגריה, ושכצחוק פרוע נשתלט על כסילותנו המהססת, הנבוכה משהו, ושנהיה יפים וטובים יותר, חיילים.

מתוך אותו שאון נשתמט מדעתנו שמעבר לסלע אחד במדרון להלן ישב, נתון בין שתי קתות רובה ושני זוגות נעלים מסומרות, שבוי שהיה מרתית כשפן, כבן ארבעים או ככה, שפס נוטף מעברי פיו, אף אוילי ושפתיים פעורות משהו, ועיניים, אלא שהללו היו קשורות בקופייה של עצמו — כדי שלא יראה, איני יודע מה שלא יראה.

— קום! אמרו לו, כשבא אצלם המס־מם, למען יראה בשלמות, מלמטה עד למעלה, את מלקוחו, וככה דיברו לפניו לאמור: מה, חשבת שלא נתפוש? — תפשונו! ועוד איך. אתנו זה אין חכמות, אפילו בלי כדור — הבין שכדאי לו להרים ידיים. בטח! — „אתם אייזן! שבח המס־מם את פיקודיו, הגו בנפשכם: הצאן על הרועה! מה יאמרו כשנחזור! שיא היופי! אז נתן עיניו כשבוי וראה מין ברנש גמוך קומה, שְלָמָה מצהיבה דהה, רותת נשימה מעבר למטפחת הכפויה על עיניו, סנדלים מרופטות בשר אחד עם רגל טלפית, ואהה הקיץ הקץ — בכתפיו המוגבהות.

— פתחו לו את העיניים, אבל קשרו את ידיו: הוא ינהג את הצאן לפנינו! הבהיק המס־מם מם שלנו עוד אחת מהברקותיו, ששכרון הקרב היה מוליד בו בשפע, וניצוץ חדה חלף אז בנו, מאיש אל רעהו, טוב, הסירו את העגאל השחור, נטלו לידיו של הלה וכפתום הדק היטב, הוסיפו ושנו והדקו היטב, והוסיפו ושלשו והדקו היטב, אז הפשילו למופחד את הסנורת מעל חטמו ודברו אליו כזאת: „נבי על ע'נאם קודמנא!" שהוא: נהג את הצאן לפנינו.

לא אדע מה חשב לו השבוי כשאורו עיניו ומה היה בלבו, מה רחש דמו, מה שאג דמו, מה התרוצץ בו באולת־יד — איני יודע אלא זאת שפתח הלה והחריק חריקות ונשיפות שבינו לבין צאנו, כאילו לא היו דברים מעולם, וירד מסלע אל סלע בין השיחים, כרדת רועה מסלע אל סלע בין השיחים, והצאן התמהות, הנפחדות אחריה, ועוד אחריהן ומסביבן צרימות גרוננו, בעיטות רגלינו ומהלומות רובינו, והיינו יורדים בגחוך מופקר לגיא, כל כך היינו שקועים בכל זה עד שלא שמנו לב לא לכמה דמויות של רועים אחרים שצצו ברכסי הגבעות (הצפופות בדממת־פז ובתוגות נאלמה), והיו מתלקטים חרש ומניסים צאנם וצופים בנו רחוקות; ולא ראינו את השמש שהיתה כל אותה השעה השואנת — משתפלת והולכת, מזהיבה והולכת, עד שפעם, כשהקפנו שלוחת הר הטיחה בנו גל עצום ומסנוור של בהק: צלחתית, מאובקת, משולהבת, עד שנראתה לכאורה כמין תוכחה אלמת, גבוהה, שועה אל הרבה יותר מזה, מובן שלא היינו פנויים לכל זה: העדר! השבוי! זה מתפזר ופועה, וזה מתכווץ ומדמים, מין טמטום

וקתות ירדו עליו. מין פנימי של דעת שהכל מאחוריו אבוד, שהכל לפניו לאחרי-ראשו, והיה מפסיע הלוך ודמום, הלוך והתעגם, הלוך והתהמם הדהם.

יארכו הדברים לספר כיצד היינו מתנהלים בגיאיות שבין הגבעות (הצפופות בדממה המזהבת), זו בשלותו של קיץ, כיצד היה הצאן הנפחד גדפק שלא כרגליו, וכיצד השבוי שלנו אלם הציפה, שתיקת צמח עקור, דבר עלוב עד לעג, מתפחד ומרפרף וחוזר ונופל על ראשו עם המטפחת הכפויה לו עד גבותיו באונס, במשיכת-חטף של בטול ושל אלימות, דבר המתפחד ונרתע וגם דבר אחר נלעג ומוקצה; כיצד היתה הדורה מוסיפה זהב, כיצד היתה השמש מוסיפה גאווה שותקת, כיצד דרכי עפר בין צדו של שדה ובין צדו של הר לחכו בקבלת-עול-חרש משעוליי-ישרים, — סופו של דבר: היינו מתקרבים אל מקומנו.

הלכו וניכרו סימניו של משלט, עזובה, אבק ושממון, הדים מנותקים, תל נמלים נטוש, בלואי היות אדם, עפוש מרוב עזובה, קיום מצחין, מפורעש, מכונס, עניות וטמטום של כפריים עלובים, פתע נחפשו שוליהם, נוות ביתם, הצרותיהם, לפני ולפנים שלהם, פתע הופשלה שמלתם על פניהם, נחשף קלון מערומיהם, והנה הם דלים, צפודים ובואשים, ריקנות פתע, מיתת שבץ, זרות, איבה ויתמות, כחם היום פתל באבק ספק אבל ספק שעמום, ואיזה לא-חשוב.

אמנם, שם למעלה, בחפירות האפורות, השמנוניות, שוטטו אזרחים אלה, שאכלם לא אוכל, מימיהם לא מים, יומם לא יום וזלילם לא ליל, לעזאזל מה שיעשו ומה שיהיה, לעזאזל מה שהיה פעם טוב ונאה ומקובל, ולעזאזל — הבה נתעפש העפש היטב, ונגדל זקן, ונשחצן לשון, וידבקו בגדים מיוזעים אל גוף לא רוחץ, מסוּף כיבים, ונירה בכלבים משוטטים שיתפגרו ושיצחינו, וגשב באבק הדביק, בעפוש הצמיג, ונישן בסחי, ונקשיח לב מן הכל — לא חשוב! הלכו ונכרו סימניו של המשלט, גאווה לבשה הליכותינו: לחזור עם תפארת-שלל כזו! קצב הוטסף אל פסיעותינו, העדר שפעה ונהר מבוהל, השבוי שחזרו ומשכו על אפיו את המטפחת (משום סודות של משלט), היה גורר סנדליו ומשתבש חדלי-ישע בסמאון ובניפיות שמרוחב-לב — אבל, מתוך לאלה, היתה ההנאה גואה תופחת, שביעות רצון ממש, עלילה שכזו, מפעל! היינו מזיעים, מאובקים, וכל-כך חיילים כל-כך גבריים, המסמם שלנו — מה נאמר: סוף העולם! נקל לתאר איזה קבלת-פנים ערכו לנו, איזה צחוק נצטחקק בשאג, במבסוטיות, כתביות שנתפקקו חישוקיהן.

כולו צחוק ומזיע בא אז אחד אצל המסמם שלנו וכך הצביע על השבוי חפוי העינים:

— זה זהו? לגמור אחו? — תן לי!

והמסמם שלנו עודנו גוחך וגומע מים היה מקנת זיעתו ונוצץ ואומר:

— אתה שב בצד, זה לא עסק שלך.

והעגול שמסביב געה בצחוק למשמע כל זה, מה משלט, מה תלאות, מה תנאים, חוסר סידורים, חופש וכל אלה — אם לנו כל-כך הרבה יש לנו, אה, סוסים זקנים, הרתמה לא זו בלבד אינה דוחקת עוד, אלא, אדרבא, יושבת ומתפה על כמה וכמה מכות מוגלדות ושאינן מוגלדות, ותואמת בנקל לעקמויות השדרה שנתרפטה בכל הימים הרבים והקשים הללו.

והיה שם אחד שצילם את כל הדבר הגדול הזה, וכשיסע לחופש יפתח ויעשה תמונות, והיה שם אחד שבא מאחורי השבוי ונופף אגרוף בעקלתון האותני וחזר חמק לו מתפתל בצהלה אל בין הבריות, והיה שם אחד שפשוט לא ידע אם זה יפה או לא יפה, אם כך צריך או לא צריך, והיה מיטרף בעיניו לבקש סעד של אחים לדעה איזו שתהא, והיה שם אחד, שהפך כד מעל לועו וגמע בשיניים חשופות סילון, בעוד אצבע שמאלו מתרה באויר בקהל שומעיו שהנה יגמע הנזל ויבוא המשך ל"אזוי איז דאס" שהוא עגול אחד מעגולים רבים של שמן צף, והיה שם

- מה שמך ?
חזר הגבוה ושאל והתיו מליו.
- מי? אני? נחרד הלה והרים יד מהססת אל המטפחת הכרוכה על עיניו וחזר ושמטה בחצי הדרך, כנכוה.
- שמך? חזר זקור השיער בשלישית, בהעברה על מידותיו מפורשת, מוטעמת.
- חסן. תרחר הלה, והטה ראשו במאמץ להביא שקידת יתר תחת עוורונו החדש עמו.
- חסן מה?
- חסן אחמד. גלגל רהוטות, כעולה על הפסים וגם הגיע ראשו ליתר אשור.
- בן כמה?
- יאעני — דחק בכתפיו, וחכך כפוחיו במבוכה וברצון להיות למועיל.
- בן כמה?
- ככה. לא יודע, יא סידי. תרחר בשפתיו המגושמות, ומשום מה גם צחקק ושפמו הנוטף ריקד קלות — עשרים, ואפשר גם שלושים. תרט מרצון למפעל המשותף.
- נו, ומה אצלכם בכפר? המשיך הגבוה באותה נחת מוטעמת, נחת שיותר משהיא מטעימה את השקט היא מבטיחה את הסופה שלאחריה. נחת של ערמה קטנה ומקורית מאד אל הבא מרחוק סחור ונופל פתע ישר על אבירי העורקים שבתוך תוככי החזה...
- בכפר עובדים — יא סידי. שרטט לו השבוי תמונה מזוי הכפר, מרחרח רעה שתבוא אי-מה.
- עובדים, מה? כמו תמיד? הקריב החוקר פסיעונת בדרך העכביש, שעה שחוט מן החוטים המרובים שלו מתחיל נפרט ומבשר טרף.
- נעם, יא סידי. היה הזבוב מזיד וחומק מפני הנימים המסתבכים.
- כליכך היה מובן אז שהוא ישקר כאן. כאן אין ספק שישקר. מחובתו לשקר, ואנחנו נתפשו בלשונו, הכלב הנבוה, ונראה לו, וממש כשם שהיה ברור אז ש"ככה" לא תציל מפיו מאום, לא יאמר דבר, כך היה ברור שזאת הפעם, אותנו, אנחנו, אלה שכאן, לא יוליד שולל, לא אותנו, והוא דבר ידבר.
- ומי אצלכם בכפר? אסף העיט כנפיו בדיוק מעל הטרף.
- אה? לא קלט השבוי, ולקלק שפתיו, במין תום נפש. כחיה המלקלקת שפתיה.
- יהודים? אנגלים? צרפתים? הרחיק עדותו החוקר, בעקיפי מורה טומן פת לדרדק:
אה, לתפוש, לתפוש!
- לא, יא סידי, אין יהודים, רק ערבים. נענה הלה ברצינות, כלל לא כמתחמק, וחזר ושלה יד בהיסח דעת אל המטפחת שעל עיניו, משל כאילו עברה הסכנה, ואלו החוקר העיף מבט סביב רעיו שבחזר: הראיתם! הנה זה מתחיל. כך זה כשיודעים להוציא.
- אתה נשוי? פתח אז באגוף חדש. — וילדים יש? והיכן אביך? וכמה אחים? ומנין שותים מים בכפר? ככה טוהה את רשתו דקיקה החוקר הגבוה וככה טרח הנחקר ועמל להיות לרצון, כשהוא מטלטל בידיו ומניען, הנעות מופרזות, בטלות, כשהוא מניע ראשו ומשרך לשונו ונטפל לפרטים קטנים, שמרגיזים את החוקרים, ומביאים אותו במבוכה, מעשה בשתי בנות, ומעשה שהיה בבן, אלא שהלה יצא, לא בלי אשמת אכיותיו, וחלה, ונפטר ונסתלק מן העולם, ואגב כל אלה גם שלח אגודל אל צלעות גבו וגירד שם לתומו עלה ורדת, ואף קימץ כל ארבעת אצבעותיו אל אגודלו כשהיה מתאמץ ומוצא מתוך הגמגום מלה אחת מבוקשת, והיה לזרא על כל שומעיו.

אחד שהיה בגופיה, והיה מבעה בתמהון ובסקרנות וחושף שיניים פגומות שהרבה רופאי שינים ולילות ללא שינה, וחדרים צרים ללא אויר, ואשה רזה וארסנית, וחוסר עבודה, ועבודה במפלגה — לשוא טרחו להעביר את „גרמה־יהיה, מה־יהיה!“ נצחי שלו. ועוד היו שם כאלה שהיו מסודרים בעבודה, וכאלה שהיו עולים בסולם, וכאלה שהיו מעולם נעבכים ובישיגדא ללא תקן, וכאלה שהיו אצים לקולנוע ולהבימה ולהאהל ולהמטאטא וקראו תוספת שבת של שני עתונים. וכאלה שהיו יודעים פרק בהוראץ ובישעיתו הנביא ובחיים נחמן ביאליק וגם בשקספיר. וכאלה שאוהבים נורא את בניהם, ואת נשותיהם, ואת הגינה שבצד הבית ואת סנדלי הבית. כאלה ששונאים פרוטקציה, שטוענים לתור צודק, ושגם על מה שהוא ריחו של צל של קיפוח ירימו קול צעקה. כאלה שחמיצות חימה על מסים ועל שכר זירה העכירה כל חלקה טובה בהם. וכאלה שהם אינם כלל מה שחושבים עליהם, וכאלה שהם דוקא ממש כאלה מה שהם. כל אלה היו נצבים במעגל מאושר סביב אחד שבוי שעניו כרוכות במטפחת, ולא זו בלבד אלא שנטל אז הלה, ממש בהזדמנות מסוימת זו, ופשט אחת מכפותיו המעובות, שלעולם לא תדע אם מזוהמות הן או לא, מלבד היותן כפות של כפרי, וככה אמר:

— „פי סיגרה?“ בהברה רועשת ומחרחרת ותמוהה — משל קיר הבית פתח ודיבר — מה שעורר בבת־אחת תשואות של בעלי חוש־גחוף, ואצבעות תוכחה של הרגישים לחוצפה.

אפשר אפילו שהיה שם מישהו שחכך בלבו בדבר סיגריה, אלא שהכל גסתיים אז בדרך אחרת, צבאית יותר, שכן שני המס־כפים, וסמך־מס־מם אחד, ירדו אז מבית המפקדה, ונטלו לשבוי והובילו אותו, כשהוא נאלץ, על פי סמאווה, להגיח לתומו יד על זרוע מלווהו המס־כף, וגם הלה, לתומו, בטרדת המעשה, הושיט את זרועו והיטיב לתמוך בו. וגם אמר לו כה וכה לתועלת הליכתו המגששת, והיה אז רגע כאילו שניהם היו טורחים לעבור תחתתים בשלום, מסייעים איש לרעהו, כאילו יחד הם, כאילו יחדיו — עד כדי שרגע לפני שהגיעו אל הבית חרחר אותו שבוי תמהוני וחזר על מה שחרחר כבר קודם, לאמור: „פי סיגרה?“ הברות מעטות שקלקלו מיד, ובכחן שמש התומך את היד הנסעדת, כמעט משולבת בזרועו, וניער עצמו מכל וכל, זוקף גבותיו בכעס, כמעט נעלב: „ראיתם את זה!“ — כל כך פתאום, עד שנתקל הברנש, לא מוזהר, במדרגת הבית, ומתמוטט, כמעט נופל אפיים, התפרץ בתנופה החדרה, ומבוהל, מבקש להציל עצמו מנפילה, הדף כסא, נתקל בשני ונעצר בשולחן, חדל ישע, מסורבל, ונדהם מכח פורענותו, וממה שיבוא עתה — שמש ידיו והפקיר נפשו, מטומטם — לכל מה שיהיה.

ואותו שולחן היו מפקדים חמורי רשמיות יושבים מעברו וממתינים חגיגית, וזו התפרצותו הלא־מקווה החדרה עירבבה מה שהכינו בלבם, באויר, בוקיף שאצל הדלת, במס־כף האחד ובשני, ובסמך־מס־מם, אשר בסוכומו של דבר היה צריך להתעשת ולארגן הכל מחדש, ובזעף.

זה שישב באמצע היה גבוה, זקור שיער, חריף פנים ושרירני. לשמאלו ישב אחד שכולו אינו אחר אלא הוא הוא המס־מם עצמו, ורק נתגלה כי קרח למדי הוא, וכי שיער צדעיו מלביץ ובפדחתו דיבלולי שיער כהה, סיגריה מעוכה בפיו, מזיע, נופש, גבור היום, ואינו אלא בראשית מעלליו. קצת הלאה, אל הקיר, בכדידות מופגנת, היה נשען אחד בחורון שהיה נצב ומציץ בריסים מורדים בהכרה של אחד שיודע אמת מסוימת מאד, וממתין לדעת איך בסופו של דבר, וללא כל אפשרות אחרת, תתגלה דוקא זו.

— מה שמך ?

פתח הגבוה בחקירה במחי אחד, עד שהשבוי שעדיין היה טבוע בתדהמת כניסתו, לא נתן דעתו על השאלה. אותו בחור שנשען בקיר — קמט של ודאות נתהדק אצל שפתיו כמי שכך גם צפה מראש.

נעשתה שהות. הזקיף שאצל הפתח החליף עמדו מרגל אל רגל. מהעויה שכפני הבחור הנשען לקיר, ומקימתו של הממ"מם הקרה שלנו מאצל השולחן, היה ברור פתאום שאין זה ככה שלשבוי אין מה לומר עוד, אלא שכלום לא יועיל וצריך מכות.

— שמע, יא חסן — דיבר אז החוקר — בכפר שלכם יש מצרים?
(עכשיו יהא מדבר, עכשיו זה מתחיל, עכשיו יפתח זה וישקר).

— יש — השיב השבוי וענה, פשוטות עד אכזבה.

— יש... הדהד החוקר באבק של ספק שאבק של טרונגיה ניכר בו, כמי שהקדימו לו את המאחר, והצית סיגריה מעמיק שקול אם יצא עתה בצריח או בסוס.

הממ"מם שלנו יצא לתדר והחל מודדו עלה ורדת, יישר את הכסא המוח, היטיב חולצתו במכנסיו, והפך גבו אלינו צופה בחלון, באירצון ניכר. אף הבהור הזה שאצל הקיר היה מעביר כף ידו על פניו ומדי סיימו אחת היה צובט קצת חטמו, מנשף ומפריח פרוץ של חריפות: צריך לדעת איך „לוקחים" משהו לידיים!

— כמה הם?

— יאעני — ככה, לא הרבה.

(אה, הנה מתחיל השקר, זה כבר מסתמא שקר, צריך מכות).

— כמה הם?

— עשרה ואולי חמשה־עשר, ככה...

— שמע, יא חסן, אתה מוטב לך שתדבר אמת.

— אמת, יא סידי, הכל אמת.

— ואל תכזב.

— נעם, יא סידי, לא ידע השבוי מה יעשה בידיו שנשאר פרושות לפניו בתמיהה, ושמטן.

— ואצלנו לא עושים ענינים! התרתח הגבוה והוסיף גם את זה, הואיל וחשוב היה להוסיף

כך. — כמה חיילים אצלכם?

— חמשה־עשר.

— כזב!

הקרה שצפה בחלון הפך פניו. עיניו היו מחייכות. מתלקחת היתה בו אותה ההנאה שאדם נהגה מן ההנאה שתצא בגנויה עוד רגע ואשר בינתיים יש הנאה בכבישת ההנאה היא ומאריכים קיומה לעוד רגע מתוק, לאחר־כך, עד כדי שהדליק סיגריה בזווית המחייכת של שפתיו המהודקות. וגם כל החמשה שהיו פקוחי עינים בחדר היו מחליפים מבטים גונזים הנאה כנ"ל. הזקיף שאצל הפתח חזר והחליף עמדו מרגל אל רגל.

— בחיי, יא סידי, חמשה־עשר!

— לא יותר?

— עבאדאן, לא יותר.

— מניין לך שלא יותר? הפליא החוקר להוכיח שאין מן המסובבים בנקל בכחש.

וגדש משהו בחריפותו.

— אין יותר.

— ואם יש יותר? (מה אפשר לענות על שאלה כזו?)

— אין יותר.

לא ידע מניין יצאה אז והבויקה כחתף בעיטה, פרצה מהבלגתה ונשתחררה לבסוף,

באלכסון, באי נחיתות, מקוצר מרחק לתנופת־בעיטה יפה, והרתיתה את הנחקר, סמוי עיניים

ובלתי מוכן, עד שפרץ בקריאת־פתע, יותר מקריאת־כאב, והתמוטט על השולחן, מה שהיה דומה יותר למשחק לא־הוגן מאשר לשיטה של „הוצאת־דברים“ של משהו לא צפוי, לא טבעי. משהו שהוא לא זה. לא זה.

— עכשיו דבר, והזהר לדבר אמת!

— יא סידי, בחיי העיניים, בחיי אללה: חמשה־עשר!

הבחור שאצל הקיר ניכר היה בו שהוא חושש שיימצא מישהו שיאמין לשקר גם זה. בידינו היה מטה ארוך שהיה בודקו באצבעותיו ומושכו מביניהן באותו חן עצמו של אבירים כשהם שולפים חרב, והניחו בשתיקה, בשתיקת די לחכימא, על השולחן.

גלגלו עוד בשאלות, שאלות צפופות, בלא רוות. פעם אחר פעם היתה נבזקת, יותר ויותר בקלות ובטבעיות, בעיטה אחר בעיטה, בעיטות קרות, בעיטות ללא כעס, ורק מאומנות יותר, מפעם לפעם שוב היה נדמה כאילו הן מודבקות שלא במקומן, אך מפעם לפעם חזר ונתברר שדוקא צריך לקיימן.

שכן רצונך בדברי אמת: הכה, אם ישקר האיש — הכה, אם ידבר אמת (אל תאמין!) — הכה לבל ישקר להלן, הכה שמא יש עוד אמת, אחרת, הכה משום שברגלך הוא, כשם שנענוע העץ משיד את הפרי הבשל ביותר, כך טלטלת שבוי מולידה את האמת הגדולה ביותר, וזה ברור שכך הוא, שאינו סבור כן — אל תתוכח עמו: תבוסתן, שכזה לא יעשה מלחמה, אל תחוס: הכה, גם עליך לא חסים, ותוך מזה: הגוי רגיל למכות.

עתה הגיעו לפרשת המקלעים שבכפר, זו נקודה בוערת היא, כאן מוכרחים להרביץ, לא תוכל כאן להתקדם כמלוא צעד בלא להרביץ, בעבור נקודה זו עתיד דם יהודי להשפך, דם בחורים שלנו, וחיבת נקודה זו להתלבן, הפכו והפכו בדבר, חזרו והפכו בו עד שנסתאב, ולא נשאר אלא שהוא משקר, מיד אחרי כן הגיעו אל פרשת הביצורים, גזרו עליו שיחאר את ביצורי הכפר, וכאן נסתבך הנחקר לחלוטין, התקשה בתיאור, בהפשטה, בגיאומטריה, במתמטיקה, הפשיל ידיו, קרטע ברגליו, הדס כה וכה, ניסה לשכנע במחוגי ידיים, המטפחת על עיניו הכהתה הכל, הכל היה מבולבל, חסר־טעם, וזה היה ברור מאד אז בחדר, שאין כל זה אלא סבך של כוב.

— אתה שקרן, התווכח החוקר מיואש, — בעיניך אני רואה שאתה משקר! ואיים

באגרוף אל מול כסוי העיניים.

לא התקדמו, היה משעמם, נמאס כבר, נשתבשו לחקירת שתי וערב קרה, מסורבלת, איש לא היה נלהב, איש לא היה חם, וגם הכו בלי חשק, ויותר היה תמוה כשנפלה אי־מנה חבטת מקל שרקנית על גב השבוי — חבטה זרה, צורמת, מצוות אנשים מלומדה.

טוב, הגיעו לפרשת התותחים, הלה היה טוען שאין קנה לועם ארוך ממידת ידו הכל מכתפו וכלה בכפו — כשהוא קוצב מידתם בהכאות גרזניות של כף שמאלו ממש על שרש כתף ימין וממש על מחצית פסת־כף ימין לאמור — מכאן עד כאן, במסירות, בהקרבה, חזור והכות עד הסר כל ספק, ובלא דעת אם די בזה, אם יש עוד להמשיך, כשהעוית עוור שנשתבש בדרך על שפתיו וסביב שפמו.

תמו חרבו השאלות.

אותו זקיף שאצל הדלת, שהיה מקרטע מרגל אל רגל על עמדו, והיה מציץ עיניו מפעם לפעם לחלל מסגרת הפתח, ואפשר מבקש בזהרורי שמים משהו שהוא אחר ממה שיש באפולולית החדר המלוכלך שכאן, היה חשש הולך ומתעבה בו שהנה עתה יבוא דבר נורא, ולא היתה שום ברירה, שכן מה נותר אם לא שיאמרו אליו: קח את הנבלה וגמור אתו!

— נו, ככה — התפרקד החוקר אל מסעד כסאו, מבקש להנפש מכל העסק הזה — ומעך ברצפה את הסיגריה שלו, חסר סבלנות.

— אני כבר אנמור אתו. קבל על עצמו הקרות, והתיז את הסיגריה שלו באצבע צרדה מן הפתח החוצה.

— הוא טמבל גמור. סיכם ממ־כף אחד.

— הוא מעמיד פני טמבל. אמר השני.

— הוא צריך שידעו לדבר אתו. אמר זה שנשען בקיר, והעווה שפתיו בהכרת עלבונה של אמת שכפרו בה.

ואילו השבוי כבר חש איך שהוא שהיתה הרווחה, לקלק שפתיו המעובות, ופשט ידו העבה ודיבר לאמור:

— פי סיגרה, יא סידי?

ברור שלא שעו אל השוטה הזה.

ואותו שוטה ששהה משהו השיב ידו הפשוטה, ונמלך וניצב על עמדו, טיפש מטופש, ורק בינו לבין עצמו גנח ואמר: את, יא רב, שהוא: הוי רבוני, אלוהי.

ובכן מה? לאן? אל שיפולי המחצבה שבכפר? ואולי לעינויים, אלה שיפים לפתיחת פה ולהוצאת שקר מפני אמת. וכי יש גם דרך אחרת? כיצד נפטרין ממנו? ואולי... שמא לתת לו סיגרה אחת ולשלחו, שוטה זה, לביתו, לך לך ואל נראה אותך עוד!

סופו של דבר היה שטלפנו למקום אחד, ודיברו עם הסמך־מספא בכבודו ובעצמו, והוחלט לשלחו אל מחנה אחר, (לפחות שלושה בחדר עקמו חטמם בבחילה לדרך פסולה זו, כה אזרחית, כה פשרנית), מחנה שחוקרים בו שבויים וגומלים בו להם לכל אחד כראוי לו, ולצורך זה יצא הזקיף שאצל הפתח, אותו שלבו לא היה שלם עמו כל אותה העת, בלא דעת מה, והביא את הגי'ם המאובק, ואת הנהג התורני הנרגן, זעף על הקראו מחוץ לתורה, דבר שהוכח על נקלה גם בראיות מרובות וגם בביטויים אחרים, נוסף על מה שהוא כשלעצמו לא איכפת לו לנסוע למקום ישוב ולראות בני־אדם, אלא שלבו ומררתו — על הפרינציפ, על הפרינציפ, ועוד חייל אחד בא וישב אצל הנהג, בתוקף תפקיד שביצעו היה נמנע עד הנה מחוסר תחבורה, ושעתה, קבל גם „משימה“ נוספת זו של ליווי השבוי (וככה יעברו ברחובות העיר: עם שפנדאו לפנים ושבוי מאחור), ועמוס שני התפקידים הנ"ל, שלא לזקוף, חלילה, נסיעה זו על חשבון חופש (שהוא חשבון מיוחד), ישב וטען את המקלע, ואלו השבוי, לאחר שנדחף ושגשג ונתקל והועלה לא גותר לו מקום אלא על הרצפה, ושם נשמט, כרע רבץ, שנים לפניו, ואותו שהיה זקיף אצל הפתח מאחוריו, ובכיסו גיירות הפקודה ו„צו התנועה“ וכל כיוצא באלה, ואחר הצהריים הזה, שהתחיל אי־מתי בין ההרים והאלונים והצאן, היה עומד עתה להסתיים בדרך שאחריהתה מי ישורנה.

וכבר יצאו מן הכפר המעופש, וכבר יצאו מן הוואדי אל השדות, וכבר נוסעים בתוך השדות, והגי'ם חופו ומנתר על ארבעותיו, ונתחיים מן העתיד הרחוק החלו באים ונהפכים למציאות, והיה טוב לשבת לנוכה השדות הרוחצים אורה מאדימה והולכת, כוללת הכל בסחף ענגי־פז, וערוזריים, זהרוזריים, אורה הנישאת ורמה מכל הדברים, הדברים הללו, אשר לך ולי כל־כך איכפתיים הם. גם לנהג לא היה איכפת כלום, ולחברו שאצלו, המשופם, בכלל לא היה איכפת, והיו מעשנים, שורקים ושרים „בערבות הנגב איש מגן נפל“ ו„שופעות עיניך אור ירוק“ תליפות, אחד היה על רצפת הגי'ם, שקשה לדעת מה אתו, לפי שהיה סומא, בהמי ושוקק.

תמרת אבק פרחת מאחור, שובל עשני שנחבהב והסמיק בשוליה. תעלות של מהרבכך וחתחתים של-כלום הרקידו את הגיפ החופו, ושדות פשטו זרועות עד אפסיים והתמכרו לביך ערביים הלום שכרות של שכחה ועדנה, ומשהו כה רחוק, כה רחוק, כה חלומי — עד שפתאום, בבת אחת, קפיץ דבר מוזר ונתקע בראש ככה: „האשה, אין ספק שאבודה היא“. שעד שאתה תמיה מניין צמח לו זה, אתה מבין, כהלום רעם, שכאן, ממש כאן, על ידך, דבר נחתך, אותו דבר עצמו, שבהזדמנויות אחרות קורין לו אחרת, ושגם קורין לו גורל.

אחת-שתיים פוסחים ונמלטים מעסק-ביש זה. אפשר לשיר קול-שני לשירת השנים שמלפנים. אפשר להפליג למחזות רחוקים עם אור ערביים, בוער שמש תרוגה מאודמת, לולא שמיד חוזרים ורואים מה שנבעה פתע מפרצה מפתעת זו: הלה שיושב כאן לרגליך, חייו, שלומו, ביתו, שלוש נפשות, מטווה חיים עם הכל הכל — נתונים איך שהוא בצבת ידיך, משל אלוה קטן היושב בגיפ. האיש המוסע, הצאן העשוק ואי איזה נפשות בכפר בהרים, פתילי חיים רחוקים, יתהדקו, ינתקו, יסתכנו ללא מוצא — בכח עובדה שאתה, לפתע-פתאום, אדון לה. רק תרצה ואתה עוצר את הגיפ ומשלחו חפשי — והכל נחתך אחרת. אבל... המתן. הבחור הלז שעל הספסל האחורי בגיפ הקטן רוח קפצה בו, המתן: לשחרר את האיש!

הנה כאן נעצור את הגיפ. על יד הואדי, נוריד את האיש, נפתח עיניו, נפנהו אל ההרים, נצביע היישר ונדבר אליו כזאת: לך הביתה, בן-אדם, ישר שמה, הזור מן הגבעה ההיא, שמה יהודים, פעם שניה השמר שלא תפול בידינו. עתה, נוטל האיש רגליו ואץ לו הביתה, חוזר הביתה, פשוט. שמע נא: איזה מעשה! ההמתנה האיומה, הלוחצת, גורל אשה ותינוקותיה (אשה ערביה!), ניחושי לב נפתל עם גורת-גורל, ניחושי יחזור-לא-יחזור, ניחושי מה-יהיה-מעלתה, הכל נפתר לטובה, לנשימה רווחה, נחרץ לחיים. הי, בחור, בוא נשחרר את האיש!

למה לא? מי מעכב? פשוט, הגון, אנושי. קום איפוא ועצור את הנהג. הפעם לא עוד מליצות על הומאניות, הפעם זה בידך, הפעם לא רשעת מי שהוא, הפעם על מצפונך הדבר, הזרד והצלת אותו. היום יושבת הכרירה, זו בריה איומה וגדולה, זו עצמה שתמיד דברנו עליה בדחילו, יושבת במו שתי ידיך. זו הפעם אין מפלט לא ב„חייל“ ולא ב„פקודה“ ולא ב„ואלו תפשו הם אותך“, אפילו לא ב„מה יגידו החברים“ — ערום אתה עומד מול החובה, וזו כולה שלך.

עצור איפוא, נהג, עצור. שלח את האיש. אין צריך בנימוקים, זכותו היא וחובתך היא. אם יש טעם במלחמה הזאת — עתה יופיע אותו הטעם, אדם, אדם, היה אדם, שלחתי לביתו, צפצף על כל האכזריות המוסכמת הזאת, שלח את האיש. הטמטום ששלטים צווחניים מכפרים לו מראש כל תועבותיו, שחרר, הללויה, ילך הרועה, הפלח הלו, אל אשתו, אל ביתו.

אין דרך אחרת. שנים תנקופנה עד אשר, באורח פלא, יצא לחפשי ויחזור אל ההרים לבקש את אשתו, את ביתו, אשר בינתיים, פליטי רעב, מדתי אל דחי, טיפוס, אבק-אדם, מי ידע מה בינתיים זה, והיכן בינתיים זה, וגם זה בתנאי שבינתיים לא „ידפקו“ אחד בחור אי-כאן אי-שם ו„ישלחו לשמים“ סתם ככה, או אפילו לא סתם ככה.

מדוע אינך עוצר? זאת חובתך, חובה שאין מפלט ממנה. נעשה ברור כל-כך עד שקשה להמתין עד שתחליט לעשות. כאן אתה תקום, כאן אתה תעשה. אמור לנהג מלה, ספר לנהג ולחברו שכך היא הפקודה, ספר להם מעשיה, ספר משהו — וגם אין צורך בזה. לא צריך להסביר, ולא צריך לספר. מה שיהיה. היה אדם, ראה האיך הם הדברים, שחרר.

(איך אוכל? הוא איננו שלי. הוא איננו בידי. אין זה נכון: אין אני אדון שלו. אני שליח ולא עוד. מה אשמתי אני? מאימתי אחראי אני לקשיחות לבם של אחרים?)

חזל. זו התחמקות בזויה. כך חומק כל בן-בליעל מהכרעה ומסתתר מאחורי „אין ברירה“

מזוהם מרוב שיגרה. היכן רגש כבודך. היכן „עצמאות המחשבה“ המהוללת. היכן החופש. הידך החופש, אהבת החירות. שחררהו! אדרבא, היה מוכן לתת את הדין על „פשע“ זה. כבוד הוא. כל דברייך, כל מחאותיך, כל מרייך על קטנות ועל דיכוי, ועל דרכים פורצות אל אמת, אל שחרור — היכן הדברים הללו: היום יום פרעון, יום תשלום, ושלם, שלם בני, בידיך הוא.

(לא אוכל, אינני אלא שליח. ושנית: מלחמה היא. וזה האיש מן הצד השני הוא, הנלחם בנו. אפשר הוא קרבן חנם לתככי אנשיו. אך אני — אסור לי ואין בכוחי לשחררו. דבר חדש: כל אחד יתחיל לשחרר — לאן נגיע? ואפשר הוא יודע באמת דבר גדול ומתמם לו ומעמיד פני שוטה?)

האמנם? וכי חייל הוא הלו? תפשת אותו וחרב בידי? מניין הבאתם אותו? אין הוא לוחם. אזרח מסריח הוא ומסכן. שקר השבי הזה — ואל תעלים עיניך. פשע הוא. חקרתם אותו? — עתה שלחהו חפשי. לא יצילו עוד מפיו דבר יותר ממה שכבר הגיד. ואין מחיר ידיעה עוד אחת שווה בדרכי האמת שבשחרורו.

(קשה לי להחליט. אינני מעז: צריך לעשות כליכך הרבה דברים לא נעימים: לדבר עם הנהג, להסביר לחבר, לעמוד אחרי כן בברורים, להכנס למצב ביש בגלל איזה חסן חלכה, וזה חוץ ממה שלגמרי לא ברור שצריך לשחררו כאן עתה, לפני שנתקר כראוי).

הבל! אחר לו היו בידו רק רבע השגותיך על אמת ועל חופש — היה עוצר כאן, מיד, ומשלח את האיש, וחוזר וממשיך דרכו וכבר שכח את הדבר הזה, בקיצור, בפשטות, במעשיות, וכלי כל שמץ החזקת טובה לעצמו. ואתה, עם אלף הידיעות והטענות וההוכחות והחלומות — אתה ברור שלא תעשה את המעשה. אתה יפה־נפש, תהרהר, תתלהב, תתחרט, ותחשוב, גם אחר־כך תצלול בים של מחשבות, הוי למה לא עשיתי. ואת המיצות ההויה הלא־מושלמת שלך — תשפוך על עולם ומלואו: העולם המכוער, הגס, עשה. עשה הפעם. עמוד בנסיון. צא והלחם. כמובן! (אני מרחם עליי. חבל שבי בחרו לתפקיד זה. הייתי עושה — לולא חששתי, איני יודע מפני מה. לו, לפחות, היינו לבד כאן. זה כבר פועם בי כתאווה שהנה היא בידי, ואיני יכול, איני יכול להתחיל. למעלה מכוחי... כשאני נזכר שצריך יהיה להסביר, להתעסק, לבוא אל אנשים ולהתווכח, להוכיח, להתחיל להצטדק — איני יכול. מה לעשות?)

בחור — וסלסלות אומללות אלה אתה מעמיד כנגד חיי אדם! איך היית משקיף על הדבר כשאתה רכוש על רצפת הגיפ, כששאתך שלך בבית ממתינה, והכל נחרב, מסוער כמוך, לטמיון, ממתינה כשהלב נשרף — ואינך בבית, לחכות, בדמעות, לחכות באגרופים, לחכות בהכנעה, לחכות במחאה, לחכות בתפילה... כבר דיבר מה שדיבר, כבר סיפר מה שסיפר. מה עוד? ואם גם שיקר, ואם גם שבעתיים כיוזב — מי הוא ומה הוא זולת אפס עלוב, בריה מצומקת ונכנעת, פרצוף עטוף מטפחת, מכורץ ושפוף, מבוטל, שק של איך־ערך, נפחד, נמוג, מתרקע מכלומיות, נכון לבעיטות ורואה בהן טבע (בעט בו — ערבי: בשבילו זה כלום!) — ואתה, אלוה שלו, חייב לשחררו, אפילו אם יצחק לך האיש הזה עצמו, אפילו אם יראה בכך, הוא או מישהו, אזלת־יד, אפילו אם ילעגו לך חברייך, אפילו אם יבקשו למנוע שחרורו, אף אם ישלחוך אל התובע הכללי, ואל עשרים תובעים־כלליים — חובתך היא ותעשבה: לצאת מן התזירות של השגרה. היה אחד שנכון זלו גם ביסורים, לחרוג פעם אחת מאורוות התזירות שנאספו, ערמות ערמות, בימי היותנו אזרחים טובים, ונעשו עתה, רשמית וחגיגית ומוסכמית, לדרכו של עולם, למדותיו של כל מי שחפץ להיות ראוי לתואר הגדול „חייל“. אין חופש, אין נסיעה הביתה, חם כאן, מזוהם כאן, רע כאן, מסוכן כאן — ובכן מה? נכתוש באויב. נעשה משהו. נדפוק ערבי מחורבן (מי בקש ממנו לעשות מלחמה ארוכה זו!). נעשה מותר כל שהיה אסור.

אח, אחד חסן אחמד, שאשתו הלימה או פטמה, ושתי בנות לו, שצאנו נגזל, זהה מובל
אי־לשם באחר־צהריים בהיר אחד — מי אחת ומי חייך, אחד כמוך טוב כדי להפיג בו את כל
הזפת שבלבנו, אופל יקחנה.

כמובן, אינך משחררו. ברור, דיבורים יפים. אפילו לא פחדנות, גרוע מזה: שותף לחטא.
אתה, מסתתר מאחורי צחנת „מה לעשות — פקודה“ — בעוד שהפעם יש ברירה, והיא ברשותך,
הנה זה עתה בידוך: הברירה שלך, יום גדול. יום של מרד, יום אשר בו סוף־סוף יש בידוך
ברירה, וכוח החלטה. לתת חיים לאדם נעשק. הגה בנפשך, להיות נוהג לפי לבך, לפי אהבתך,
לפי אמת שלך, לפי הגדול מכל גדול — שחרורו של אדם.

שחרר.

היה אדם.

שחרר!

כבר ברור שכלום לא יהיה, עורבא פרח. ברור שתחמוק, תעלים עינים. ברור שהכל אכזר.
חבל עליך שבוי, לא יעמוד בו כוח לעשות.

ושמא בכל זאת? הנה־עתה. כאן, רק רגע זה יארך, נהג עצור, רד, יא חסן, לך הביתה.
עשה משהו, דבר, עצור, אמור, הנה עתה, זה הרגע, היה נא לבסוף, כואב ימים רבים וארוכים
וריקים, היה נא אדם כאשר חפצת.

השדה היה מכיתת זהב אחת גדולה ורדודה, מלוא כל עשרות אלפי הדונם היו אז פפר
פלאית, לא ואדיות, לא גבעות, לא מעלות ולא מורדות, לא כפרים ולא עצים — הכל נטרקע
למקשת זהב אחת, חלקה רדודה אחת, ומעליה זרויים אבקות פז מהבהב, נרגש, חלקת זהב
עגולה, עצומה, עד אין אפסיים, ואפילו אם יתכן שמאחור (ושמה אין מסתכלים), בערפל הערב,
היורד על ההרים, אפילו אם שם, אפשר, יש איזה עצב אחר, עצב כוסס, אותו עצב של מי יודע,
של אזלת־יד מחפירה, של מי יודע של אשה ממתנת, של מי יודע של גורת־חיים, של מי יודע
אחד פרטי מאד, ושל מי יודע אחר, כללי, שהשמש תשקע והוא ישאר כאן, בינינו, לא גמור.

ג ב ה

יעקב פֿיכמן

על פֿתחֿ הַר, הַשָּׁמֶשׁ לֵה מִגְדֵּי,
זוֹרְחָה גְּזָה, בְּרוּךְ אֹתָהּ טַפְסָה.
וְעַד לְמַרְחֹק תִּקְרָא חוֹגְגָת
בְּדָמֵי גִיסוֹן אֶת לִבּוֹ הַסְּרִיקָה.

סְחוּפַת מְלָקוֹשׁ לֵילִי, יוֹמָם רוֹבֵצַת
כְּסָלִים הִיא, כְּסָלִים נִחְנָה —
רַק לֵב אֶת עִירְשָׁה כְּאַב, גִּדְעֵ אֶת
כֵּל הַעֲתִירַת בְּרִנְיָה צְסָנָה!

בְּרוּךְ הַיּוֹם וְגַם, בְּסוּסָה עַל נֶבֶט
זֶה אֵץ זָקֵי, אֶהְבֵּתִי כִי אֶרְאַץ.
עֵינַי לְאַב גִּישוֹרִי, יוֹנְקָה כּוֹאֶכֶת
חוֹגְגָת לְסַף רֵף אֶת בְּעֶבְרֵי.

עֵינֵי דְרוּכָה וְלֹא יֵאבֵד כֵּל גִּיעַ
גִּדְעֵ הַחֲבִיבָה, בְּעִירוּגָה
כִּי הַעֲשִׂיבִי, מַעֲדָרִי, וְלֹא תִצְנִיעַ
תְּרוּל אוֹיֵב, שְׁיַר שְׁרֵשׁ בְּחִיקָה.

עַד מָה יִשְׁרָה תִּבְלֵ לֹא-מִגְּחָשָׁת!
תִּמְאֵנָה אוֹרְגָה סוּדָה, וְשֵׁם רִמּוֹן
יֵאָדִים שְׁקוּי-אוֹר, הַנִּזִּית, כְּעֵב לוחֶשֶׁת,
עֲטוּר שְׁחִיקָה, גִּבְדָּל, טַחוּר, קְדִמּוֹן.

וְכִי אֵינֶנּוּ, עוֹד בְּהִי-יָדִי לוֹסָפֶת
אֶת כֵּל זִבְעוֹל, בְּמַחֶסֶק אֶצְבָּעֶיךָ
וְכֵל שִׁמְרֵת חֲמֹךְ, בְּשִׁמְךָ רוֹעֵפֶת
וּבְכֵל שְׁגִישׁוּג עוֹד צִהַל הַיּוֹתֵךְ.

בְּכֵל מִשְׁעוֹל עֲבָרְתִּי, וְעוֹד עוֹבְרָת
בְּרִטוֹף גַּף דְּמִוֵּתֶךָ הַרוֹגְגָת,
אֶדְרִיךְ וְאֶבְרִיךְ אֶת הַעֲתִירַת,
לִי הַיּוֹתֵךְ לְכֵל לְכָלוֹב צְסָנָה.

השיר ופֶּשֶׁר

ת. ס. אֵלִיּוֹט

ולבקש בשבע עינים משהו, ואין הוא יודע מה — או על ידי החפץ שלא להיות מרומה. ישנו מין אימתא דציבורא הנקרא אימת הבימה, אך הדבר שאנו מוצאים בקוראים אלו היא אימת היציע. קורא בקי ורגיל, מי שהגיע בעינים אלו לדרגה של נקיון גדול יותר, אינו מתיגע בדבר ההבנה; לא מתחלה על כל פנים. יודע אני שכמה מן השירים שאני כרוך אחריהם ביותר הם שירים שלא הבנתי בקריאה ראשונה; כמה מהם שירים שאיני בטוח כי אני מבין אותם כיום: כגון שירי שקספיר, ולבסוף, הרי הקושי הגרם על ידי שהמחבר השמיט משהו שהקורא רגיל למצאו; וכך הקורא, במבוכתו, מגשש סביבו למצוא את הדבר החסר, ומבלבל את ראשו בחיפוש „פשר“ אשר איננו, ואינו מכוון להיות.

שימושו העיקרי של ה„פשר“ בשיר, במובן הרגיל, אפשר והוא (שהרי כאן אני דן שוב בכמה סוגי שירה ולא בכולם) לספק הרגל מהרגליו של הקורא, להסיח ולשפך דעתו, בשעה שהשיר פועל פעולתו עליו: משל לאותו גנב־מחותר דמיוני שתמיד מצוי בידו נתח־בשר טוב למען כלב־הבית. זהו מצב תקין שדעתי נוחה ממנו. אך לא כל המשוררים מוחותיהם פועלים כך; יש מהם שמתוך הנחה כי מצויים עוד מוחות כמוחם, תקצר רוחם ל„פשר“ זה הנראָה מיותר, והם חשים באפשרויות של עיצום על ידי סילוקו. איני אומר שמצב זה הוא אידיאלי; אך זאת שעלינו לכתוב את שירינו כאשר נוכל, ולקבלם כפי שנמצאם. יתכן כי לתקופות מסוימות בתורה תספון צורה מבודדת יותר של כתיבה, ולתקופות אחרות — צורה מרוכזת יותר. משער אני שיש רבים המרגישים כמוני, כי נפחם של כמה מן המשוררים הגדולים של המאה התשע־עשרה מפחית את רשמם. מי יקרא כיום, להנאתו

ההפלגה בסברות ותורות על טבעה של השירה, על תמצית, אם זשנה, של השירה, שייכת לעיון באסתיטיקה ואינה ענין להמשורר או למבקר כמותי שהכשרתו מוגבלת. אם התר דעה העצמית הכרוכה באסתיטיקה ובפסיכולוגיה אינה מסתפנת בהסגת גבול התודעה, שאלה היא שאיני צריך להעלותה כאן; אפשר שורות פרטית שבי היא להאמין כי חקירות מעין אלו מסוכנות הן אם אין תיאולוגיה שרירה מורת־דרכן. המשורר דואג דאגה חיונית הרבה יותר ל„שי־מושה“ החברתי של השירה, ולמקומו הוא בחברה; ובעיה זו הורסת עתה במפגיע לתחום הפרתו ותשומת־לבו אולי יותר מכלל שעה קודם. ודאי ששימושה של השירה משתנה עם תמורת החברה, עם חילופי הציבור אשר אליו תפנה. כאן מקום לומר משהו על הבעיה החבוטה של הסתום והבלתי־מובן. קשי השירה (והשירה החדשה מוחזקת קשה) בא בעטיה של אחת מכמה סיבות. ראשית, אפשר שיש סיבות אישיות שמונעות את המשורר מלבטא את עצמו אלא בצורה סתומה; ובעוד שדבר זה אולי מדאיב הוא, סבורני, בכל זאת, שחייבים אנו לשמוח על שהאיש אפשר היה לו להתבטא בכלל. ויש שהקושי אינו אלא פרי החידוש: יודעים אנו את הלעג שקידם את וורדסוורת, שלי וקייטס, טניסון ובראונינג — אך עלינו להזכיר כי בראונינג היה הראשון שהיה קרוי קשה; מבקריהם העוינים של משוררים קודמים חשבו אותם לקשים, אך קראו להם אויליים, ויש שהקושי הוסב על ידי שהקורא נאמר לו, או שהכניס בלבו, כי השיר עתיד להיות קשה. הקורא הרגיל, כשמהירים אותו על הסתום בשיר, נוטה להיות מופה במצב של תמהון שאינו נוח כלל לקליטה שירית. תחת לפתוח, כפי שראוי, במצב של רגישות, הריהו מבלבל את חושיו על ידי החפץ להתחכם

בהדרגה. ודאי שאיני סבור כי מיינו של קהל-
 הצופים חד וחלק כל-כך; אלא שיסודות אלו
 כולם כאחד פועלים על רגישותו של כל צופה,
 אם גם במדרגות תודעה שונות. בשום אחת מן
 הרמות הללו אין הצופה מוטרד על ידי מצי-
 אותם של דברים שאין הוא מעונין בהם. אפשר
 שאוכל להבהיר כוונתי בדוגמה פשוטה. פעם
 תיכנתי, וכתבתי בקולמוס ראשון, כמה תמונות
 במחזה שירי. רצייתי שאחת הנפשות הפועלות
 תהיה בעלת רגישות ותבונה ברמה שזה לנפש
 הרגישים והנבונים שבקהל הצופים; נאומיה
 יהיו מכוונים אליהם בה במידה שהם מכוונים
 לנפשות אחרות במחזה — או, לאמתו של דבר,
 יהיו מכוונים לאחרונות. שנועדו להיות גשמיות,
 פשוטות-דעת ונטולות-חזון, ולהן התודעה
 שהראשונים שומעים דבריהם בלי-משים. בין
 הגבור הזה וחלק קטן מן הקהל תהיה הבנה,
 ואילו שאר הצופים יהיו שותפים לתגובותיהן
 של הנפשות האחרות במחזה. אולי כל זה מחושב
 יותר מדי, אך חייב אתה לנסיין ככל אשר לאל
 ידך.

כל משורר, משער אני, היה רוצה לחשוב
 שיש בו איזו תועלת חברתית ישירה. אין כוונתי
 בזה, אקוה שכבר הבהרתי זאת, שיתערב
 במלאכת התיאולוג, המטיף, איש-הכלכלה, חוקר
 החברה או משהו כיוצא בהם; שיעשה דבר
 זולת כתיבת שירה, שירה שאינה מוגדרת
 במושגים של משהו זולתה. הוא היה רוצה
 להיות משהו מעין בדרן עממי, ושאפשר יהיה
 לו לחשוב את מחשבותיו שלו מאחורי מסכה
 טראגית או קומית. רוצה היה לשתף בהנאת
 השירה לא רק קהל גדול יותר, אלא קבוצות
 אנשים גדולות יותר בצוותא; והתיאטרון הריהו
 המקום המשובח לעשות כן. בהערת תענוג
 קיבוצי זה יש, משערני, משום סיפוק, כדי מתן
 הגמול שלא לתר על היסורים שבהפיכת דם
 לדיו. לפי הווייתם של דברים, וכפי שתהיה
 הווייתם בהכרח תמיד, השירה אינה קריירה, אלא
 משחק תמימים. שום משורר ישר אינו יכול
 לעולם להיות בטוח לחלוטין בערכם הקיים של

בלבד, את וורדסוורת, ואף שלי וקיטס, ולא
 כל שכן את בראונינג וסוינבאָרין ורוב המר
 שוררים הצרפתיים של המאה — הכל כאשר
 לכל? איני סבור כלל כי ה"שיר הארוך" הוא
 דבר שעבר זמנו; אך מן הראוי שתמורת האורך
 יהיה בו יותר ממה שביקשו, כנראה, אבותי
 אבותינו; ולגבי דידנו, כל דבר שאפשר לאמרו
 בפרוזה אמירה שאינה גרועה יותר, אפשר
 לאמרו בפרוזה אמירה משובחת יותר. והרבה
 דברים, מתחום הפשר, שייכים לפרוזה יותר
 מלשירה. התורה של "אמנות לשם אמנות",
 תורה מוטעית, שהוציאו לה מוניטין יותר
 משהוציאוה אל הפועל, כלול היה בה רחש-ילב
 נאמן זה שהיה בה משום הפרת טעותו של
 המשורר המבקש לעשות מלאכתם של אחרים.
 ואולם השירה יש לה ללמוד מן הפרוזה באותה
 מידה שיש לה ללמוד משירה אחרת; וסבורני
 שהשפעת-גומלין שבין הפרוזה והשיר, כהשפעת-
 הגומלין שבין לשון ללשון, היא תנאי לחיוניות
 בספרות.

נחזור לשאלת הסתום: אם נוציא את כל
 היוצאים מן הכלל, אף נודה בקיומם האפשרי
 של משוררים קטנים "קשים" שקהלם קטן הוא
 בהכרח, סבורני שהמשורר בוחר בדרך הטבע
 לכתוב לקהל גדול ומרובה-פנים ככל האפשר,
 וכי הללו שתינוכם לחצאין ושחינוכם גרוע הם
 לשטן על דרכו יותר מהללו שהם מחוסרי
 חינוך: כשלעצמי הייתי חפץ בקהל שאינו יודע
 קרוא וכתוב. השירה המועילה ביותר מבחינה
 חברתית היא זו שתהיה רוצה את כל הרבדים
 הקיימים בטעם הקהל — רבדים שהם אולי
 סימן להתפוררות חברתית. הצינור האידיאלי
 לשירה, לדעתי, והאמצעי הישיר ביותר של
 "תועלת" חברתית לשירה, הוא התיאטרון. במחזה
 של שקספיר אתה מוצא כמה רמות של
 משמעות. בשביל פשוטי הצופים ישנה העלילה,
 בשביל ההוגים יותר — האופי והתנגשות
 האופי, למביני-ספרות שבהם — המלים וצירופן,
 למרגישי-מוסיקה — הריתמוס, ולצופים בעלי
 רגישות והבנה מרובה יותר — פשר המתגלה

ההפלגה אפשר לומר כי המשורר זקן משאר הבריות — אך אינני רוצה להתפתות לסיום מסולסל מעין זה. עמדתי בתוקף על שוני־פניה של השירה, שוני גדול כל כך שכל הסוגים דומה שאין להם דבר זה עם זה זולת ריתמוס השיר תחת ריתמוס הפרוזה: ובזה לא נאמר עדיין הרבה על דבר השירה. השירה אין להגדרה כמובן על־פי תשמישיה. אם תציב יד למאורע ציבורי, או תחוג חג, או תעטר פולחן של דת, או תשעשע את ההמון, מה טוב. היא עשויה לחולל מהפכות מעין אלו הדרושות מזמן לזמן; עשויה לסייע בשבירת הצורות המקובלות להבחנה ולהערכה. המשתנות בלי הרף, ולפקוח עיני הבריות לראות מחדש את העולם, או איזה חלק חדש שלו. עשויה היא לקרבנו מעט מפקידה לפקידה להכרת הרגשות העמוקים, האלמונים, היא קרקעית הויתנו, אשר אליה נחדור אך לעתים רחוקות; כי חיינו הם על הרוכ התחמקות מתמדת מעצמנו, והתחמקות מהעולם הנראה והמוחש.

הדברים אשר כתב: אפשר שאיבד את זמנו וקיפח את חיו על לא־דבר. מה טוב היה איפוא אילו היה לו לפחות הסיפוק שיש לו בחברה תפקיד נכבד ממש כקומדיאנט של זודויל. יתר על כן, התיאטרון, בחביעותיו הטכניות ובסייגים שהוא מטיל על המחבר, בהתחייבותו לקיים במשך זמן מסוים את התענינותה של קבוצת אנשים גדולה ובלתי מוכנה, ולא דוקא מבחינה בכל, בבעיותיו הטעונות פתרון כל שעה, דיו להעסיק עיסוק מלא את גפשו של המשורר שבתחום התודעה, כשם שנפש הצייר עסוקה בתשמיש כליו. אם מלבד תפיסת לבו של המון־אדם במשך זמן מסוים, יכול המחבר ליצור מחזה שהוא בגדר שירה אמיתית, מה טוב. איני מנסה בהגדרת השירה, לפי שאיני יכול להעלות על דעתי שום הגדרה שאינה מניחה כי הקורא כבר יודע מה טיבה, או שאינה מסרסת על ידי היותה מוציאָה מגבולה יותר ממה שהיא מכניסה. השירה מתחילה, אם תמצא לומר, באותו פרא המכה בתוף בג'ונגל, והריהי מקיימת יסוד היוני זה של הקשה וריתמוס; על דרך

אהבת היתור

לאה גולדברג

„בכל עופות הטרף היתור הוא הנדיר ביותר“

מתוך חלום אחד

בכל עופות הטרף היתור הוא הנדיר יותר. הוא קטן מעט מן העיט המצוי והבז מהירי מעוף ממנו. ראשו מעוגל, מקורו מעוקם, צוארו ארוך שלא כדרך הצפרים הטורפות, ורגליו ארוכות כמעט כרגלי הנץ. הוא מקנן בנקיקי הסלעים במקומות ישימון. קנו אפור ודל דומה למשפך ארעי של מלך גולה. במעופו יפרוש ברחב כנפיו ומגובה רב יראה טרפו. חג שבעה חוגים עד שיעוט עליו ויטרפנו. היתור ישחר לטרף ביחידות, שלא כדרך הרחמות כבודות-הגוף העפות להקות-להקות, כי תרעבנה, לארוב לאפרוחי-התרנגולות. יחיד ונרעז, ממרומי הרקיע, יבקש היתור טרף במקומות רחוקים מן הישוב. על כן לא רבים הם אשר ראוהו בהוד יפעת מלכותו והקדמונים המעיטו להזכירו ולא המשילו עליו משלים ולא אמרו שבחיו במזמורי-שיר. היתור ניתן לאילוף, ואם ירגילו האדם לנקר בשר חי מפף-ידו, נאמן יהיה לבעליו ויאהבנו, אף שוב ישוב אליו אם יוציאהו לחפשי. אך לא צפור-ציד הוא, כי לא ציידים הם האנשים היושבים במקומותינו, כי רועי-צאן המה, השוכנים בהררים ובבקעות סלע. וקבלה בידנו מן הקדמונים, שהיתור הוא סגולה טובה לבעליו, שומר בית אדוניו מחמדת הצר ומן העין הרעה. בחודש השני לאביב, עשרה ימים אחרי המלקוש, הביא מחיאת הזקן יתור בן שנתו, קצור-כנפים, מתנה לחשים הנער, בנו בכורו של מסעילה ראש השבת, יבורכו עדריו. שלושה ימים נשא חשים את היתור על ידו ומנע ממנו כל משקה וכל מאכל, וביום הרביעי האכילו מכף ידו בשר טלה חי. והיתור אכל את הבשר על דמו, ונפש הצפור נקשרה בנפש הנער חשים. והיה יושב עמו בחדריו, והיה לן וישן שנתו על גבי עמוד המנורה הגבוה מעל למיטתו של חשים מתחת לקמרון התקרה. לא יצאו ימים מרובים וכנפי היתור צמחו והנער חשים לקחו עמו למקום מרבץ עדרו ומרעהו. שם, בשיפוע ההר, רועות הצאן בין חגוי סלע ועשב שדוף, מן הרמה הקרובה נשקפים ברושים המקיפים את בית-המידות של מסעילה אבי חשים, יבורכו עדריו. צמרותיהם חדות, ככידונים תקועים בתכלת השמים. השיפוע רחב, תחילתו עץ זית בודד ושבע ימים, אשר גזעו נטוי באלכסון ונפו שיבה ירקקה, מלחשת, וקצהו של השיפוע — מדרון תלול, תלוי על פי תהום, סוף כל ישוב ומדרס-רגל.

היו הצאן רועות והיתור ממריא ודואה במרומים, וחג חוגים מעל לעזים וכבשים וחזר וישוב על אצבע ידו של חשים, נאחו בו בצפרניו, ובצאן לא נגע לרעה. כי כן הורגל: לא לאכול בלתי אם את הבשר אשר הגיש לפניו חשים על כף ידו.

ובעדריו של מסעילה, הרועים בשיפועו של הר, היתה עז אחת צעירה דקת רגלים. עורה חום כעין הערמון, ועינים כחלחלות לה, אותו כחול עמום השט מאחורי קרום דק-שבדק ששקיפותו אינה שקיפות ולבנו אינו לובן, ומרחוק טועה אתה לחשוב שהעינים האלו שתורות הן או שתומות. היו עיניה הכחלחלות של העז מביטות בתמימות מבין אנגיה החומות, הנוצצות והארוכות, התלויות לה מעברי ראשה, כתלתלי נערה יפהפיה היורדים לה מרקותיה על לחייה.

והיתור, אשר חג את חוגיו מעל לעדר, ראה את העז הצעירה דקת הרגלים, ולפי שהיו עיניו חדות-רואי הבחין אף מן הגובה הרב בעיניה שהן כחולות ובמבטה שהוא תמים ולבו נתמלא

געגעזען גדולים ורחמים גדולים וחרדה העושה מרחבו של רקיע אדנה וקצף. חג היתור שבעה חוגים וירד ארצה כעט על טרפו, וישב על הדשא השדוף אשר העז היתה רועה בו היה מהלך הלך וכרכר וממריא ומנמיך טוס מסביב לעז כחלחלת-העינים ולא נגע בה לרעה.

חשים ישב מתחת לעץ הזית נשען אל גזעו הנטוי והיה צופה ביתורו ומושיט לו יד וממתין שעה ארוכה עד שחזר היתור המריא לגובה וחזר וישב על היד המושטת. ובלכתו הביתה, נגעה זרועו החשופה של הנער חשים בתוהו של היתור דומה היה שהרגיש בלב-הצפור ההולם בחזקה. התחילו דמיו של חשים הנער הומים בעורקיו ולא ידע את נפשו.

אותו לילה נדדה שנתו של הנער חשים והיה מתהפך על משכבו ופוקח עיניו לתוך החשיכה. מדמה ששומע הוא משק-כנפים חרד מעל עמוד-המנורה הגבוה. מתחת לקמרון התקרה.

ולמחרת היום חזרו הנער והיתור למקום מרביץ העדר ומרעהו. מיד פרח היתור מאצבעו של חשים, חג שבעה חוגים בשמים וירד-נפל על פני הדשא בצדה של העז הצעירה. היה מהלך סביבה ומביט בעיניה הכחלחלות והעז לא השגיחה בו והוסיפה ללחך את הדשא השדוף, עד שהגיעה שעת שקיעת החמה. והיתור חזר וישב על אצבעו של חשים, והלכו הביתה.

כך היה המעשה חזר ונשנה דבר יום ביומו חודש תמים. ובחודש ההוא היתה שנתו של חשים הנער בתולה, וחלומותיו רעים, ודמיו הומים בעורקיו, ואזנו קולטת משק כנפים באישון הלילה מעל לעמוד הגבוה שמתחת לקמרון התקרה.

בקיץ ההוא הגיע הנער חשים, לכל הדעות, לפרקו. לחש מסעילה ראש השבט, יבורכו עדריה, לחישה על אזנה של דרִיָה אשתו, אמו-יולדתו של חשים; לחשה דריה לחש על אזני מריקה אמתה; לחשה מריקה לחישה על אזנו של בעלה, הוא מחיא הזקן, לקח מחיא הזקן צרור ובו עשרת שקלי זהב, טבעת פָּרוֹז ואצעדות שתיים. וכבֶּשׂ שמן בחר מעדרי מסעילה והלך אל מעבר ההרים לכפר זָעוּר, שתושביו עניים ובנותיו יפות-תואר.

וזה המנהג במקומותינו: בבית טובים קודמת הפילגש לאשה. כי איך יתן אב נשוא-פנים את בתו לאיש וטרם יודע אם כוחו במתניו ואם יברכהו האל ברכת יוצאי חלצים. רק אחרי אשר הרתה הפילגש וכרסה בין שניה, יושיבנה החותן באלונקה, שני משרתים ישאוה ואבי הנער החתן הולך לפניה אל בית שכנו העשיר לדבר נכבדות בבתו. ובפתח בית השוע תעמוד כל הכבודה האב יפתח את וילאות האפריון ובני בית השוע יוצאים להביט בה. אז יצביע אבי הנער על הפילגש ההרה וכה ידבר:

„הביטה וראה, לא מנע אלהים מבני פרי בטן וכאשר עשה לאשה הזאת כן יעשה לבתך וכן יוסיף. תן את בתך לבני וראית נחת בנכדיך“.

כן תבוא האשה הביתה אחרי הפילגש, וחג הכלולות יוחג בפאר ובהדר. אך הפילגש מובאת הביתה בצנעה, רק הנער לבדו מקביל פניה ולוקח אותה לצחק עמה ולאהבה.

כי תלך הפילגש בן לאדוניה מיד מוסרים אותו לידי הרועים שיגדלוהו, למען לא יהיה למכשול ליורש, ובין הבנות שמים פדות. אך האמת ניתנה להאמר, שחיי בני הפילגשים טובים לעתים מחייהם של הבנים היורשים, כי זוכר לו האב לבן של הפילגש את חסד נעורי אמו וראשית אהבתו, ובא אליו בצנעה ומפנקו בתפנוקים ובמתנות. כי על כן הפילגש גערה יפת-מראה היא תמיד, אשר תיבחר במשכנות הדלים לגרות את יצרו של הנער. ועל יפי האשה אין מקפידים. ועל כן בני הפילגשים בחורים כארזים המה, וזאת האימרה המהלכת במקומותינו: יפה-תואר כבן-פילגש.

הלך מחיא הזקן אל מעבר להרים ומקץ ארבעה ימים וארבעה לילות שב מחיא ועמו נערה

בת שלש־עשרה. הנערה דקת־גו וצחתי־עור, שדיה בשלים ותלתליה עתירים, והם צבועים כינה ועינם כעין הערמון. עיניה כחולות כחול כהה ועמום מעט, שבהביט בהן מרחוק אתה טועה לחשוב כי שחורות הן.

ביום ההוא לא יצא חשים עם יתורו אל שיפוע המרעה. אמו לחשה לו על אזנו ויצאה את הבית וכל בני הבית יצאו עמה. חשים נותר לבדו יושב על מדרגות האכסדרה הצופה פני שדרת הברושים התוקעים כידוני צמרותיהם בשמים, היתור על אצבע־ידו ועינו — לעבר פניו. לא יצאו רגעים מספר והיתור ראה נערה קטנה ההולכת וקרבה בשדרה. חשים תקע בה את עינו ולא נע ולא זע, לכאורה; אך היתור הרגיש כיצד רעדה האצבע עליה ישב.

הנערה נגשה ועמדה דמומה מול הנער. שניהם שתקו. עד שאמר חשים: „זה היתור שלי“.

והנערה הנידה את ראשה לאט לאט ולחיייה כוסו שלהבת של סומק.

„רצונך ואשב על ידך“ אמר חשים.

הנערה לא ענתה דבר. רק הושיטה ידה. היתור עף וישב על אצבע היד המושטה. חש הוא שגם האצבע הזאת מרטטת. הנערה שתקה. היתור הביט בה בעינו העגולות, הצהובות כעין הענבר הבהיר. הוא ראה מקרוב שעיני הנערה כחולות הן כחול עמוק מאד בין תלתליה הערמוניים התלויים לה לאורך לחייה.

חשים קם. הנערה פסעה פסיעה קלה במעלה המדרגות. היתור המריא וחג חוגים מעל לראשם של השנים בהיותם עולים אל האכסדרה ונכנסים דמומים לפתח הבית.

בבית פנימה היו כל הדלתות פתוחות. לפתע לחצה הנערה את ידיה אל לבה ורצה. חשים רץ אחריה. והיתור טס מעליהם. כך היו רצים בדממה, מחדר לחדר, וקוצות הנערה מתבדרות וחשים רץ אחריה ואינו מושיט את ידו להשיגה. עד שהגיעו לחדר משכבו של חשים.

היתור ראה שהחדר איננו כתמול שלשום. יציעים נמוכים הוצבו בו וכולם מכוסים שטיחים צחורים.

בתנועה זריזת סבב חשים על עקביו והגיף את דלת החדר. מיד חזר ותפס בזרועותיו את הנערה ונשקה על פיה.

היתור ספק כנפיו ועלה על מקום מושבו הגבוה, על עמוד המנורה שמתחת לקמרון התקרה. משם ראה היתור כיצד חמקה הנערה מזרועותיו של חשים ונשאה את ראשה אל על. פניה החזירי, עיניה נצטמצמו והיו כשחורות, והריסים מפרכסים מעליהן כאומרים לכבות בתנופתם את להבת־השחור שהוצתה בהן. חשים חזר וחיבקה והושיבה על היציע הנמוך המכוסה שטיח שחור. אצבעותיו החלו מהלכות על פני גווה, עד שחלץ את חזה משלמותיה.

שני שדים קטנים ושזופים ולהם פיטמות אודם שחמחמות וחדות נגלו לעיני היתור. חשים הרכין את ראשו, הצמידו אל חזה הנערה ושפתיו כיסו את פיטמת שדה השמאלי.

הנערה הרימה את ידה וסטרה את חשים על לחיו. חשים הרפה ממנה. הביט בה בתמיהה. היא השפילה עיניה. אז חזר חשים ונצמד אל שדה. הנערה לא חבטה בו עוד, רק נשאה קולה בצחוק פרט מצלצל כפעמוני־צאן מבווישים. גופה הופשל אחורנית, ירד לאט לאט, עד שהיתה שוכבת פרקדן על היצוע הצחור.

אז ראה היתור שני גופות נאבקים בדממה. ולבו החל הולם בחזקה, אך הוא לא הניד כנף עינו עוקבת היתה בחרדה אחרי סנדל אדום המרוקם חוטי־זהב אשר גשר לאטו מרגלה החומה של הנערה וגלש מן היצוע ארצה. מצפה היה לטפיחת הסנדל הנושר ברצפה, כאילו היתה בטפיחה זו כל הישועה. אך הסנדל ירד ברוך ונפל בדממה.

אבל תחת הצליל שציפה לו היתור נתמלטה לפתע צעקה גדולה מפי הנערה ומילאה את

חלל החדר. היתור חרד והביט אל הגופות הנאבקים. הנערה שכבה פרקדן תחת כובד גופו של הנער, צוארה מופשל ועורק אחד כחול רועד בעורו הוזהבה. עיניה היו עצומות, פיה פתוח עדיין אחר הצעקה שפלטתה, ועל צהור המצע זחל והשתפך סילון של דם.

„מות, מות, מות“, הלם לבו של היתור, המריא וטס אל החלון החל טופח בכנפיו ובחזהו על השמשות הסגורות וחובט לבו בזוגית, חבוט וחזור, חוזר וחבוט.
מאחוריו, מן היצוע הלבן, המגואל בדם עלה קול לוחש:
„הצפור, הצפור“...

האמנם הנערה היא שלחשה?

והיתור היה חובט לבו בשמיכה ונוצות כנפיו החלו נושרות, וברחש הכנפים בכאב, קלט שנית:
„הצפור, הצפור“...

אז נשמע מאחוריו קול פסיעותיו של חשים, יד הנער השזופה הרשטה אל מול עיניו הצהובות והחלון נקרע לרוחה.

היתור טס ולא החזיר ראשו להביט אל מה שהותיר בבית-החומה של מסעילה, הוא טס בגובה רב מעל לברושים חדי-הצמרת התקועים ככידונים בלב השמים, טס ולבו הולם בחזקה במעופו ואומר: אהבה, תועבה, מות, אהבה, אהבה.
טס היתור אל שיפוע המרעה וחג מעליו.

הרועה היה יושב ומתנמנם מתחת לעץ הזית, נשען אל גזעו, הצאן היו כוססות את העשב בעצלתיים, העז הקטנה, דקת-הרגלים, עמדה לבדה, הרחק מן העדר, על גבי אבן גדולה, שטוחה וחלקה על עברי פי התהום. למשמע משק כנפיו של היתור נשאה את ראשה ועיניה הכחלחלות היושבות על מלאת החלב הביטו כלפי מעלה כבצפית געועים. היתור חג מעליה את שבעת חוגיו ואחר זנק ועט על העז והכה אותה בכל התנופה במקורו על ראשה. כהרף עין היה הכחול העמום של מבטה קרוב מאד אל עיניו העגולות, הצהובות כעין הענבר הבהיר.

העז נידרדרה ונפלה לתהום, טעם של דם מתוק לחלל במקורו של היתור, הוא טס וראה את הגויה החומה הקטנה מוטלת על תחתית התהום, ובהנמיכו טוס ראה כי אוון אחת קרועה מליטה את העינים, הוא לא עט על טרפו ולא אכל את בשר אהבתו.
טעם הדם במקורו, עלה היתור מעלה-מעלה, לגובה מסחרר, אשר בו אבד כנקודה זעירה כהה בתכלת איך-חוף...

מאחוריו, רחוקים לעד, נותרו בית-המידות של מסעילה ראש השבט, יבורכו עדריו, והברושים חדי הצמרות, ועץ הזית והרועה המנמנם, וגווייה קטנה חימה כעין הערמון, גזית עז שסרעה על תחתית התהום.

פורצי הדרך

מנחם תלמי

כשיצא, גירד המפקד את ערפו ונאנח עמר קות: „אוי הפלמחניקים הללו! חיות! ולבו יוצא מאהבה לבחורים הללו ששום דבר לא יעמוד בפני רצונם.

הבחור הלז היה אמיץ וגם פיקח. החליט שטובים השלושה מן האחר, שהרי הלב אינו מברזל ומוטב להקל מהלב עומס מיותר של גבורה ופחד. מיד מצא לו עוד שני בחורים המוכנים לאותה הרפתקה בתולית. בתולית, לפי שאיש לא הקדים לעשותה.

עם השיכה יוצאים את קרית-ענבים, מצוידים ב„נשק פרטי“, היינו רובה גרמני, סטן, אקדח וקצת רימונים. ב„טרמפ“ מגיעים למשאבת המים השוכנת בפתחו של שער-הגיא בלכתך מירושלים. חבריהם שלמטה גדים להם ומנסים להגיאם ממעשה „נחפז וחסר-אחריות“, אך לפנייהם שלושה שהחליטו, ואין להזיזם. ובכן מוסיפים להם תחמושת, רימונים וברכות פלמי חיות כנות.

את הלילה הזה דוקא בחר לו הירח לסיוור גלוי. יריות של סתם משוטטות בחלל בגישושים מהורהרים ארוכות. ההליכה לעבר החורשות שבגבעות הדרומיות תלולה וקשה אך אינה מעייפת את אלה הרגילים לדברים מלאים יותר. מרגיז רק הירח — איזה אור בהיר וחצוף!

לאחר עשר דקות של הליכה זהירה בעבי החורשה רודפות אחריהם יריות של משמר הלגיון המשוטט שם באקראי. שלוש שעות הם רובצים מאחרי סלע גדול ומייתלים לשקט ולהזדמנות להמשיך בדרכם.

המצב ביש למדי. כל אחד בינו לבין עצמו כבר ויתר על המשימה אלא שנתבייש לומר זאת לחברו. נמאס לרוב כך באפס מעשה לפי שאין זה מן החכמה להתגרות באויב. אלא שרב להם גם לאותם ישמעאלים לירות סתם בעלמא ואין יודעים לאן. פסקו היריות.

השלושה קמים ללכת וגולשים בזהירות לדרך הר-יטוב. הם הולכים ועמם הולך הלילה, צועדים כוכבים ומשנים את מעמדם והירח אף הוא גולש באטיות לטבורו של רקיע עמום. כפעם

הדרך לירושלים סגורה. אין נכנס בשערי העיר ואין יוצא. לאטרון לא נכבשה. שער-הגיא עדיין בבחינת שטח-הפקר ואותם אקליפטוסים רמים שבכבישו אינם יודעים עדיין למי לסגוד — לנו או לאויבנו.

איש פלמ"ח בריא ופרוע שער עומד לפני מפקדו. עליו להגיע לביתו שבשפלה ויהי מה. גם המפקד מכיר בהכרח שבדבר, על אף המצב הקשה שבחזיתות ירושלים, כשלוחם לא יסולא בפז, ולא כל שכן בחור שכמותו. אלא שהוא מוכרח.

— טוב, — אומר מפקדו. — שבע ימים לרשותך. נקווה שתגיע שיירה ותרד, ואז תוכל לנסוע. זהו. בהצלחה. בחור!

הימים תולפים. שיירה לא באה. ומאין תבוא? מצב הרוח נעכר. יש ליצור יש מאין. מוכרחים להגיע וחסל!

השבילים שמדרום לכביש לטרון נהירים לו יפה. אז, בלילות של ממלכת-הסיוור, היו עוברים בהם לא אחת ביום ובלילה. כן, הוא זוכר היטב כל משעול, כל קבוצת חושות, את המעין ואת ה„טרסות“. זה רעיון! זה רעיון! ללכת באותם השבילים ולהגיע! שהרי מוכרח אתה להגיע. איש פלמ"ח אתה או לא? —

זה מסוכן? — ראינו כבר סכנות! יצחקו לי? — הצחק אחרון, צוחק לרוויה! למחרת היום פגישה עם המפקד.

— אני יוצא.

— מה?

— אני יוצא, אני אומר.

— איך?

— ברגל, בכיוון חולדה.

— מה???

— מה ששמעת. ברגל. בלילה.

— יצאת מדעתך?...

— אולי.

— שמע. בעצם רעיון. לא רע...

דושיה זה נמשך כעשר דקות וסופו:

— נו, טוב. לך לשלום. אבל זכור! אותי לא

שאלת, כל האחריות עליך. שתהיה זהיר, יא-שייך, דחילאק!..

והם קוראים לזה „דחוף“ — משכה בכתיפיה.
— יהיה כך...

תותחים ופגזים

— ג'יפים, ג'יפים! מוכרחים להשיג וחטל!
— להשיג... לגרד צריכים! „סורמיה“ רקובה
אנו שווים אם לא נשיג!
הטלפונים שבשפלה מתחילים לטרטר, מכור
גיות בלויות נחפזות והיושבים בהן יורדים
ונכנסים חליפות, פעם בפנים שוחקות, פעם
בפנים חמוצות.

— השגתי אחד.

— אין להם.

— מקולקל, בתיקון ודוקא עכשיו.

בבסיס כבר ישנם שמונה ג'יפים בריאי-
מיבנה רומנוע ולידם הנהגים, בעלי ארשת שקטה
לכאורה, לפי שהלילה שומה עליהם לנפץ אותו
חיץ ארור, אותה חומה אטומה המפרידה בין
השפלה להרים, אם יצליחו — הם הם שיפתחו
דף חדש בהיסטוריה.

למשימה זו נבחרו הנהגים בה"א הידיעה.
דיינו אם נזכיר את השם „גברוש“ — והשאך
כיוצא בו.

אבק מיתמר במשעול, לחצר פורץ ברהטה
ג'יפ ונעצר בחריקה, אחד קיפח מטיל קדמי
מהמושב ופורץ בצחוק של צהלה.

— איך אנו יא-ממזרים? — מצביע על הג'יפ
החדש שאבק הדרכים דבק בו לראשונה.
— עוד ג'יפ. — מחייכים הנהגים. — יש
כבר תשעה.

— מה „עוד ג'יפ“? טמבלים! יודעים למי
הוא שייך? לבן-גוריון בכבודו ובעצמו! נתן
אותו כמו חול... איףף!

רד הערב, מהרי ירושלים גחים צללי אופל
בעוד שבשפלה עוד מרצדים זהרורים אחרונים,
חורים, עשרה ג'יפים חונים בככר וממתנינים
כנהגיהם, שמשקפי-אבק רוכבים בהידוק על
שערם, בג'יפים תותחים מפורקים, ארגזים חתומים
הנושאים ברפידתם פגזים נוקשים ופלדיים.

הלה, הקיפת, מתיו את הזנבית הרושפת
לאפלה החיורת וממשמש את קנהו הדק של
התותח המנומנם. — תותחים, פגזים. — אומר
הוא סתמית ונאנח. — אי, יא-ממזרים! הם
יודעים מה-זתומרת המשען הזה, הנסיעה
שחיה, הדמעות שיעלו בעיני הירושלמים
כשידעו מה מביאים להם ה„חבריא“ מהפלמ"ח?
יש לי גלב מפר בירושלים, נחמד, מלא בדיחות

בפעם הם חשים למחבוא, מעלים אור בפנס
הזעיר ותרים את הדרך שבמפת. הלאה!
שוקע הירח והולך ואפלה דחוסה רווית-טל
לופתת את היקום, ולפתע — כלבים נובחים!
נובחים בעוז ובשצף ומעוררים את עמיתיהם
הסמויים המצטרפים ליללה, ועד שלופתת האימה
את השלושה כבר מזדקרים למולם בתים ומתוכם
עולים דיבורים רמים בישמעאלית.
— ארצה!

חילה מהירה ומאומצת לאחור וים של
שבלים גבוהות בולע את השלושה, רטובות
השבלים ושותקות, בקרוב יזרח השחר, באישה
חרישית הן נרפנות לגופם של החותרים, כעוזרות
בכמיסת הסוד וכולאות בתוכן את רעמי הלב
הנחבט, צפרירים ראשונים משוטטים בתמיהה—
כבר אפשר לראות את חולדה, את יערה עלי
רכס, מתרבעים בתוך התבואה ומחכים לזריחה
מלאה מחשש שדות מוקשים וצלפים שלנו.

מהרה הפציע הבוקר, בשערי חולדה נכנסים
השלושה, פרוצים, עייפים ורטובים מטל ספוג
אבק, שותקים צעדו איש ליד רעהו, נרגשים
והומים בתוך-תוכם, בוטחים ואדישים כלפי
החורץ.

— נו, היה כדאי, — פוטר אחד מתחת
לחטמו, איש אינו משיב וכל אחד חושב: כדאי?
— ועוד איך...! אלא שלא הייתי עושה זאת
שנית... ובכל זאת: אילו היה בא מישהו מהימן
ואומר שמן הצורך לעשות מצעד לילי זה עוד
הפעם, ספק רב אם היו מסרבים.

נכנסו ועברו בין צריפים ורפתות שחיים
ועמל שוקקים בהם, איש לא שעה אליהם: סתם
שלושה בחורים, מזוהמים משום משהו — — —
הלכו ונטפלו לממ"ז הרציני והשתקני ואמרו
מה שאמרו, ועד שהגיע לכלל הצרה שאין כאן
ענין של „מתיחה“, אך עמהם לחדר האלחוט
כשפניו קמוטים בארשת של: אוהו! סנסציה!
— הלו, קורח אחד, הלו, קורח אחד, מברק
לפסל שניים, פסל שניים — עבור, — נרעד
הקיטון.

האלחוטאית במטה של הרי ירושלים גוחנת
על השולחן ונוטלת כלי חשק את האזניות
שהחלו מרעישות לאזניה, בוזב עפרון צהוב
היא מריצה כתבה על פיסת הנייר המשובץ.
אמרה מה שאמרה למיקרופון ושוב הגיחה את
האזניות.

— שמע תעביר את המברק לר—ה. זה דחוף,
אחד הגיע לחולדה, מאיפה? אני לא יודעת.

על המפה: קוים, נקודות וקוים מקוטעים, סימני עפרון אדום. — צפנית מדי, — מתאנח הוא ביבושת — לכל הרוחות: ננסה לתקן ולהדריים.

מכאן מזדקרים סלעים ומשם מעמיק בשוויץ נפש ואדי צר. בתווך — מהמורה ראויה לשמה. מביטים הנהגים איש ברעהו ומושכים בכתפיהם. — ראשון — צא!

בהיסוס מעט גולש הגיפ. דוושת הגו נסחטת עד תום, המנוע שואג, שוצף המפלט ומרעים, נרעדת המכונה ונוטה לצדדים בחריקות נואשות בעוד גלגליה מנסים להאחז בכל משהו שאינו טובעני ומרתק. אמץ... אמץ... עוד קמעה... נו... או — עבר!! — השני!... — השלישי!...

במשך דקות אחדות עברו תשעה וממתינים מעבר מזה שוקטים ונרגעים.

יורד האחרון, זוקר חרטומו מעלה ברצון, מפרפר, רועם וצוח. אינו יכול. גולש לאחור ושוב זונק בכל מאמצי רצונו. עוד... הנה כך!... עב — לא!... נוטה על צדו יתר על המידה, רגע שוהה ומיד נהפך.

לנהגו אל תדאג. בעוד מועד קפצו ונעלמו וטרם תגענה רגליהם בקרקע כבר פיהם מלא נאצה מעומק הלב. — חוקן בריא! אוף!...

שעה ארוכה עמלים להקים את המכונת. שרשרות, כבלים שכמים, ידים מיובלות, מדהנות, גניחות והמיות עידוד ואזירה — והגיפ מוקם על גלגליו. אך השחר אינו ממתין. אישם מאחורי ההרים הרחוקים כבר גשל את התוליו והוא מתקין עצמו לפשוט על הלילה. יש למהר ולחזור, לא הצלחנו. אחרנו. אלמלא הגיפ העשירי, הגיפ הארור שנתהפך!...

במרוצה שלאחר-כך, בין הגיפים לשחר, ניצחו הגיפים. קודם אור של ממש נבלעו בשערי המשק, מאובקים, עייפים ונכונים למחר. תותחים ופגזים שבקרונותיהם חופו ביריעות האברזין וציפו אף הם ללילה שיבוא. הם חיכו לירושלים, וירושלים ציפתה להם.

ה"פורץ" הראשון

שוב עבר יום והציף היקום דמדומים. הגיפים, התותחים והפגזים היו ממתינים בפאתי החצר ונהגיהם העייפים נחרו מיוזעים בצריפים לוחטים שטרם פג חומם. באפס מעשה חיכו כאן

ורציני — גם זה וגם זה. אז לפני שטסתי הנה אמר: תראה, "לוקש". נתנים לנו מאה וחמישים גרם להם ליום. זה מנה? זה צחוק. הה? אבל תנו פחות, תנו מאה והביאו פגזים ותותחים, אני אומר!... ותארו לכם — אנחנו נביא. זה עצום!

פעמון מצלצל צרודות.

— בלך לאכול, הה?

— ועוד איך. הצי רוטל סלט אני עושה, אני... בירושלים נאכל סלעים ורסיסים, חחח! אחר-כך היתה אפלה גמורה ובתוכה רטנו כבושות ובחרייף עשרת הגיפים, משל ידעו את המחכה להם הלילה. נהגיהם ישבו על דוכי ניהם, קצרי-רוח, מעשנים ברתיחה, בעוד שהאחרים סובבים הלך ושוב ואינם מסיימים דיוניהם הנרגשים.

סופו של דבר יצאו בהמלח מהלך ראשון בדרך בואכה בית ג'יו.

מאחורי אוכפי ההרים המסתירים את שטח לטרון המהמו והידדו קולות נפץ חזקים, דהרו בשקשוק צרורות נרחקים. כפעם בפעם הוארו השמים בניקוקים שוהים ואפסים פתע.

— מה זה? הרעים מישו בקולו כדי לגבור על רעש המנועים.

— חטיבה 7 עולה על לטרון.

— שוב? בשבילנו זה חיפוי לא רע. הסחה בהיסח הדעת...

מימין, במעלה הגבעה, רובצת בית ג'יו שתוקה. כלבים נובחים בה אלא שאין קולם נשמע בשל טרטור מנועים רוגזים, היורדים משביל של ממש למשעול מפוקפק. מפוקפק למדי, לא כל שכן באפלה לילית זו.

— בין גיפ לגיפ ריווח! הכניסו "ספישלים"! הכל בסדר?... קדימה!

הנעה קדמית ואחורית מטילה את ה"שירות" למשעול החמורים ולאפלה הדחוסה. לראשונה פעורות העינים במאמץ ורואות מאום שחור שחור וצללים שאין בהם ממש. לאיטה נסחבת השיירה לתוך שטח ההפקר, לתוך הבלתי ידוע. כטלטולים הללו לא חשו הגיפים זה כבר — אלה השדים הנאמנים של מלחמתנו, מבליגים על מהמורות ומהלומות וסוחבים קדימה ברצון כן, ברטינת מאמץ.

— הופ...!

המנועים נושפים בהקלה.

— האפלה הארוכה... — גחון אחד בגיפ הראשון, — ונדמה לי שטעינו, — סילון אור

— אני — אומר ר. — הצלחתי להאחו ולא
לפרוח מהמושב, אבל הנהג הזה — ימח שמו!...
שיחיה עד מאה ועשרים!

כחצי קילומטר מאחריהם נעים הג'יפים עמוסי
התותחים. מפקדי הפלמ"ח הולכים בראש, כלי
עבודה בידיהם ומשפרים את הדרך ככל האפשר:
סותמים מהמורות, מסלקים גזרי-סלע ומסיטים
כפעם בפעם מבטם לעבר המיית המכונות. קריר
הלילה ועיקשים הסלעים. זיעה מבצבצת על
הפנים, שעל שעל, שעה שעה. קרבים הג'יפים
לעבר ירושלים המייחלת, אך יש הידורים שאין
ליישרם ולהתקינם כמו ידים וכלים פשוטים.
ואז חוברים הנהגים והמלווים, מטים כתף,
נותנים ידים ומעבירים את המכונות ומטענה
לעבר המשעול המתמשך.

שעל שעל, בסבלנות, במאמץ, בבטחון וברצון
עז. הנה נשקפים כבר האקליפטוסים של שער-
הגיא, רוח משחקת באמרייהם הנכפפים מעט.
ואלה שהתרגשות של שמחה בלבם מדמים
שסוגדים האילנות, שסוגדים הם לתותחים
ולפגזים.

לפנות בוקר עולה הג'יפ הראשון על כביש
האספלט המקועקע, רטוש המוקשים והפגזים.
בהקלה נושפים המנועים וסוערים בתשוקה
לקראת תאוצה אחרי לילה של זחילה אטית
ומחובבת.

— ירושלים עוד נמה את שנתה רבת
התעתועים, תותחי האויב עוד ממטירים שפע
פגזים, רעש והרס והרהובות הקופאים בפחדם
נרעדים ומחדדים לכל חבט פגז שסופו ילל
זנוגיות מתרססות, מפל טיח מתרסק ואבק המת
מזג עם אפלת הסמטאות.

ילד מתעורר במקלט למהלומת פגז הנופל
ברחוב סמוך.

— אבא'לי! — הוא מילל. — אני פוחד!
האב העיף, מגודל זיפיזקן, מגשש באפלה
ולופת את פני הילד.

— שש... אל תפחד. — אומר ורועד מצינת
בוקר.

— למה אין לנו תותחים, אבא'לי? — שואל
הילד ונושם ברוגע את ריח אביו.

— יהיו, בוביק, מחר יהיו, עכשיו ישן.

— ומי יביא אותם?

— מי?... הפלמ"ח, ילדי, הפלמ"ח.

— מי זה הפלמ"ח, אבא? אלה עם הכובעים
הגדולים של נוטרים ועם זקן בפנים?

תותחים ופגזים שירושלים רעבה להם, מופגזת
ללא מזון ואין במה להשיב לאויב כגמולו.

המפקד ב. ועמיתו ויתרו על שינה של לפנות
ערב. מצהרים היו מסיירים ובודקים את השבי-
לים שמחת לבית-ג'יו בואכה בית-סוסין והלאה
מזה. לאים מהלילה הקודם, מקופחי חמה של יום,
שרוטים וחבולים, אבל הדרך נתהורה להם
יותר ויותר. עכשיו ידעו היכן אפשר להכנס
בג'יפים, והיכן יש להימנע מלהיכנס. ירד
עליהם הערב ועדיין סובכו בשטחים ברים
את המשעול הנאות. מחר עם לילה שומה עליהם
להביא את התותחים לירושלים — והם יביאום!
המשעול שבו הם צועדים דק הוא, תחות
ומרוגב, העייפות מפתה לשכב מעט. רק קמעה,
רק להניח לאברים הלאים, לקרוא קצת דרור
למחשבה, שתטוס לה, נטולת מאמץ של גוף, רך
המשעול, מה טוב לשכב ולהסית את הדעת, בלי
משים נעצמות העיניים. מה בכך? רק קצת...
הג'יפ מנתר בתוך האבק והעלטה ובו שניים
שותקים ומצומצמי עינים, ליד הנהג ישב אותו
ר. שאישר בחציפה את הליכתו הראשונה של
פקודו אל השפלה. „אם הוא הגיע ברגל —
אגיע אני בג'יפ“, הרהר ועשה, וכבר עברו את
החלקים הקשים של הלא-הדרך, עברו ותמהו
קצת על עצמם, על עצמותיהם שעדיין שלמות
נשארו ועל הג'יפ שלא בגד על אף המהלומות
העזות שספג עדנה.

— בית ג'יו! — חייך הנהג, — כאן, למעלה,
מכאן — זה כלום. הגענו — ופרץ בשטף צחוק
בעוד גופו מוסיף להיטלטל מחמת מהמורות
ובליטות אבנים.

ר. הביט בו באהבה אך נזהר שהלז לא ישגיח
במבטו, „עוד מעט בוקר“, אמר וקינח פניו
בשרוולו. ביקום עמדה אפרורית של קודם
הפצעה.

— תראה! — נפתע. — סלע או אדם? —
והצביע על משעולם.

הלכו וקרבו והג'יפ רועש. פתע נח הגוש
ונחלק בבהלה לשנים. הג'יפ עצר בחריקה
והשנים קפצו ממנו לצדדים, בני-אדם!

חלק אחד מן הגוש אמר בתרגושת: ג'יפ!
— אני צוללת אם זה לא ר.!? — זעק חלקו
השני.

— חברה!...

— אהלאן! מירושלים? מירושלים!!

— ועוד איך!

— הצלחתם להגיע עם הג'יפ!

בפיג'מה, פרוע שער, והורה באצבע רוטטת
 וחסרת תקווה.

באותה שעה כבר היו פורקים מהגיפים
 המאובקים את התותחים ותיבות הפגזים. התר-
 תחים הראשונים של ירושלים העברית.

אלה שהסתכלו בהם מן הצד דמעות עמדו
 בעיניהם — תמצית הכאב והחרון של חדשים.
 — תותחים, תותחים... לחשו באהבה לכחוריים
 האמיצים.

— מחר בלילה נביא עוד. — ענו הללו בחיוך
 כשהם ממשיכים בהתרת הקישורים.

— כן. — מחייך האב חיוך עיף.

— והם באמת יביאו תותחים?

— יביאו, אמרתי. מחר יביאו ועכשיו תישן
 כבר.

מעבר עמדות תותחיה־אויב הפציע השחר
 אדום והססני, כאילו בוש על שהוחיר את
 היקום ללילה ולמוראותיו. שני פגזים נפלו ונת-
 בקעו בנפץ אימים. נידרדרו אבנים ברעש. גיתמר
 בזינוק עמוד אבק מאויים ועלו זעקות נשים
 וילדים. כעבור דקותיים עברו ביעף שני אמבור
 לגסים משוריינים מנסרים בצפצופם.

— זה כאן! ימינה! — צעק להם אדם בהול

רשימות

במערכת-תמיד

א. ציוני

הגות קשה כינסה פזורי גלויות שונים, וליכדה אותם לחבורה אחת. "הפועל הצעיר" היה להם אכסניה להודמן, ובמה להשמיע מעליה את דבריהם. הם היו מאוחדים בשאיפותיהם להשגת מטרה אחת, ושונים במזגם, הלכירוחם, הפיסותיהם ונתיבותי מהשבותיהם, ממקורות-תרבות שונים שאבו, נימוקים מניעים שונים הדריכותם, בסגנוני שפה שונים התגבאו. נגד עיניהם היתה אמת אחת, צרופה ומגובשה: יצירת עם עובד! אך הנתיבות המוליכות אליה היו בגדר חידה המחכה לפתרוניהם, ותעלומה הצריכה גילוי. אותם חיפשו, עליהם יגעו, בלי הרף העמידום על הפרק לדיון ולבירור. בשלות-ררר הקשיב אחד לרעהו הוך חילופי-הדעות והיפושיה-הדרכים. במרוצת-הזמן נפתרה החידה ויצאו כאילו לדרך-המלך. נקבעו הלכות לדורות, עוצבו צורות-התישבות והותוו תהומי-חיים; בתוכם ובברם היו צפונים כוחות-גידול מיוחדים: עלולים אמנם לחולל שינויים, אבל לא לפגוע בעצם הישורש. לא תתכן התישבות-מידות איתנה בלי אדמת הלאום ועבודה עצמית. אך עיקרים אלה מלווים גורמים סמויים מן העין. — גורמי בית וגורמי חוץ שונים: חברותיים, מדיניים וכלכליים. והם הם ששימשו בעבר, משמשים בהווה העלולים לשמש בעתיד סלע מחלוקת; ועל-פי טבע הויתם מחייבים עמידה רצופה במערכה; ומלחמת הדעות נטושה, ואף לשלגות במחנה אחד גדולים חקר-לב.

לא כל אנשי-החבורה בתקופת העליה השנייה עשו את הכתיבה אומנותם. מהם היו רק קובעים עתים לכתיבה בהיותם שקועים ברשויות אחרות. ואפילו הסופרים שנזדמנו באכסניה אחת היו מסולגים בספירות-יצירה שונות. רק לעת מצוא התיצבו במערכה. רובם אינם אתנו, והשרידיים המעטים נבלעו בעבודת בנין שונות. אך אחד מהם עשה את העמידה במערכה מלאכתו האחת והיחידה. היא היתה לו עבודת-קודש ומלאכת מחשבת כאחת. עמידתו היתה קבועה, רצופה, מתמידה ומלאת-השראה. על משמרת אחת עמד, מעל מצפה אחת צפה, מתוך אספקלריה אחת ראה את המתקדם ואת הבאות, והוכיח בשער ללא מורך וללא רתת. והאחד היה יצחק לופבן.

כהברי הותיקים דבק ב-אמת האחת הצרופה,

וראה בה מושכלי-ראשון ובני-ראב לדורות. היא לא שימשה יחידים, מעמד או כתה. בה היה גלום היעור הכולל לתקומת העם כולו ולהליכותיו מהיל אל חיל. לא היה בין הראשונים קובעי ההלכות, שלכל אחד מהם היתה גם גישה מיוחדת להערכתן; ולא בין המפלסים נתיבות אליהן להטלת מרותן על הרבים. אך דוקא משום-כך מיוג בתפיסתו את הדעות השונות, הנראות לכאורה כמתרוצצות ומנוגדות, לשיטה מקר בצת. הוא ראה את כל המסתעף ממנה חובת-יסוד באריג-היום, ובקטנות-השעה, ובקלות-הפעלים. בחוש דק היה מגלה כל נקודת-מדוחים בין נקודות-המוצא השונות ופרצות הגדרות מסביב למטרה הסופית. היא לא תראה אורי-עולם בלתי במעגלי-צדק. האמת נראית לו במלואה ללא פגם, אחת במטרה שהציבה, ואחת בנתיבות המוליכות להגשמתה. ולכן הקפיד על השתהר בשתייהן. כמות צריך להיות כל קו הנמתת אליה. בעקלתונים לא הכיר ובפשרות לא הודה, אחת היתה לו נקודת-המוצא ונקודת-השאיפה מיום עמדו על דעתו עד אחרון יומו. והימים לא היו ספורים. ארבעים שנה היה איש ריב ומדון, ולעתים גם לחבריו.

הוא היה פיתן לפי תכונתו ומוכיח בשער לפי אומנותו. הציונות הוציאה רבים מתחומי סביבתם הטבעית, והעמידה אותם בכוח שבירת-הרצון על משמרות שהזמן גרמן. נעים-הליכות ושלירוח בשרי חות, נראה כאחד השאננים בברו; אבל כולו היה לוחט וסוער בתוכו. נקידעת ובר-לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נגרר אחרי להטי אוריה-פרסומת. בלבו יקדה האמת, עצורה וכבושה, המתלקחת ומת-פרצת כשהיא נעשית פלסתר. והאמת בלבד היא שהיתה לו הכוח ההודף בכתיבתו. והיא שעמדה לו לעבור בסערה רצופה דרך-חיים קשה ויגעה כהולך לתומו בנתיב מצניע-ילכת ועניי-הרוח. ובמתחה הגבוה ניתק פתיל חייו בלי עתו.

במלחמת דעותיו היו לו כלים מיוחדים משלו. סגנונו לא היה כפות לשום נוסח מקובל, ולא היה כבול בכללים מתהלכים. הוא היה בבואת מזגו הלוהט והעצור כאחד, אהבת האמת לשמה, והחרדה הגדולה למתהוה ולבאות. בכל פסקויו שחקו צבעים וגוונים, שלובים הגות, הגיון, הומור ולעג שנון. סגנונו לא היה ציורי, כי אם מגולף. לא היה מישור וחלק; מעלות ומורדות היו בו כמכה גלים. בו רטט ריתמוס כבשירה, אם כי כתב פרוזה; ופרוזאיים מאד היו

ברקיהם ודעמיהם. — ברקים ורעמים של קצרי-החיים ושכר-הרוגז; גלים קצרים כחיי-אנוש, אבל כספרים ומתלכדים בין דור הולך ודר בא. בהיסטוריה מסודרת על מעללי אדם בכל דור, מאבקיו כינו לבין עצמו ובינו לבין הטבע, מלחמותיו הגדולות והתרוצצויותיו הקטנות. בכתבים פובליציסטיים כאלו רואים את מראות הדור ושומעים את הקולות.

אך פובליציסטי-מידות, מורה וסתגך בדורו, אינו משאיר מ„הנצח“ בספריו. הוא סופר לדור או לשנים, אבל גם בשיטות מדע „הנצח“ אינו אלא יחוסו. אין אמת-עד בכל אחת מהן. אמת היום הוא פרי אמת מתמול שעברה וחלפה. ואמת המחר תעלה ממקורות אמת היום העלולה להתערער בתוקף גילויים חדשים דרך הסרת צעפים מתעלומות היום. אפילו ליעודים נצחיים, לכאורה, כשויון, אחוה, חירות אורבות סכנות, כתבים פובליציסטיים לא נועדו לקריאת-שעשור עים. הם דומים בבחינה מסוימת לספרי מדע. הם מיועדים לחוגים מסוימים: אוהבי עיון ולימוד, מחפשי החושים שנטו ונארגו במסכת דור הולך ונמתחים למסכת דור בא בהתרחקותה. כתבים נבחרים כאלה ימצאו בין המאמרים והמסות הרבים שלסבן כתב בתקופת ארבעים שנה; תחילתה וחתימתה — חילופי-משמרות. בו נשתמרו כל הסגולות והכוחות הנפשיים הדרושים לרוקמי המסכת החדשה ולצופים שיעמדו במערכת הבאות: עודירוח וצלילות-דעת, לב ליהט וכואב כאב הזולת, טוהר מידות ואמנות-הביטוי. בלי עתו נאסף מאתנו. ניתקו הגיטין, אך יוסיפו לרטוט בכתביו שיראו אור וישתזרו במסכת דור בא.

להגברת חברת העובדים

אגות לחברים באמריקה

ש. יבנאלי

תנועת העבודה היהודית בארץ וברחבי עמנו בתפוצותיו עומדת כעת לפני תעודה רבת-אתריות להפעיל את המשק ההסתדרותי העצמי כמנוף רב-כוח לכיוון זרם העליה ההמונית הקרובה לקראת חיים של עבודה ויצירה כלכלית וחברתית.

המשק העצמי של ציבור הפועלים בארץ (הקבוצות והמושבים, הקואופרטיבים בערים ובמושבות, מוסדרי תינו הכלכליים המרכזיים: בנק הפועלים, סולל-בונה, המשביר, תנובה, ניר, הסנה, שיכון ואחרים, המרוכזים כולם לשם הפיקות ההסתדרותי העליון „החברת העובדים“) נוצר והתפתח בעקבות מסיבות היסטוריות מיוחדות והצטרפות כוחות שונים בעמנו. שפעלו בתקופת ארבעים השנים האחרונות בציונות.

נושאי מאמרו ומסותיו, — החולין שבחיים, כיסופי הגאולה והפדות הרעידו תמיד את מיתרי לבו, ובדבריו שנשא לכאורה על פגעי-השעה וצרכי-הרגע דבק תמיד מהנצח שהעלם, — נצח לפי מושגי אנוש. הקצב והריתמוס עוצבו בעקבות הסערה שבת היו צדורים חיי דור עולה, סולל ובונה. בכל העלויות לא ידענו מרגוע. ככה יסגנו תמונות וציורים רוחות העוברות על פני קמה, סערות המעלות נחשולים. לא המיד תמונות על-פני השטח, כי אם מראות מגולפים בחלל, סגנונים מעין אלה אינם ניתנים ללימוד ולחקוי. רק אנשי-הלבב והוגרי-דעות יגיעו אליהם במעט או בהרבה, כל אחד אשר יחננו הטבע.

הפובליציסטיקה הצרופה נאצלה מרוח הנבואה, קולטת ניצוצותיה וקורנת מאורה חומה; בעצם היא המשכה, ופושטת ולובשת צורות עם תמורות הזמנים וחילופי הדורות. אין בכוחה להתרומם להנשגב שבנבואה ובנצח. לפי מושגי אנוש, הטבוע בה; לה חסרה האמונה כי היא מדברת מפי הגבורה הצרופה מראשית אחרית ואין שגיאה לפניה. ולכן חסר גם הבטחון המוחלט בדבר הפובליציסט. האמונה והבטחון הם המעבירים את „האש העצורה בעצמות“ הנביא לעצם חזונו ולסגנונו, ומלהיבה את הלבבות מדור לדור. גם הנבואה מחולקת לקטגוריות: נבואת-אמת ונבואת-שקר; האחת היא מתת אלהים, והשניה אומנות מלומדת, וקיימות מדרגות ברוממות החזון ובשגיבות הביטוי בין נביאי האמת. אך על כל אחד מהם נאמר: מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר-לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, וגלויים ובלטים סימני-ההיכר, היכולת להיות בודד ועוזב, ולבוז לכל מתת ילוד אשה בצורות שוחד שונות, ואלה הן גם מדות פובליציסט ראוי לשמו, ובדור „כובש המדע והטכניקה“ גבר חילים יציר-הרע הקדום, רבו יצרים חדשים ורבו ושגבו סרטוריהם המסיתים והמדיחים, הם נישאים על גלי אתר וכובשים פנות-קבע בכל בית ומתהלכים בחוצות, יצרי השלטון, השררה, הרדיפה אחרי כבוד עשו להם כנפים רחבות ממדים עם מכשירי הפרסומת החדשים, והעמדה במסה היא מדרגה עליונה.

כל פובליציסט ראוי לשמו יודע פרק בפילוסופיה ובהיסטוריה, אבל אינו מחויב להיות חוקר יוצר שיטות, הוא רק מעצב פילוסופית חיים עלי אדמות. ההיסטוריון חוקר ומסביר את קורות העבר, הפובליציסט, כאחד מרבי-הפעלים, עושה היסטוריה. בכתביו נשמעים פעמי דורו, ריתמוס הקורות, דופק הזמן ונשמת רוחו. ספרות פובליציסטית משולה לתקליט שרישומי הדור נחרתו עליו; המראות נגולים על

וכארץ נראתה פה ושם התופעה הזאת, יקרתה ערך והמיוחדת במינה.

ההיסטוריה הישובית פסעה פסיעה בלתי רגילה וקפצה ממשטר הפקידות הרקוב לא רק אל המשך בנין מושבות פרטיות, כי אם אל יצירה חברתית חדשה, יצירה יהודית ארץ-ישראלית מקורית, היונקת מתוון הצדק של מורשת ישראל וצופה קדימה לקראת השאיפות הסוציאליסטיות. כמשך עשר שנים נמשכה לאטה עבודת ההתיישבות הציונית בארץ ועמה צמחה והתפתחה הקבוצה, עברה כינתיים לצורתה של קומונה התיישבותית מושלמת; ואף נלווה אליה קבוצה-אחרות, בצורת קבוצות-פועלות, אשר נוצרו על ידי תנועת הפועלות בארץ. אמנם דרכה של הקבוצה לא היתה קלה ועברו עליה משברים ועזיבות. אבל בד בבד עם הבקורת העצמית לא פסקו חיפושי דרכים מצד יוצרי הקבוצה ונושאייה. רעיון המשק העצמי התחדש ביתר עוז בשתי מגמות: הקואופרטיבית-האינדיבידואלית (המושב) והקבוצה הגדולה (הקיבוץ), מלבד המגמה היסודית של הקבוצה. האור הזורח מן הכפר העברי השיתופי לגווניו בדרך התחדשות חיי האדם האיר לרבים, נעשה אהוב ומובן לפועל העברי וגם מכובד ועטור וזהר בצבוריות הציונית. וכאותו השמל אשר היה קיים בטבע, נעלם וגנון, עד אשר נתגלה לאדם והתחיל לספק לו אור, חום וכוה, כן השמל חברתי זה שנתגלה בארץ הפיק מקורות אורה למחשבתו של האדם, ורמי חמימות לרגשותיו וכוה מניע לעבודתו.

ב

בצד הקבוצה, וקצת לפניו, נוצר בתחום תנועת הפועלים על ידי חברית העולמית של „פועלי-ציון“ מכשיר כספי לפעולה בארץ, היא „קופת פועלי ארץ-ישראל“ (קפא"י). קפא"י פעלה בעיקר לעידוד יומה עצמית כלכלית של פועלים, להקמת קואופרטיבים, לארגון קבוצות-ירקות במושבות; היא עזרה ליצירת הקבוצות בגליל העליון. בשנות מלחמת העולם הקודמת נוצר בגליל „המשביר“ לרגל הצורך לדאוג להספקת לחם לפועל בגליל היקר והמחסור מסביב. ואמנם, אחת מפעולותיו הראשונות של „המשביר“ היתה קניה מרוכזת של תבואה מהקבוצות במחירים מוזלים, נמוכים הרבה ממחירי השוק, אף על פי שהקבוצות כשהן לעצמן היו תלויות באספקה מן השוק. העזרה ההדדית ההסתדרותית הזאת בימי מצוקה חישה את אחדותו של הפועל ואת כוחו. מאז עלה וגדל „המשביר“, דרך עליות וירידות, עד הגיעו לכוחו וערכו הרב כעת. בזמן ההוא נתפתחו התאים הראשונים של הקבוצות ההסתדרותיות,

ראשית יניקתו היא מתקופת העליה השנייה. עת הגיע לארץ הצעיר העברי בשאיפה ליצור כאן שכבה רחבה של יהודים עובדים, להיותה לבסיס כלכלי ופוליטי בריא לישוב העברי.

בזמן ההוא עברה על הישוב החדש בארץ תקופת מלחמה חריפה במשטר הפקידות של הבארון רוסי שילד, משטר אשר שיעבד את האכר במושבה שיעבוד כלכלי, צבורי ורוחני. תססה בלבבות שאיפה חזקה להפטר מאפוסטרופוסותה של הפקידות ולהעמיד את המושבות על כסיס הנהלה עצמית.

קרוב ראשוני העליה השנייה שהתמסרו מתוך התלהבות לסיסמת „כיבוש העבודה“, במטרה לשנות את דמותה של המושבה, שהכילה שכבה דקה של אכרים יהודים לעומת מאות פועלים ערבים, נוצרו פה ושם קבוצות קטנות של פועלים ופועלות, לשם יצירת סביבת-חברים אינטימית ולפעמים גם לשם ביצוע קיבולת-עבודה במשותף, כגון בקר, חפירת בורות בפרדס או שמירת כרמים. בשנת 1908 נעשה נסיון של קבלת עיבוד הפלחה בחוות סג'רה (של י"א) על ידי קבוצת פועלים „הקולקטיב“ באחריותה המשקית ובהנהלתה העצמית.

חלק מן הפועלים עבדו בחוות שנוסדו בינתיים על ידי ההסתדרות הציונית, אשר נגשה לעבודה ישובית בארץ, במדה מרובה בהשפעתו של הפועל העברי בארץ ומפלגותיו שנוצרו בזמן ההוא, „הפועל הצעיר“, „פועלי-ציון“. עבודת ההתיישבות הציונית התחילה אף היא באמצעות סקידות, ופקידות לא מוצלחת ביותר, והיא עוררה כנגדה קולות של בקורת, ביהוד מצד הפועל העברי, אשר הש בה גלגול חדש של משטר הפקידות הבארונית, שהרוותה את הישוב כלימה וכאב במשך עשרים שנה. בין הפועלים ובין הפקידות בחוות התחוללו התנגשויות בגלל נסיונות מצד הפקידות להכניס עבודה ערבית לתוות או משום חוסר הבנה מצד הפקידות לחייו של הפועל ולצרכיו האנושיים. אך בסוף 1909, בתקופה שד"ר א. רופין כבר עמד בראש עבודת ההתיישבות הציונית בארץ, הוסכם על נסיון של עבודה עצמית, ללא פקידות, על ידי קבוצת פועלים באדמת אוס-ג'וני בגליל התחתון, וכעבור שנה קבלה את המקום לשם התיישבות קבועה, קבוצת פועלים אחרת, אשר ניתנו לה יחד עם האדמה קצת אמצעים לעבודה ולבנינים — היא קבוצת דגניה עד היום הזה.

כך נוצר המשק העצמי הראשון של הפועלים, בצורת קבוצה קואופרטיבית יצרנית בתחילה, בהנהלתם ובאחריותם שלהם, ללא גותן עבודה אלא מתוך בטחונו של הפועל בעצמו ומתוך אמון התנועה הציונית אליו. אחרי דגניה נוסדו קבוצות אחרות,

במשק העצמי ההסתדרותי. תוצאת ההישג הזה היא עצומה מכמה וכמה בחינות.

התישבות עצמית, קיבוצית או מושבית, היא בשנים האחרונות הצורה הבולטת בהתישבותנו החדשה. מלבד יוצאים מן הכלל. כ־250 נקודות התישבות עצמית זרועות על פני כל ארץ. בחבלים שונים בחולה, בעמק, בנגב — היא הצורה היחידה. הפועל העצמי הוא חלוץ כיבוש הארץ בהתישבות, הוא העולה עליה ראשונה, הוא הניגש לבנותה, מרוחה אותה בזיעתו, וגם בדמו, מעורר את כוחותיה הנרדמים, והוא המשווה לה את האופי של ארץ כפרים עובדים חפשיים, סוציאליסטיים במידה מרובה.

„תנובה“ סיפקה בשנים האחרונות 70% מן התוצרת החקלאית אשר הישוב העברי מייצר. בשנת תשיז התבטא הדבר ב־37 מיליון ליטר חלב ותוצרת חלב, 33 מיליון ביצים, מלבד ירקות, עופות, פרות, דגים ודבש. תוצרת זו נמכרה בשבעה מיליון לירות. ערך התופעה הזאת מכחינה ישובית לא ישרע: קודם כל מצד המחירים הנמצאים בפיקוח ציבורי עצמי, וכן מסאת עקרונות החלוקה, שעל פיהם נהוג מתן זכות בכורה לבת־חולים, לילדים. האחריות להזנת העם היכולת לפתור שאלות המתעוררות בעקב הפקידים אלה מהיום את הכוח ואת המפתח הנתונים בידי ההסתדרות.

„המשביר“, שהוא המפעל המסתרי הגדול בהיך קפו בישוב, הדואג לאספקה מצרכי תזונה ועבודה לכל הישובים החקלאיים של ההסתדרות ולהלק גדול מן הפועלים בעיר ובמושבה, המטפח בלי לאות רשת צרכניות קואופרטיביות שמספרן מגיע למעלה ממאה החמישים ופדיונן מתקרב ל־9 מיליון לירות בשנה, — משמש בלם רציני במשחק עליית המחירים ועומד על המשמר בכל שעת משבר על מנת להבטיח חלקים גדולים בישוב מסכנות דלדול מרוון ואפילו מרעב.

הכוח הכלכלי, הפיננסי האצור בבנק הפועלים יחד עם 20 קופות המלוה וחסכון הקואופרטיביות הנלוות עליו — העובדים יחד עם הון עצמי של למעלה ממיליון לאי ופקדונות עד כדי 9 מיליון לאי — מכלכל באשראי (בעיקר — באשראי לזמן קצר), את המשק ההסתדרותי בכל שטחי הפעולה שלו: התישבות, קואופרציה, שיכון, מוסדות העזרה ההדדית, המוסדות הארגוניים והתרבותיים, אף עומד לו לפועל יחיד בשעת דחקו. גדול הוא אמונו של הציבור לרשת פיננסית זו, והיא משמשת מבצר איתן לישוב בכל עת של משבר כלכלי, ובימים של בהלה מוקזים אחוזים קטנים יותר של סכומי כסף בבנק

שנוצרו עוד בשנות המלחמה, עם קבלת עבודות שונות על־ידי המרכז החקלאי בשביל הציבור מחוסר העבודה בגלל המשבר הקשה בארץ. העבודה הגדולה ביותר היתה סלילת הכביש טבריה־צפת, שנתקבלה מאת הממשלה, בעזרתו של פנחס רומנברג, והעסיקו מאות פועלים ושימשה מקום קליטה למאות עולי העליה השלישית. בבואם ובהכנסם לעבודה מצאו את עצמם במסגרת חברית־משקית של משרדי עבודה מיסודם של „אחדות־העבודה“ ו„הפועל־הצעיר“. בחדשים הראשונים לחייהם על אדמת המולדת הרגישו את עצמם גאולים לא רק מחיי גלות, כי אם גם ממעבידים בכלל. קיבולת עצמאית פועלית זו, אשר העומדים בראשה היו חדורים להם ציוני ומאויים סוציאליסטיים, כבשה את לבות חברינו הצעירים והצעירות והכניסה אותם אל מסלול העבודה והיצירה בארץ. משם, מהכבישים הראשונים ומקבוצות הבנין הראשונות העצמאיות, צמח במשך השנים המוסד הקבלני ההסתדרותי הגדול, „סולל־בונה“, הראשון במעלה בארץ, מאבות מוסדות ההסתדרות, המעסיק כעת אלפי פועלים בבנין, בעבודות צבוריות ובמפעלי תרומה, במסגרת עבודה עצמית ובמשמעת הסתדרותית נאמנה.

בסוף שנת 1920 נוסדה ההסתדרות הכללית ואחרי כן נוסדו על ידיה בנק הפועלים, ניר, שיכון, תנובה, הסנה, מרכז הקואופרציה, נחשון, קואופרטיבי התעשייה והתחבורה, קריות הפועלים, קופות המלוה וחסכון, רשת הצרכניות בערים ובמושבות, קופות תגמולים ופנסיה ומוסדות אחרים. ביצירת עצמאות משקית הסתדרותית הקדים הפועל היהודי בארץ־ישראל את עצמאותנו המדינית כאן. המושג „פועל“ הקשור בדרך כלל במושג „מעביד“, נעשה קשור אצלנו, לגבי חלק גיכר ממעמד העובדים בארץ, במושג „אדם עובד חפשי“, „בלתי תלוי“. עוד טרם הכיר צעיר עברי את עצמו כבן־חורין במולדת עצמאית, ידעו אלפי ילדיהם של יהודים עובדים את עצמם כחפשים, כגדלים בחברה חפשית, חברה שאין בה אדון, בעל־בית, בעל־רכוש, אלא חברה של חברים. היודעים בגולה, כי סתם אדם נקרא בפי הקטנים במשק קיבוצי בשם: חברז החברים באו, החברים אמרו, החברים עבדו, הרבה שנים עוברות על הילד עד שהוא לומד לדעת, כי מלבד חברים יש גם סוגים אחרים של בני אדם...

ג

השכבה השיתופית או הקואופרטיבית הזאת בהסתדרות היא חוטה־השדרה של מעמד הפועלים העברים בארץ. כמעט מתוך כל שלושה פועלים חברי ההסתדרות עובד אחד

ביניהם מנצלים ומעבידים. המסחר הוא לרוב בצורה של צרכנות קואופרטיבית (הצרכניה הגדולה בקרית־חיים מעסיקה למעלה ממאה עובדים). הינוך הילדים הוא בבתי הספר של זרם העובדים בטיקוחה של ההסתדרות. ישובי עובדים אלה הם מצברים חזקים של כוח חברתי, הנושאים ברמה את דגל ההסתדרות. כאלה הם השרשים המעמיקים אשר שלה מעמד הפועלים בחיים הכלכליים בישוב. בהם הוא נאחו בקרקע ויונק את לשד חיוניותה. בכוחם עומד הוא בפני רוחות בלתי מצויות בימי משברים וזעזועים כלכליים ופוליטיים בארץ.

הפועל בארצות המשטר הקפיטליסטי, גם בארצות דמוקרטיות, תלוי למעשה, מבחינה כלכלית, בעבודתו ובפרנסתו בגורמים אחרים המתנגדים לו. העובד תלוי באנטיתזה שלו — בשאינו עובד. אין לפועל, וולת עבודתו, קרקע כלכלי מוצק לרגליו. גם לאחר נצחון פוליטי בבחירות לא תמיד ניתן לפועל ליהנות מפרי נצחונו, בהיותו נתון לאיומי משברים כלכליים מצד שליטי ההון. נוכחנו בזאת בצרפת לפני מלחמת העולם האחרונה; אנו רואים זאת באנגליה כעת. בארץ־ישראל נתגלגלו הדברים כך שבתוקף התפתחות הגסיכות של התעוררות כוחות העם לבנין חייו מחדש בארצו נוצר למעמד הפועלים בסיס כלכלי חזק שהוא משגב לעמדתו הפוליטית בישוב. ולא עוד אלא שנפתחות לפניו האפשרויות להגביר ולפתח את כוחותיו הכלכליים עם כניסת המונים רחבים לחיים של עבודה.

ד

משק הפועלים העצמי בהתישבות, בקואופרציה ובמוסדות ההסתדרות, המכלכל כחמישים אלף עובדים (עם התלויים בהם — למעלה ממאה וחמישים אלף נפש) נבנה על ידי השקעת הון עצמי שנצבר מעמלו של העובד. על ידי השקעות הון לאומי ועל ידי העזרה מתנועת העבודה בציונות בגולה לזרמיה; אבל הוא צמא להון חדש בשביל התפתחות רחבת־ממדים בתקופה הקרובה לקליטת עולים בתוך התאים המשקיים בעיר ובכפר, הקיימים והחדשים. היוזמה והמרץ של בוני המשק ההסתדרותי ניצלו את כל היכולת הכלכלית שלו במידה שזה ניתן לפי ההון שהושקע בו; הם עבדו במתיחות המשקית המכסימלית. אבל אין הבור מתמלא מחוליתו. ואין כוחו של המשק ההסתדרותי מספיק להרחבת הפעולה לקראת האפקים החדשים. דוגמה בולטת ממשיקינו החקלאיים, הקיבוצים והמושבים. לראשית 1947 היו שקועים בהם כ־15.5 מיליון לירות, סכום זה כולל: א) הון עצמי, פרי עמל שלושים שנה, שני מיליונים לא"י; ב) הון לאומי, בצורת תקציבי קרן היסוד, והלוואות לזמנים

הפועלים וקופות המלוה מאשר ממוסדות אשראי אחרים.

„סולל־בונה“ במשך 25 שנות עבודה קבלנית בהסתדרות הגיע להיות החברה הקבלנית הגדולה בארץ. הוא רכש נסיון ביצוע עבודות ומפעלים בהיקף ממלכתי, בנה בתים בערים, במושבות ובמשׁ־קים, הקים שכונות פועלים, סלל כבישים, בנה בתי־חולים, מרכזי מסחר, נמלים, גשרים, מסילות ברזל, בתי זיקוק לנפט, מפעלי מים. להרמת יכולת הביצוע שלו רכש סולל־בונה בשנות עבודתו מכשירי עבודה, מכונות, כלי רכב, הקים בתי מלאכה, שכלל את חרושת חמרי האבן בארץ; מחצבות, בתי משרפות סיד, ריכזו ברשותו שורה של מפעלי תעשייה היסוד בארץ: בתי חרושת ללבני סיליקט, למלט, ליציקת ברזל, ליזוכית. בהעסיקו כ־8000 פועלים בבנין וחרושת, ברכזו חבר מומחים ובעלי מקצוע ומוסדות מחקר טכניים במשק קבלני ותעשייתי מסועף מהווה סולל־בונה כוח כלכלי עצום העומד לרשותה של ההסתדרות בכל מצב שהוא. בעת חוסר־עבודה נקרא סולל־בונה לבצע עבודות רורביות; בעת המלחמה — מלוחה סולל־בונה את גייסות ישראל בעבודות ביצור; בעת עליה המונית הוא הבונה תוך תקופה קצרה את הבתים לשיכון העולים; בעת יסוד נקודות התישבות חדשות בהיקף רחב מכשיר סולל־בונה את ביצוע העבודות הראשונות, וסולל־בונה הוא המעביר את קר המיט בנגב.

פעולת השיכון ההסתדרותי שנועדה לסייע לעובד בעיר ובכפר להגיע לרירה משלו נעשתה קודם כל על ידי חברת „שיכון“, החברה הראשית של ההסתדרות שהקימה את השכונות הגדולות קרית־חיים, קרית־עבודה, קרית־עמל ועוד שכונות אחרות והרחיבה מאד את שכונת־ברוכוב — כל אלה המכילים יחד למעלה מ־6000 דירות ובהן אוכלוסיה של 30,000 נפש. על ידי המרכז החקלאי וחברת „גזר־עובד“ נבנו שכונות עובדים ליד המושבות (ביניהן שכונת גזר־עזו ליד פתח־תקופ) המשכנות כאלפיים משפחות עובדים. אין הקריות והשכונות הללו „פרברים“ במובן המקובל, על התופעות החברתיות הירודות שבהם, פרברים הרואים עצמם טפלים, בטלים ומבוטלים, לגבי העיר הקרובה, לא, אלה הם ישובי עובדים עצמאיים בעלי תוכן חברתי, שמגמתם ציונית־סוציאליסטית. החברים הדריים בהם כשהם לעצמם עובדים בעיר או במושבה, אבל ישובים אלה נכוננו על בסיס קואופרטיבי. אדמתם היא לרוב אדמת הקרן הקימת, הבעלות על הבתים בהם קואופרטיבית; השכרת דירות, העברת זכויות על הבתים מחבר לחבר נעשות בדרך כלל בטיקוח ציבורי הסתדרותי. אין

בית, בצורה מסודרת ואחראית בימי שלום ויצאיים ראשונים לקראת האש, בסכנות הדרכים, בימי פרעות ומלחמה. זהו משק פועלים המקיף כ־2000 עובדים, הנמצא בפיקוחו העליון של ההסתדרות. עתה בקום מדינת ישראל תקבע גם היא מצדה תנאי פיקוח ממשלתיים על התחבורה, אולם היה תהיה — הבה נקוה — מקושטה בנכס ציבורי זה, במשק התחבורה הקואופרטיבי, לתפארתו של ציבור הפועלים בארץ. תנועתנו הציונית־הסוציאליסטית בגולה, אשר הכילה בתוכה שכבות מסוימות של האדם העובד היהודי עדה זה כמה שנים למגמות של יציאה מחיי העבודה. מלבד היהודים ברזסיה שהתנאים המיוחדים שלהם אינם מחזוריים לנו כל־צרכם, לא שמענו בארצות הגולה האחרות על התגכשות ציבורי פועלים ועובדים יהודים כגורמים בעלי ערך בחיים היהודיים. סכוייו של עובד יהודי אצל מעביד יהודי או לא יהודי בגולה אינם מן המלכבים ביותר, כנראה, עד כדי שישמ שז מסרה בחיים לדור הצעיר מבחינה אישית. מה שאין כן בארץ־ישראל, כאן הורם ערך העבודה במשך ארבעים שנות פעולתה של תנועת העבודה: לא רק ע"י הכרת העובד, כי בעבודתו הוא בונה את הארץ, את עתיד עמו, וכי כחז ארגונו החזק בהסתדרות הגיע לידי אפשרות של תנאי עבודה הוגנים ורמת חיים תרבותית, כי אם גם משום שהורם קרנה של העבודה כערך אנושי, יהודי וסוציאליסטי, כמטרת חיים בעלה; משום שנוצרו אפשרויות לאדם להיות בארץ חיים של עבודה עצמית במשק עצמי של עובד יהודי. ככפר וגם בעיר, בצורה מצרונת השיתוף, או בעבודה בתוך מפעל ציבורי הסתדרותי. וכשאנו מתכוננים עתה בכוחות משותפים של התנועה, העם והמדינה לעלית המונים מכל ארצות הגולה, מוטל עלינו להורות להם את הדרך לחיים של עבודה בארץ. לחיים — הבה נקוה — של חירות סוציאליסטית. הסיסמה הקואופרטיבית מבטאת כעת את תפקיד השעה של תנועת העבודה בארץ לשוות גוון חברתי נוסף לערינו ולמושבותינו, וביחוד לערים החדשות שתיוצרה בארץ. בנגב ובחבלים אחרים. עתה כאשר שערי הארץ נפתחים, כאשר הארץ עומדת במזל בנייה משקית, הגיעה השעה, חברים ציונים־סוציאליסטים יהודים, לכונן את הבניה ברוחנו, לא רק על ידי השפעה ציבורית ופוליטית, כי אם גם בעזרת אמצעים גדולים, למען יתיה במדינת ישראל הגאולה אדם עובד כאדם הפשי.

ארוכים ובינוניים — 8.5 מיליון (בתוך סוג זה כלולות הלוואת לומנים בינוניים מאת החברה ההסתדרותית להתישבות „ניר“, אשר קיבלה במשך שנות קיומה מאת מנכ"ת ההסתדרות באמריקה כתצי מיליון לא"י, לעידוד המשק ההתישבותי העצמי, והצליחה בעבודה פוריה למשוך הון יהודי, על ידי הפצת מניות ואובליגציות עד כדי היכולת להשקיע בהתישבותנו כמיליון וחצי לא"י); ג) הלוואת לומנים קצרים, בערך עד לשנה — 5 מיליון לא"י. הרי ששליש בממוצע מן ההון השקוע במשק התקלאי שלנו חסר לו לעובד, והוא עמל ומתיגע להשיגו בצורת הלוואות ארעיות במוסדות אשראי או בבתי מסחר, או אפילו אצל מלוי־ברבית, בתשלום הרבית המקובלת בארץ, שהיא גבוהה למדי. אפשר לשער את סכומי הרבית המוצאים על ידי משקיני מדי שנה בשנה, אם נחשב 7%, 8% או אפילו קצת יותר, מחמשה מיליון לא"י (מלבד הרבית הנמוכה, באופן יחסי, על הלוואות לומנים ארוכים ובינוניים). הון מחזורי זה בצורת אשראי לזמן קצר מושקע על ידי המשקים בעיקר לצורך הרחבתם, להגברת כוח קליטתם לגבי העלית, תפלת משקיני החקלאיים בשנים האחרונות אחת היא: עליה.

הוא הדין לגבי הפעולה הקואופרטיבית שלנו בערים ובמושבות. גם כאן קיימות אפשרויות כבירות ליצירת מקורות פעולה פרודוקטיביים ועצמיים כשביל אלפי עולים חדשים, וממילא — בשביל הגברת הכוח וההשפעה של כלל העובד היהודי בארץ. אולם הדבר מחייב הון עצמי הסתדרותי להרחבת הקואופרטיבים הקיימים וליצירת חדשים. כששת אלפים חברים עובדים ומתפרנסים ברשת המגוונת של 120 קואופרטיבים הסתדרותיים, ביניהם קואופרטיבים ותיקים, הקיימים כבר כשלושים שנה, וחדשים שנוצרו בשנים האחרונות. ביניהם קואופרטיבים לחמרי בנין, נגרות, מתכת, לבגדים ולנעלים, קואופרטיבים ליהלור מים, לכלי זכוכית, מאפיות ומסעדות קואופרטיביות וקואופרטיבים לתחבורה והובלה. תחבורת הנוסעים בארץ בערים ובין הערים, וכן גם חלק גדול מהקור אופרטיבים להובלת משאות, הם קואופרטיבים הסתדרותיים. עמדת הפועל העברי בתחבורת הארץ היא מיוחדת במינה. הקואופרטיבים הגדולים של התחבורה נוצרו במשך עשרים שנה בתוך תהליכים בלתי פוסקים של איחודי יחידות קואופרטיביות קטנות, בהדרגתה של ההסתדרות. עובדים הם על בסיס עבודה עצמית מתוך יכולת מקצועית, סכנית ואדמיניסטרטי

דה היא כי בנפרד לא גילו הגושים יכולת קולקטיבית מינימלית. על מנת לחזק את אחדותה ושלמותה של ההסתדרות. ולהתאזרות מעין זו הן זקוקה היא יותר מלהטפה המתמדת על הסכנות הנשקפות לקיומה. מפעלה החינוכי של ההסתדרות בגולה, וקודם כל „החלוץ“, הופקע זה כבר מרשותה. תהליך ההפסקה החל בצורה בולטת שנים אחדות לפני מלחמת העולם השנייה, ונסתיים במוסגן עם סיום הועידה הששית של ההסתדרות. זכור הויכוח הסוער על מהות „החלוץ“ וזיקתו בימי הבחירות לוועידה האחרונה. התנועה לאחדות העבודה ו„השומר הצעיר“ יצאו להגן על „החלוץ“ ההסתדרותי, בניגוד לדעת חלקים אחרים בהסתדרות, שעמדו על הצורך לארגן את הנורע שבשארית הפליטה בהסתדרות הלוצית אחידה במרותה של הסוכנות היהודית. והנה משהביאה מסגרת לגת פועלי ארץ-ישראל לפני הועידה את הצעתה על אחדות „החלוץ“ וזיקתו להסתדרות העובדים, על הכשרה משותפת ועל היותם של שליחי ההסתדרות לפעול בכל ארץ „כיתידה אחת במרותה של ההסתדרות, בכיוון האחדות וההתלכדות הממשית של התנועה החלוצית“, באו בזו אחר זו הודעות של שני פלגי האופוזיציה (שנצטרפו אחר-כך במפלגת הפועלים המאוחדת), כי לא יכניעו להחלטה ברזת זו. האופוזיציה קיימה את הבטחתה בארצות שבהן הוקמה תנועה חלוצית המזינה, לא קם עוד „החלוץ“ כתנועה כללית הנתונה לסמכותה ולמרותה של ההסתדרות. כל זרם (זולת המושב) הקים לעצמו „החלוץ“ משלו; ומחלקת „החלוץ“ בועד הפועל של ההסתדרות, שנבחרה אחרי הועידה, קיימת כמעין זכר לחורבנו של „החלוץ“ ההסתדרותי הכללי.

גם בשדה החינוך והתרבות לא היתה תפארתה של האופוזיציה על דרך חיווקה של עצמאות ההסתדרות. יותר מהסתדרויות פועלים אחרות בעולם ידעה הסתדרותנו לכוון לבה גם ליצירת מכשירים שיסמכו את צרכי הרוחניים של הפועל וצרכי חינוך כניו. הוקם העתון היומי של ההסתדרות על תוספותיו הרבות. קמה הוצאת „דבר“, ואחר כך הוצאת „עם עובד“. התפתח והשריש המפעל החינוכי העצמאי, אך מדאגה יתרה פן יבולע חלילה ל„עצמאותה“ התרבותית והמדינית של ההסתדרות, קם „משמר“, קמה „ספרית פועלים“ (ואפילו בשעת מצוקה בשוק הספרים, לא יעלה על דעת איש מבין מבצרי „העצמאות המעמדית“ להציע, לפחות, איחוד הוצאות הספרים הפועליות שבתוך ההסתדרות). גם סמינריונים למורים הכרה שיהיו נפרדים בכל שלביהם — למורים בהתישבות השיתופית לתוד ולמורים לילדי עובדים סתם לחוד. וכלום סוד הוא שמרותה של ההסתדרות

עצמאות ההסתדרות — וחזית פועלים

א. אופיר

ההסתדרות נולדה מתוך שאיפה לרכו ברשותה כל דבר של מהות בחיי היחיד והכלל של תנועת הפועלים. אמנם מגמה זו לא באה על מלוא סיפוקה בימיה הראשונים, אך ההסתדרות הוסיפה כוח בהתפתחותה והקיפה חלק הגון מחיי ציבור הפועלים. והנה בא משבר פנימי, סמוי, אשר הביא לידי מאמצים לפורר את עצמאותה של ההסתדרות ולשלול ממנה כמה מסמכויותיה. האם מקרה הוא שהמועצה הראשונה של ההסתדרות במדינת ישראל התכנסה לאחר שורת כינוסים חשובים של המפלגות וגושי התישבות, כינוסים שביירו כמעט את כל הבעיות אשר לפני תנועת הפועלים? ולא היו אלה כינוסים-קודמים בלבד, להרנת הריונים במעמד של ההסתדרות כולה, אלא בכי היתה כינוסי-ההסתדרות בועיר אנפין. הנה כי כן, לא הגיעה ההסתדרות לידי בירור מקיף ועצמאי בשאלות הנוגעות לעצם גורלה וקיומה. בראשית צעדיה היתה ההסתדרות מעין מדינת פועלים בתוך משטר המנדט העויף. הנסיבות החדשות שבעקבות הקמת מדינת ישראל, כשהן לעצמן, אינן משנות שינוי מהפכני את מהותה של ההסתדרות, אלא אם יעמיק מבפנים תהליך שינויה והפיכתה למשהו אחר. עובדה היא כי מארבעת עמודי החוץ שעליהם הועמד בנין ההסתדרות — משק הפועלים, התנועה החלוצית בגולה, היצירה התרבותית, ההסברית והחינוכית בארץ והאיגוד המקצועי — נפגעו קשה שלושת הראשונים, ודוקא בידי אלה המתמירים כמגיני יסודות ההסתדרות.

למעשה ניסלו מאת ההסתדרות המרות בתוך רוב-בנינו של משק הפועלים, ועל הכל ההתישבות העובדת, פאר היצירה הקונסטרוקטיבית-המהפכנית של הפועלים. אם נזכור „שקיל“ מנוהל בידי ההסתדרות החקלאית, ולה מלוא הפיקוח עליו, ואילו על הקיבוץ, הקבוצה, המושב, והמושב השיתופי, על דרכם והתפתחותם, אין להסתדרות כל שליטה ממשית, נבין מה עמוקה הפגיעה במשק הפועלים ההסתדרותי ושעליו תפארתה. מי יודע מה היה גורלו והיקפו של משק הפועלים הכביר בעיר כיום אילו נענתה ההסתדרות בשעתה לסיסמת „השומר-הצעיר“ על „הגושא הקבוע“. חזקה שהיה נמצא מי שהיה בא לרשת את „סולל-בונה“ כגוף מצומק, בחינת ולא נודע כי בא אל קרבו, כשם שההתישבות העובדת הופקעה למעשה מרשות ההסתדרות לרשותם של הגושים ההתישבותיים הנבדלים, מבלי שניתנה לה התנופה הקולוניזטורית הראויה מאת התנועה כולה, והרי עובר

החיוניים של פועלי העיר והמושבה, מוצגים כסעיפים שניים במעלה. בעוד שארגוני ההתישבות דואגים לענייניהם החיוניים שלהם, הנה עניניו של רוב מנין בצבור הפועלים, שחשיבותם גדולה דוקא בתקופת יסוד המדינה, כגון הבטחת הערך הריאלי של שכר העבודה, תוספת היוקר, הגנת על העובד, הגנה על עבודת נשים ונערים, לשכות עבודה וכיוצא באלה, נדחקים לקרן־זוית במועצות ההסתדרות. דיספרופורציה זו היא סכנה נוספת לליכודה של ההסתדרות. מה טוב היה, כמובן, אילו ניתן לנו לחדש את הימים שההסתדרות היתה דנה בכל הבעיות העיקריות המעסיקות את תנועת הפועלים והמדינה, מתווכחת ככל העולה על רוחה ומכריעה בהן. אולם לכך דרוש לאו דוקא יתר, "הבחנה דקה" בין ענינים מצד הועד הפועל, או מצד הועדה המרכזת שלו, אלא גירוש דיבוק הפירוד והסרת המחיצות המלאכותיות מקרב תנועת הפועלים.

מפלגת הפועלים המאוחדת, יש לשער, לא נעלם ממנה לחלוטין מצב זה שנתהווה בהסתדרות. ואחד הסממנים לתקנתו היתה לה, כנראה, "חזית פועלים משותפת". האמנם לתקנת־אמת נתכוונה או היתה זו לה מליצה נאה וחסרת תוכן, קרנים לנגח את זולתה? מפלגת פועלי ארץ־ישראל אמרה: "חזית פועלים משותפת" נתונה לנו זה כבר ושמה ההסתדרות — הדבר הדרוש לתנועת הפועלים הוא איחוד. אילו היתה סיסמת "חזית" כנה, הלא היה מקום לבעליה להוריד כיח את רצונם הטוב בפרקטיקה היומ־יומית בתוך ההסתדרות. (אגב ריתחה בפולמוס הפלמ"ח הודה "על המשמר" עצמו, במאמר ראשי על "פירוק השותפות", כי אמנם היתה קיימת בהסתדרות מעין חזית משותפת בין מפלגת פועלי ארץ־ישראל ובין מפלגת הפועלים המאוחדת.) ואולם סיסמת "חזית פועלים משותפת" עם מפלגת פועלי ארץ־ישראל, יש לה כנראה, גם משמעות פנימית נוספת, לנוכח השיחות עם המפלגה הקומוניסטית בארץ. אמנם בין הנימוקים לאיחוד בין "לאחדות העבודה" ו"השומר־הצעיר" היתה, כנראה, הצורך במניעת ההתחרות בין שתי מפלגות אלה, על המגע עם ראשי המדינה, בארצות אירופה המזרחית. האמנם זה הטעם גם לרעיון חזית משותפת עם יורשת פ.ק.פ., אשר נגנו לפי־שעה אחרי חליפת־מכתבים סוערת ורצופה חשדות והאשמות הדדיות קשות? מכל מקום, לגבי המוני החברים יש ברעיון זה משום קפיצת־דרך מחשבתית, וראשי תומכי ה"חזית" הנדונה סבורים, כנראה, כי יקל להתמקק את הרעיון לחכם של החברים אם יווכחו שמפלגת פועלי ארץ־ישראל אינה רוצה ב"חזית" ואין ברירה... דא עקא, שהמפלגה הקומוניסטית אינה דואגת

על חלקים שונים במפעל החינוכי הנושא את שם ההסתדרות אינה אלא סיקציה אכן נפל דבר בתנועת הפועלים בארץ. האוטונומיה מבקשת את שורש הדבר במה שקרוי "רפורמיזם ארץ־ישראלי". והרי לפנינו טעות גסה. שלט הרפורמיזם, יהיה מה שיהיה תכנון של שלט זה, אינו הולם את המעשה אשר חוללה תנועת הפועלים בארץ הזאת, אינו הולם את תכונה ואת תכונת עושיה. אם לאחוז בדרך היקשים זרים, קרוב יותר לגלות את מקום התורפה בהופעתו של מין "טרזקציום" ארץ־ישראלי — חובק עולם ההסתדרות בסיסמאותיו וכיתתי־אכסקר לוזיבי במעשיו.

וכי הדרכתה ומרותה של ההסתדרות על "החלוץ" ועליהו לארץ היתה פוגעת בדמותם של ההסתדרות ו"החלוץ" אף פגיעה כלשהי? הוזה אומר, תחומי פעולה אלו, ואחרים כיוצא בהם, נפגעו מחוץ מניעים כתתיים. אין עוררים כי ההתישבות ו"החלוץ" זקוקים לחינוך כמותי ואיכותי רב. יתר על כן, המצב הפנימי שבו הם שרויים מסכן את יכולתה של ההסתדרות למלא את יעודה החלוצי המלא במדינה. כוחה החינוכי המאוחד של ההסתדרות כולה היה עומד לה להנך מתנה מגשימים גדול יותר ולהכין גרעינים מרובים יותר להתישבות ולהתנדבות לצבא ישראל כאחד. כנס מן השמים הוא, שאחרי כל הפירוד והפיצול, ההתחרות והקנאה בתוך "המחנה ההסתדרותי" בגולה, עוד זכינו למעט גרעינים להתישבות. אולם גם אלה המעטים לא ידעו ברובם את ההסתדרות כחטיבה שלימה, אלא רק את הפלג שחינכם, אותו ואת מעלותיו, ולא ידעו אלא חסרונותיהם בלבד של יתר הפלגים שהם שותפים להם בצל קורתה של ההסתדרות. לעיני דמיונם מסתרת באותו בית מין מפלגת ששמה מפלגת פועלי ארץ־ישראל, והיא המתנקשת שבע פעמים ביום בעצמאותו של מעמד הפועלים. כשתבע דובר האוטונומיה במועצת ההסתדרות האחר רונה דיון על "השתלטות יחיד בצבא", הרי היה נאמן לרוח הנקלטת בלבו של העולה החדש, וראשיתה בחיך נוך האוטונומיה בגולה. השכלה פוליטית זו שואבים הם מכארות הפירוד. מדוע איפוא ימסר להסתדרות כזו גורלה של ההתישבות החלוצית וגורל החינוך בגולה ובארץ?

המעיון, למשל, בדיונים במועצת ההסתדרות האחרונה ובדיוני הועד הפועל על "פירוק הפלמ"ח, והקורא את עתונת האוטונומיה על נושא זה, מן ההכרח שיגיע לידי מסקנה, כי ההסתדרות דרושה מאד לאוטונומיה כזירת התגוששות על ענינים שאין ההכרעה בהם נופלת למעשה בתוכה, בעוד שהענינים אשר הם בגדר סמכותה, לכל הדעות, כגון עניניהם

הקמת המדינה ולנוכח פילוג העולם בין שני גושים. היא שומרת על אחריותה לנכסי התנועה, הרחננים והמשקיים, לכוח הרב הגנוז בתנועת הפועלים ולעניניו החיוניים של הפועל. מהי לנו ההסתדרות, ומה היתה, היטיב להגדיר ב. כצנלסון בדברו בוועידת הגוער העובד לפני המשרעשרה שנה:

„איני יודע אם יש ביניכם ילדים רבים שלמדו ב„חדר“ וזוכרים כי את התורה היו ממשילים לים: „ים התלמוד“, „תורה עמוקה כים“. היו רואים אותה כים הגדול, כאוקינוס. כן גם הסתדרות העובדים. היא לא רק אותו הבית או המוסד שאליו אתם פונים בדבר עבודה או בענין של ניצול. היא כל מה שנעשה סביבכם, כל מה שאתם עושים ויוצרים ומה שמחכה לכם בעתיד. גם הצריף הזה שהתאספנו בו, גם העתון שלכם „במע“ לה“, גם הקבוצה בענן, גם המשמרות, החינוך ובית-הספר לילדי העובדים, הספרות החדשה שלנו, כיבוש הקרקע ויצירת משק חדש, השמחה והצער, המלחמות והנצחונות — כל אלה קרויים בשם קצר ופשוט: ההסתדרות.“

אפשר שהאופוזיציה תהיה מוכנה לתתום על דברי אלה אף להוסיף עליהם. הרי היא משימה עצמה שומרת על „טהרתה“. אולם השאלה היא איך השכילח האופוזיציה לקיים למעשה את נאמנותה ואחריותה לבית ההסתדרות ולמהותו. לאתר ש„שחררה“ את ההסתדרות מכמה מסמכויותיה, התחילה רואה אותה כמין מסגרת פדרטיבית של גופים פוליטיים, אשר החברות בה היא פורמלית, ואילו הכוח המכריע בה הן המפלגות. בשאלות הגדולות אין מכריעים אלא על יסוד הסכמים בין-מפלגתיים.

האמנם אחרנו את המועד? ההסתדרות המתקרבת למאתיים אלף חברים, עוד כוחה אתה לשמור על מלוא עצמאותה ולהנזר וליטול לעצמה את מרבית סמכויותיה. במידה שתגבר כאופוזיציה הכרת ההכרח באיחוד ציוני-סוציאליסטי, ותחלש הנטייה ל„חזיתות“ המותנות על ידי שיקולים שאינם תלויים בארץ וב-מציאותה, כן תחזור ותגבר ותתחדש ההסתדרות כולה.

להלך-הרוח בקרב חברי מפלגת הפועלים המאוחדת, והיא דוחקת את הקץ. ב„קול העם“ ובנאומי מיקוניס, מזכירה, הוכיחה המפלגה הקומוניסטית את מפ"מ על פניה, כי אין לדגול בחזית השמאל בחוץ-לארץ ול-התנכר לה בארץ... „תם תור הפנסנות הכפולה במע" מד הפועלים, — — — אין דרך „לכאן ולכאן“ ואין מנוס ממתן תשובה ברורה וגלויה („קול-העם“, „לח" זית פועלים מתקדמת“, 22.8). זכתה הנהגת מפלגת הפועלים המאוחדת לשמוע תוכחה-מוסר מפי מיקוניס בלשון „הלנו או לצרינו“. אכן דברים מעין אלו גש-מעו גם ממקום גבוה יותר. לנציג מפלגת הפועלים המאוחדת בחוץ-לארץ נאמר בלשון שאינה נשמעת לשתי פנים ומפי אדם בעל עמדה מרכזית: אם אמנם מרכסיסטים טובים אתם, ולניגיסטים וסטאליניסטים נאמנים, מדוע לא תכנסו למפלגתו של מיקוניס? והרי לפנינו גם העובדה המענינת, כי נציג „השומר-הצעיר“ ברומניה תבע לפרסם בביולטין הציוני את ההודעה על השיחות המשותפות בין מפ"מ למפלגה הקומוניסטית בארץ. האם פירוש הדבר שהויכוח שמ-עוררת מפלגת הפועלים המאוחדת על ההסתדרות ודרכה, וכן התביעה ל„חזית“ עם מפלגת פועלי ארץ-ישראל הם דברים אשר במהותם הם נחלת העבר? נשמר הקנקן, אך כולו מלא חדש, והחידוש מפליא מאד.

אכן החפוצות המשא-ומתן שניהלו מנהיגי מפ"מ לגת הפועלים המאוחדת עם הקומוניסטים גילתה עד היכן הפליגו הראשונים בהבטחותיהם לשתף פעולה עם האחרונים בתחומים שונים, ובתוכם במוסדות המדינה. האמנם רק אימת הבחירות המתקרבות גרמה להפסקת המשא-ומתן? או שמא עמדו מנהיגי מפלגת האופוזיציה הגדולה בהסתדרות על המדרון שלהתוכו הם מדרדרים את תנועת הפועלים העברית בתשוקת התקשרותם עם ארגון שאינו יונק מקרקע מציאותי, ואף אינו חושש לתבוע מהמתקשרים עמו מחיר יקר מאד, כפי שנתברר מחליפת-המכתבים בין שתי המפ"מ לגות — הוא מחיר נפשם הציונית?

לגבי מפלגת פועלי ארץ-ישראל תפקידי ההסתדרות ויעודיה עומדים בעינם כביום יצירתה. אין היא רואה צורך בשינוי מהותי ביסודות ההסתדרות לאור

ספרים

בין שכל לאימפולס

א. שאגן

דגן ועופרת מאת נתן שחם.

ספרית פועלים 1948.

הידושימה יש בסיפוריו של שחם, בתכנם ובתבונתם. אין המספר להוט אחרי אפקטים זולים, זו מפת מדינת סיפורנו החדש, שחם נושא עיניו לאנליזה ראציונלית, שמטבעה חותרת אל בין רובדי החזיונות למיניהם. הוא נותן לראציו מהלכים בכל הוויות המדינה ובהווי האדם. בפסיכולוגיזם בלבד ניתן לגלות תהומות של פסימיזם ולערטל כל מה שקודש האמונה הברה חוסף עליו. ואילו נתן שחם, אף שיסודות טראגיים לא מעטים בעולמו, לא נלכד במצודת השלילה הגאיונית. אדדכה, מאמין הוא בקידמת האדם, ואילו האירוניה אינה אלא פוזה הבאה להסוות את החשש מפני הגיחוך. אף על פי כן, אין בכוחו להציג לים את הרגשנות היתרה השולטת בכל ישותו, אלא הוא בא לשים שלום בין השכלתנות לבין ההתלהבות. אין זה מעניינו לפסוק כאן, אם יש ממש בהרמוניה זו. לעומת זאת, קשה להעלים, שניסויים מעין אלה מערערים את שלימות המסווה הסיפורי. המסה מסיגה את גבולה של העלילה, כל עיקרו של הסיפור עשוי, כביכול, סטיות שאינן מגוף הענין ומעשה הסיפור בטל.

על צד האמת, הולך שחם בגדולות. מבקש הוא להקיש מן המאורעות הזעירים על המניעים הנפשיים שבחיי היחיד והחברה. הדינאמיקה המוחשית מבוטלת כאן לחלוטין. החתירה היא למקורות הנפשיים, ואף התחלה הכרתיים, ואבן-הכוחן היא אחת ויחידה — האינטלקט. בסיפורו „אצבע-הגורל“ מבקש המספר הצעיר את הקשר שבין הפעולה המוחשת לבין גורמיה המיתאפזיים. בגישור מתמיד זה יש מן ההיפותיזה, שדרכה לכפות מסקנות הרבה ולהתעלם מעיקרים לא-מועטים. ההעמקה ההיפותטית היתרה יש ששכרה יוצא בהפסדה. המספר מרכז דעתו בגורם הרצוי לו ופוסח על כל האחרים. אעפ"י שאינם פחותי ממש מן הקודם, הוא מאמין בקיומו של הערך המוחלט ואינו פותח לבו לספקות ולערכים היחסיים שבחיי אדם. שחם פוסק כבר-סמכא ומיק וכל פסק מוחלט נושא עמו בהכרח צרות-עין מסוימת. אין דבר זה מעכב בידי הסופר לבקש להיות כרוז של כל מה

שהוא אנושי. והרי אנושי פירושו, בראש ובראשונה, שלילת הדוגמתי. בסמיכות שאנו מוצאים בו, שחם בין ההגיון ובין ההתלהבות יש חיוב מרובה, אלא שהאינטלקטואליזציה המופרות והריטוריקה הכרוכה בעקבה, פוגמות. גם הליריזם הדק, אפילו הוא טבעי, לא תמיד הוא משלים את החסר. שחם עדיין אינו בן-בית בעולם המחשבה המופשטת, שיהיה נזהג בה דרך הירות גמורה. עליו למעט בהגדרה ולהרבות בציור.

האינטלקט והאימפולס, האירוניה והנוסטאלגיה, נאבקים בסיפורי שחם על הבכורה. יש אשר שוכח המספר להצטייד בשנינות לשון והריתו נמשך אחרי קסם העצב הנסוך על הגוף ומתרסק על פגישות עם העבר. אם אין כאן מעוף מיוחד, הרי הטון הטבעי שומר את היצירה ממילודרמאטיות נדושה. לעומת זאת, שפע הריטוריקה, ואף זו הפייטנית, אינו מניח פתח לעלילה או לעיצוב אופי. מוטיב השכול והיתמות מפרה את כוח-החזות. כאן נתגלה לפנינו כר נרחב ללכטי-המצפון ולתעיות הנפש. ב„אביב“ אנו מוצאים בעל-מום, שהוא בתינת מת-חי ושהם עוקב אחר כל השפעה של המצב הגופני על הלך-רוחו החולני של הצעיר. ב„ערש העבר“ מבלה הגיבור לילה תמים בבית-אביה של ידידתו המתה. משבר המצפון גובר באוירה ספוגה רשמי המת. נוצרת הכרה מסוימת, שהולכת ומתרקמת מעצם האוירה אך יונקת תדיר את חיותה מאותה יתמות ומאותו משבר. והוא הדין במרבית הסיפורים. ב„אמת של חסד“ מתענה צעירה בבית הוריו של אורי השדוד, שלא אתבה אותו מימיה. ב„המקום והזמן“ מתעניין האב השכול בכפר ערבי (ברייר), שבו נפל בנו-אהובו. ב„יאכלו בוסר“ לפנינו רצח וטירוף-דעת מבוימים. ב„אצבע הגורל“ נהרג הטרור ריסט הצעיר לאחר פרשת סבל מאוימת. הפירוט אינו תמיד פרי התבוננות חודרת. לתיאור דמות-דיוקנה של המציאות נדרש העדר כל היפותיזה או משפט קדום. ואילו שחם מרצה אידיאות כמעט קטנות בכל עת-מצוא. אמנם יש שהוא שוכח את מגמותיו ואין הן אלא כתוספת-חן, והרי אנו מוצאים תמונות שלמות מצד עצמן, ספוגות אוירה, ומסה פילוסופית-פסיכור לוגית בפני עצמה, אלא שחיבורן המלאכותי מקלקל, כמובן, את השורה. יש שתיאור סצינות מאוימות נעשה ירוד, לפי שחזיונות-חיים של אימה אינם טובלים

על האדם בהתישבות

שמואל גדון

האדם בהתישבות — דברים
בכינוס לשאלות החברה בהתישבות
העובדת בסמינריון מפלגת פועלי ארץ
ישראל, ירושלים 1947. הוצאת מפלגת
פועלי ארץ-ישראל, תש"ח.

ימי הקרבות והתעמידה על הנפש ועל העתיד
סגנות רבות בהם, ולא הפחותה בהם היא הסכנה,
שנתעלם מכמה ערכי-יסוד, ליתר דיוק, מדברים שהם
יסוד קיומנו. אפשר וזעמם של הימים וגדולתם
משכיחים מלבנו, שיסודת מפעלנו היא ההתישבות —
לא רק משום שבה הערובה לעליהם של יהודים
ולקליטתם ההמריה, אלא אף משום שפירושה מסגרת
ותוכן לחיי-אדם עבריים מחודשים. זניחתה של אמת
זאת עלולה לעלות לנו ביוקר. מדינת ישראל שלא
תשאב בחיי יום-יום שלה, במשרדיה ובמחלקותיה,
בצבאה ובחינוכה, ממעיינות ההתחדשות שנתגלו
בהתישבות העובדת, בהכרח תהיה פגומה מיסודה
וביסודה, עד שנבוא ונלמד מן האחרים — ולא תמיד
מן המתוקנים שבהם — מוטב שנלמד ממעט התיקון
שהשגנו בעמלנו ועל אדמתנו.

מבחינה זו יש לברך על יציאתו — המאוחרת
במקצת — של הקובץ „האדם בהתישבות“. דברי
החברים מן ההתישבות שכונסו בו ערכם עמד
בסערת הימים שעברו עלינו, לא משום שמצטיינים
הם ביפי הצורה ובשלימות התרצאות, ואף לא משום
הידור מתשבה שבהם, אלא משום שניתן בהם בטוי
לחיים של ממש ולהויה של ממש המוארים בויה של
אידיאה.

כמה מעלות טובות מצאנו בכינוס זה, ולא הפחותה
שבהן — כלליותו. רגילים אנו בכינוסים של התת-
ישבות — מועצות וועידות, ישיבות וימי עיון. הצד
השונה שבהם צמצום מסגרתם, התישבותנו מפולגת
בזרמיה — ומכאן ההרגל לקיים כל כינוס במסגרות
הנבדלות, ואילו בכינוס זה היתה ההענה לכנס, זאת
הפעם הראשונה, חברים מן הקיבוץ, הקבוצה, המושב
והמושב השיתופי — לשם שיחה משותפת בשאלות
החברה והאדם בהתישבותנו העובדת. באי הכינוס
לא היו נבחרים, לאמור שלא נשלחו על ידי
בוחרים. הם לא ראו את עצמם כנציגים, ואף על פי
כן מראה רשימת המשותתים קשת רבת גוונים.

האומר קבוצה עדיין לא מיצה את כל האפשרויות
הכלולות במונח זה, אפילו ייחד את הדיבור לישובים
המסונפים לתבר-הקבוצות. כלום דומה קבוצת
„אלומות“ בכל לדגניה? וקבוצת עולים חדשים

„פילוסופיה“. ציור התמונה המאוימת תובע הכל
לעצמו — כתכלית שאינה עשויה לשמש מטרה אחרת.
הסיראדות המשכליות פוגעות קשה ברוח-החיים
שנצויר ובאווירה האופיינית לתמונות, שמן הדין כי
תהיה בלתי ניתנת לחלוקה. בסיפור אחד בלבד,
ב„אביב“, נשמרה מסכת-הצלילים של האווירה באחי-
דוטה, העוברת מקצה הסיפור ועד קצהו ומעלה בכך
את רמתו האמנותית.

טיפוס שלם אחד יצא מתחת ידו של שחם —
ברקה, איש-משק („דברים של מה בכך“). עמד
המספר וקישט אותו בריטוריקה היסטוריוסופית והפך
את האיש החי ורבי-הפעלים לצלילית המשרתת אידיאה:
„אולם כאן, על פני הבמות הרחבות של שדות הלחם,
אשר עליהם משחקים עדיין הכוחות הראשוניים מאז
ומעולם, נעשה הוא, ברקה, יחידה אחת המיצגת של
העם היהודי, משולל מכל מה שיש בו כפרט וממילא
נתון למרותם של החוקים האנושיים האלמנטאריים,
השבטיים הקדומים, העוזים ביותר שאינם בכלל בגדר
של תבונה מעשית“. לגבי מתן-דמות לאכר ישראלי
חדש, שראוי לנו לראותו בעצם הוויתו, דיקלומים
מעין אלו מורידים ואינם מעלים. משפטנו על הדמות
הלא נובע מן הדמות עצמה ולא מהערות-הלואי של
המספר, אין בבואה נאמנה לאופי ממעשי האדם עצמו.
לפנינו איפוא קטעים קטעים של ניתוח פסיכור-
לוגי ומליצה פוגמת, הרבה שאיפה כאובה וכמיהה
ויאוש, ומעט דמויות, זפחות מכן עלילה שלימה.
העיקר הוא בלבטי המצפון, כצפוננו של הדור הישראלי
החדש, המתכווץ בנתיבות עולם מתוך משפט-
קדום יחיד במינו. המציאות טופחת תכופות על פניו,
אך הוא לא יסטה מדרכו, כי שאלת מצפון והפרה היא
לו. עיקרים מרובים יש באמונתו של הישראלי החדש
ולכולם ביסוס אינטלקטואלי, אף שיסודם במיתוס
האידיאה: האמונה באדם כיצור מתקדם, קשר לקרקע,
אלטרואיות יחסי, ביטול הפרגמטיזם, ואף שהחיים
המושתיים על עיקרים אלה אינם בתכלית-השלימות
ולא תמיד מצויה בהם ברכה, הרי שחם מקבל את
דינם כהכרח שלא יגונה.

בצד אימפולס-המות, שהכתוב את שחם כמה וכמה
מסיפוריו, פועל גם האימפולס הארוטי. ללבטי המצפון
מצטרפים לבטי-הגוף ולבטי-הנפש, אך יש שאין הללו
באים בהכרח אמנותי, אלא כאילו תושש היה המחבר
שמה תהיה הרצאתו הבהירה עמוסת-בעיות פחות
מדי.

נתן שחם ניהן באינטליגנציה מרובה ובדעת
עשירה. המצאותיו יודעות להרעיד נימים רבות, לו
רק נשתחרר מן הזיקה לעמקנות מעורפלת, לא כל
הסחום עמוק.

של העזרה ההדדית והאתריות ההדדית. חלוקתו של נטל המסים. מסובכת היא שאלת עובדי הציבור במושב. המושב תותר לשילובם במערכת המשקית והחברתית של הכפר, ואילו הם אינם נוטים לכך, ונימוקיהם עמם.

פחות מכל נטו אנשי המושב השיתופי — אולי משום צעירותה היחסית של צורת־חיהם — להעלות את הקשיים שבדרכם. הם הסתפקו בציון מעלותו של המושב השיתופי לעומת הסרונותיהם של המושב והקיבוץ כאחד. מכאן יוסבר, מדוע ראו אנשי מושב וקיבוץ צורך להזהירם על המכשולים הצפויים להם בדרכם.

לעיון מיוחד זכו בעיותיו של דור הממשיכים. ואכן זכותו של הכינוס היתה לעשות כן: ישבו בו בצוותא בני דורות וגילים שונים — אנשי העליה השניה עם השלישית, הרביעית עם עלית שארית הפליטה, ואף מפרחי משקנו. הצעירים לא נמנעו מהביע דעתם בכל הענינים, אך הקדישו את רוב דבריהם לבעיותיהם הם — בעית שילובם במסכת המשק והחברה, חיפוש הדרך לבטוי עצמי וחלוצי בהגשמה, בעיות הפגישה עם העולה ועם נוערי הכשרה, הקשרים עם התנועה.

כללו של דבר, מי שיבקש בקובץ זה סתרון של ממש לשפע הבעיות לגווניהן ולסוגיהן, לא יבוא על שברו. אך מארגני הכינוס, דומה, אף לא נתכוונו לכך. במצבנו כיום שכר שיחה — שיחה. הישג יש בשיחה, אף אם אין סיומה בהחלטות ובסיכומים מחייבים, לאו דוקא משום שאין לקפת שכר שיחה נאה, אלא משום שראשית הדרך לתיקון היא בהבהרת המצוי לאורו של הרצוי — הלא הוא חזון חברת העבודה החפשית העברית, חברת השיוון והאחזה האנושית.

העליה ההמונית הבאה אלינו, עשרות אלפי נוער בארץ, מחייבים התאורות מתודשת של תנועת ההתישבות לכיבוש לבבות, לארגון המונים לשם הליכתם לכפר, לחברה השיתופית. אין זה ענינם של עשרות אלפי החברים בקיבוץ ובמושב בלבד. שאלת־חיים היא לתנועת הפועלים כולה. זכותה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל, שיוסד־קיומה הוא בראותה את עצמה כמפלגתו של מעמד הפועלים באחדות המעשה והחזון, שראשית הבירור המשותף לבעיות ההתישבות לגווניה, נתקיימה באהלה וביומתה. זכות זו מטילה חובה להוסיף ולבצר את הוית ההתישבות ולהעלותה למקומה הראוי במערכתנו.

מהונגריה בנגב כלום דומה לקרית־ענבים? והוא הדין בישובי הקיבוץ המאוחד: היקשה להצביע על ההבדלים שבין עיר־חרוד למנרה, בין משגבעים לרמת־הכובש? מקום מקום ותולדותיו, מעמסת השנים שמאחריה, מתצבת גרעיני, גורלו המשקי ומצבו החמרי, הנתמה, על כן, אם נגלה בדברי חברים המטפלים בבעיות דומות גישות שונות?

גם מי שבא להתריס כנגד ההפרזה שבמחיצות בין דרך־התישבות לחברתה, לא יוכל להתעלם מן ההבדלים הקיימים ביניהן. נכון הדבר, שהזמן מחה כמה נקודות־מחלוקת וגרם להתקרבות שבמעשה בין הקיבוץ לקבוצה. אף על פי כן רוב ישוביו של הקיבוץ המאוחד גדולים הם מאלו של חבר הקבוצות; ואם גם חדרה המלאכה לישוביו של החבר — עדיין אין זו סעיף נכבד ומכוון בפעולתם המשקית. הנסיון המענין שבמושב השיתופי עדיין לא ביטל את הניגודים הבולטים בבנין החברה שבין המושב והקבוצה. הנאמנות לעיקרי הדרך לא פסקה ולא נחלשה לא כאן ואף לא שם.

דוקא משום כך יש לשמות על הרוח הטיבה ששררה בכינוס הזה. סכנה גדולה היתה צפויה לו: מתוך קנאות לצורת־חיינו היה מקום לכל אחד מבאי הכינוס לראות תובה לעצמו לעסוק רק בשבח תנועתו ובתישוף מומיו של הזולת. כמה נאה הדבר שהכל ידעו לעמוד בנסיון, והפגישה היתה שיתת בירור חברית, מטבע הדברים, ביקש כל אחד לעמוד על ההישגים שבדרכו, אך הדגש ניתן, בכל זאת, על הבעיות שלא זכו עד כאן להגיע למלוא פתרונן. ולא זו אף זו: הכינוס נמלט גם מאותה חטטנות חולנית בנגעי עצמו, שאנו מוצאים בפגישות מעין אלו. גם דברי ערעור שנשמעו על המצב הקיים ועל כיוון ההתפתחות — מתוך אמונה נאמרו, אמונה בצדקת הישוב ובכוננותה של הדרך.

בעיותיהם של הקיבוץ והקבוצה מה טיבן? יש המדגישים את יחס היחיד לחברה, לצרכיה, לציווייה ולמסורתה, ויש המציג את השאלה בהיפוכה: מה גותנת החברה ליחיד, במה היא מעלה אותו, באיזו מידה היא מניחה כר לרצונו ולשאפותיו האישיות? ידוע הדבר, כמה החריפה, בעיקר בשנים האחרונות, בעית הקנין הפרטי. במידה פחותה מזו נתבררה ברבים בעית זיקתו של היחיד לכלל בשטחי החיים השונים, ואף אם נגעו בכינוס בשאלת ה„דור השני“ שבקיבוץ — לא הזכירו כמעט את בעיותיו המיוחדות של החינוך המשותף. אף אנשי המושב העלו את בעיותיהם המיוחדות: דרך הגשמתן

המדינה להלכה ולמעשה

נתן רוטנשטרייך

Government and the Governed
by R. H. S. Crossman. *Christophers, London, New Edition*
1947.

הפגישה עם קרוסמן מיוזענו בספרו זה, ספר מענין ומעורר למחשבה וללימוד, שמהדורתו הראשונה יצאה לאור בשנת 1939 ומהדורתו החדשה והמתוקנת יצאה לאור בשנת 1947, יש בה ענין הן מבחינת האפשרות להכיר את עולמו הרעיוני של אדם שנתקרב על פי דרכו לענייניו והן מבחינת האפשרות לקרוא סקירה רהוטה על תולדות החיים המדיניים והמחשבה המדינית באירופה של הזמן החדש.

ספר זה אינו דן ברעיונות פוליטיים במובן העיוני והטהור של המושג הזה, דבר שקרוסמן עצמו עשה בפרק שכתב על המחשבה המדינית האנגלית בספרו של מאיר על המחשבה המדינית במסורת המערבית שלה. אך מן הצד האחר אין ספר זה מתאר את ההשתלשלות ההיסטורית בתחום המדינה בלבד. באפיו הכללי הוא קרוב לחיבוריו ההיסטוריים של בנדטו קרוצ'ה, שבהם ארוגה המחשבה בתוך המציאות והמציאות ספוגת רעיונות היא. ראוי להדגיש דמיון זה, אף על פי שנקודות המוצא העיוניות של שני האנשים הללו שונות הן: קרוצ'ה נאמן ביסודו של דבר למסורת האידיאליזם הפילוסופי ואילו קרוסמן מצטיין בספרו זה, כאשר ראינו גם ספרו על בעית ארץ-ישראל, בגישה נסיונית ברורה. הנחתו העיונית של קרוסמן היא כי המחשבה המדינית או הפילוסופיה של המדינה אינן אלא אספקלריה של התמורות המדיניות והחברתיות, או ביטוי-לוי לתמורות אלה. לפיכך אין קרוסמן דן בתורות השונות על מהות המדינה ומעמדה בתוך המציאות ההיסטורית והאנושית, מבחינת סיכון כשהן לעצמן ומבחינת המניעים שעיצבו אותן ברקמתן העיונית. ולא עוד אלא שאתה מוצא לפרקים נעימת ולזול בערכן העיוני של השיטות וברמתן המחשבתית. דבר זה בולט ביחוד בפיסקאות המוקדשות להובס ולרוסו. כמה עולה על דיונו של קרוסמן בהובס, למשל, העיין המעמיק שאנו מוצאים במבוא של אוקשוט למהדורה החדשה של ה"לויתן". עם כל זאת חובה לומר שמבחינה דיאלקטית רב ערכה של גישת קרוסמן: בורותה מוארת המציאות ההיסטורית והסקירה על השיטות המחשבתיות משמשת כלי-הסבר להבנת המציאות הזאת. אולי היתה זו גם כוונתו של המחבר אשר נתן לשם ספרו כותרת טישנה והיא: היסטוריה של רעיונות מדיניים ושל המעשה מדיני.

הדיון במהותו הרעיונית של הסוציאליזם, או במהותה של תורת מארכס, אף הוא נשאר מקוטע. קרוסמן מקדיש מלים מעטות בלבד לתפיסה העיונית של מפלגת הפועלים האנגלית בהטעמו שאין לדבר כאן על אוצר רעיוני. לתורת מארכס מוקדשים פרקים יסודיים יותר ואף ניתן מבוא למהות הדיאלקטיקה של הגל. אולם אף על פי שהדיון הוא מקוטע ויש שאינו מצטיין בדיוק של ניתוח, קשה להתנכר לחן הניסוח וברקיו. למשל: מארכס לא שוא את הקאפיטליזם, אלא שוא את ההנחה שהקאפיטליזם והלאור מיות הליברלית הן התחנות האחרונות של ההתפתחות ושהעקרונות של החברה הבורגנית הם מוחלטיים. הדבר שנלחם בו לא היה רק השכר הנמוך ששולם, אלא התפיסה כי השכר הנמוך הוצדק לעולמים על ידי הוקיו הכלכליים של ריקארדו.

תפיסה זו, טען מארכס, היא מאטריאליסטית במובן הגרוע ביותר של מושג זה, לפי שהיא מניחה כי האנושות מן ההכרח שתהיה עבד סביל של הקאפיטליזם. בדין מעיר קרוסמן, שמארכס קיבל את תפיסתו של לוק על מהות המדינה, אלא שדייק וראה בתפיסה זו תיאור מהותה של מדינה שהיא מכשיר בידי הבורגנות. אולם ניתוח הרעיונות של הסוציאליזם אינו שלם גם מבחינה היסטורית, ודבר זה בולט בעובדה שקרוסמן לא נוקט לתיאור תפיסתו של לנין על מהות המדינה ועל טיבו של האימפריאליזם. הוא יוצא ידי חובתו ברטו קל בלבד.

קרוסמן הצליח ביחוד בתיאור הרקע החברתי והמדיני של אירופה הקונטיננטלית (מחוץ לצרפת) במאה הי"ט ובהסברת העובדה כי באירופה לא הצליחה המהפכה הבורגנית ולא נשתרש בה הנהגה הליברלית. קרוסמן מדגיש כאן ארבע נקודות, שמן הראוי להוכיחן בקצרה: א. הליברלים הבריטיים יכלו לתבוע חסם בלא לחשוש להתפוררות לאומית בעשייה של מציאות מיעוטים לאומיים, בניגוד למצוי אחר הלאומית ביבשת אירופה; ב. הדימוקראטיה הבריטית היתה קשורה קשר אמיץ בחירות דתית. ואילו ביבשת היה מצוי פילוג דתי. "הנאמנות לקאתור ליות בפרוסיה הפרוטסטנטית עלולה היתה להתשב לחוסר-נאמנות למדינה; הפרוטסטנטיות בספרד ובאיטליה היתה על גבול הבגידה"; ג. התורה הליברלית לית בתחום הכלכלי היתה מיוסדת על עובדות החיים בבריטניה. אולם בעזרתה של התורה הליברלית אי אפשר היה להקים תעשייה בגרמניה. כדי להקים תעשייה בגרמניה ובצרפת, ואפילו באמריקה, היה צורך לא במסחר חפשי אלא במכסי מגן"; ד. התוצאות החברתיות של האינדוסטריאליזציה היו שונות למי הנסיבות ההיסטוריות ולפי שלבי התהליך שבהם אירעו. בבריטניה אירעה האינדוסטריאליזציה על רקע

מספרם של גושים ממרים אלו היה מוסיף והולך ברבות הימים. אלה הם המיעוטים בעולם הערבי שבימינו — מיעוטים אתניים, דתיים, ולשוניים בתוך פסיפס מורכב במידה שלא תיאמן. הלבנון ועיראק הן מופתים חיים למישקעים שעלול להשקיע תזמן בארצות אשר התייטטוריה פוקדת אותן והגיאוגרפיה מברכתן ומקללתן כאחת.

המיעוטים השונים בעולם הערבי היו נושא לעיון מדעי רביימים מבחינות שונות. אך יש בהם ענין מיוחד דוקא לאיש המדע הפוליטי. משום הבעיות המעשיות שהם מעלים ומשום ניצולם המתמיד על ידי אינסטרסים היצוניים. חסרונה של סקירה המקיפה את את הבעיה כולה היה מורגש זהיכבר. הספר הקטן שלפנינו הוא נסיון אמיץ למלא את הצורך. התוצאה מעורבת היא; הספר לא הצליח במידה מובהקת ולא נכשל כשלון ברור.

חורגני, בדרך הטבע, מגיש לנו דעות, ולא רק עובדות בלבד. הרעות אינן ענין לבקורת. אפשר לערער עליהן, ואז כל עיקרה של ההנמקה, ואף של ההוכחה, מוטל על המבקר. אך ברי שהמחבר עסק בבעיות האזור עיסוק רציני ופורה.

כשאנו מגיעים לתחום העובדות, הרי הרברים אינם נתונים עוד להשתמע לשתי פנים. אפשר אולי להחזיק בדעת המחבר אם הוא מציא מכלל דיון את בעית הסוגים והשיעים בעיראק ואת בעית היהודים בארץ-ישראל, ונימוקו עמו שגם כאן וגם כאן הבעיה „עצומה ויסודית יותר מדי, שתיהשב לבעית-מיעוטים פשוטה“. אך הקושיה תחזור, אימתי פוסק מיעוט מהיות מיעוט. קשות יותר יתר השמטות הספר וטעויותיו הגלויות. שום דבר לא נאמר, למשל, על המיעוטים בדרום ערב, אף על פי שהמהרים באותו אזור אינם לוטים בערפל יותר מהשבכים או הצ'צ'נים או המנדאים, שכולם נזכרים בפי חורגני. בני שבך נזכרים כדוברי קורדית. שום איש היודע קורדית ואשר דיבר עם השבכים לא יסכים לדעה זו. ההכרזה כי הסונים בעיראק עולים במספרם על השיעים, יש מקום לערער עליה, לפחות. הזוקף לזכותם של המנדאים לשון מיר חדת מכניס ראשו בבלשנות שרירותית. רק האלף-בית שלהם מיוחד הוא. לשונם היא דיאלקט של הארמית (אשר אינה צורתה המערבית של הסורית, כניסוחו של חורגני), והוא הדין בכמה וכמה מצורותיה של הסורית. ועל סמך מה כתב המחבר שהקורדים ירדו מאסיה המרכזית בדרך הרמה הפרסית? ולבסוף, מי שמגדיר את היהודים האשכנזים כדוברי-אידיש סתם ואת היהודים הספרדים כדוברי ספרדית סתם נתפס לטעויות היסטוריות ולשוניות קשות. ספר המניה את הדעת על הנושא עוד לא נכתב. יתכן ויתכן כי התפקיד רב מדי למחבר אחד.

דיצנטראליזציה של החיים ואילו בגרמניה החלה האינדוסטריאליזציה על רקע מדינה צנטרליסטית של שנות השמונים למאה הייט. הבדל זה משתקף גם בהבדלי-האופי שבין תנועת הפועלים בבריטניה ובין תנועת הפועלים ביבשת אירופה ובגרמניה ביחוד. הספר מנתח בשני פרקיו האחרונים את דמות אירופה בין שתי מלחמות העולם ואת הסכויים לאתר מלחמת העולם השנייה. ניתוחם של הפאשיזם והנאציזם אינו שלם, וכבר ראינו כי נתחוו של קרוסמן אינם מצטיינים בשלימות וביסודיות. לא נתייחד כאן, למשל, הדיבור על המישטר הקורפוראטיבי ולא הוסברה הבחינה הכלכלית של המשטר הפאשיסטי בכלל. אבל גם כאן מצויות הברקות כגון זו: מוסר-ליני היה אידיאלוג של הכוחות האיראציונאליים ואילו היטלר היה התגלמותם של כוחות אלה ממש.

בפרק האחרון מקביל קרוסמן את שלושת האי-דיאלים של החברה המודרנית זה לעומת זה: האי-דיאל האמריקני של הקפיטאליזם האינדיבידואליסטי, האידיאל של הקומוניזם הרוסי והאידיאל הסוציאלי-דימוקראטי של תנועת הפועלים האנגלית. אין צריך לומר שהוא מעדיף את האידיאל האחרון על האחרים. אף על פי שהוא סבור כי אין מבחן מציאותי להעדפה זו: במלחמת העולם האחרונה הוכיחו שלושת האי-דיאלים את יעילותם בניוט כוחות המדינה והחברה בהבטחת הנצחון. עם כל זה הוא טוען שהמציאות אינה מסבירה פנים לאידיאל הבריטי דוקא. „הצורך הראשון של ימינו הוא תקופת חיים בלי התנגשות עולמית. אי אפשר למנוע מלחמה, ואפילו לעשרים וחמש שנה, הרי דלדול הכוחות והפחד יהיו עשויים להוכיח לעולם מה שהתבוננת לא תצליח לעשות לעולם — שיציל את עצמו מן ההשמדה“.

מיעוטים בעולם הערבי

אפרים א. שפייזר

Minorities in the Arab World by A. H. Hourani, R.I.I.A., Oxford University Press, 1947.

העולם הערבי בימינו הוא יורש מרבית השטחים אשר היוו את המזרח הקרוב הקדום, הוא ערש העתיקות שבתרבויות עולם, אזור זה הוא גם בית-מולדת לשלוש הדתות המונותאיסטיות שהונחלנו, ולשפע אמונות דתיות שלא נתקיימו ולא הגיעו אלינו. ולבסוף, אזור זה היה דרך-מעבר עולמית מאז. בכל אשר התערבו זה בזה והשפיעו זה על זה המתישב ועובר-האורה, נמצאו כמה מן התרבויות קשות יותר לשינויים ולהסתגלויות מאחרות. זרם המסורת הראשי הנתיב איפוא מאחרינו איים איים של התנגדות תרבותית.

ספרים שנתקבלו

פואימות קטנות בפרוזה מאת שארל בודליר.
תירגם מצרפתית נ. רבן. ספרית פועלים, מרחביה
1948.

מחקר, מסה וכו'

כתבים נבחרים מאת רחה לוקסמבורג. כרך
שלישי. תירגם מ. ז. ולפובסקי. הקיבוץ המאוחד.
תש"ח.

מלהמת'האכרים הגרמנית מאת פרידריך אַנגלס.
תירגם ד. ליבשיץ. ערך י. אבירפי (ד"ר י. מן).
נספחות: שאלת האכרים בצרפת ובגרמניה מאת פ.
אנגלס; השלטון הבריטי בהודו וכן התוצאות הצפויות
מן השלטון הבריטי בהודו מאת קארל מארכס. ספרית
פועלים, מרחביה 1948.

דרכו של מהנד עברי. פרקי זכרונות מאת יהושע
מרגולין. ספרית פועלים, מרחביה 1948.

ילדים בין זאבים מאת ארנולד גול. עברית ש.
גולן. ספרית פועלים, מרחביה 1948

עברי אנכי מאת דניאל פרסקי. הוצאת המחבר.
נידיוק תש"ח.

על כמה מן הספרים הנרשמים במדור זה תכוא
בקורת מיוחדת. אין חובה לרשום במדור זה את כל
המתקבל למערכת.

שירה וספרות יפה

דמויות קדומים מאת יעקב פיכמן. שירה ופרוזה.
מוסד ביאליק, ירושלים תש"ח.

גלילי הפכול מאת מפס ברוד. תירגם מכתביד
דב שטוק. כרך ראשון ושני. עם עובד. תל-אביב
תש"ח.

בית טיבו. מאת דוויז' מארטין די גאר. IV—VI.
תירגם מצרפתית מנשה לוינ. ספרית פועלים. מרחביה
1948.

שר הטללים מאת ז'אק רומן. תירגם מצרפתית
חיים אברבאיה. ספרית פועלים, מרחביה 1948.

אדם ונתיכו. רומן אבטוביגרפי מאת אלכסנדר
גראנאן. עברית ג. ק. גרשוני. ספרית פועלים, מרחביה
1948.

המכתבים הפורטוגיזיים עליפי הנוסח הגרמני
של ר. מ. רילקה. ספרית פועלים, מרחביה 1948.

אל פועלי ארץ ישראל

„דבר“ — עתונה של הסתדרות העובדים הכללית בארץ — הכרזו,
לקראת כניסתו לשנתו העשרים וחמש, על החתמה המונית של קוראים
חדשים.

במשך עשרים וארבע שנות הופעתו ליוה כפאון ההסתדרות
בנאמנות את גידול ציבור הפועלים בארץ, את מאמציו, לכמיו והישגיו,
עם קום מדינתנו, עם התחלת העליה הגדולה — עלית העם — יעמדו
לפני „דבר“ תפקידים גדולים וחדשים.

הועד הפועל של ההסתדרות קורא לכל ציבור הפועלים בארץ,
למועצותיו, מוסדותיו ופעיליו להיענות לקריאת עתון ההסתדרות; להגביר
את קשר קוראיו אליו ולההדירו לחוגים חדשים של עולים, ירידים וקרובים.
על ההסתדרות לרכז את הרכבות הרבות של פועלי ישראל מסכיב
לבטתה ולאפשר לה לגדול ולהתפתח, לשכלל את דמותה ותכנה ולמלא
כראוי את תפקידה — תפקיד עתונם המרכזי של פועלי ארץ-ישראל.

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י

הו ע ד ה פו ע ל

בשולי החוברת

השאלות החמורות ששואל יעקב לשצינסקי, אגב עיונו בספרות היהודית של ברית-המועצות, העסיקו לא אחת בדור האחרון את לב התרד לגורל ישראל, ולגורלו של הקיבוץ החיוני המושרש ביותר בין קיבוצי היהודים. לפני יותר מעשרים שנה סיפר ב. כצנלסון ב„דבר“ על ויכוח שנגול בדפי „יונגע גווארדיע“ (עתונו הרשמי של הנוער הקומוניסטי היהודי באוקראינה בימים ההם), והשאלה: „מדוע אין הנוער שלנו קורא ספרות אידיש?“ או כתב ב. כ.: „ואף על פי שהשאלה נשאלת בבית-המדרש של אוכלי-עברית מושבעים, של בני היבטקציה — הריני מאזין לה בהקשבה גמורה. יודע אני כי לא גורלה של העתונות היבטקציונית הולך ונחתך כאן, אלא יחסו של דור בא ביהדות הרוסית למלה היהודית, קשריו לאות היהודית, לאותו מועט שנשתייר לו, לאחר שגורו פליה על העברית.“ (כתבים ב. כצנלסון, כרך שלישי, ע' 315) סימני ההתפוררות הפכו מאז כתב ב. כ. את דבריו לתהליך אשר שינה את פניה ומצץ לשדה של היהדות הרוסית, כך נתגלגלו הדברים עד שהגענו מן השאלה „מדוע אין הנוער שלנו קורא ספרות אידיש?“ עד שאלות כגון „מדוע אין הסופר היהודי כותב כיהודי?“ וכן „העדיין יש חיים יהודיים ליהודי רוסיה כל עיקר?“

רשימתו של ש. יבנאלי היא מכתב שנשלח לחברינו העושים והמעשים במגביית ההסתדרות באמריקה, אנו רואים ענין לתת לפני קוראינו סקירה ממצה זו על התרקמותה ותפקידיה של הברת העובדים דוקא בשעה זו שצד זה של הווית ההסתדרות מתבלט בהשיבותו ותובע בירורו, חברת העובדים מרכוז כיום כאלף אגודות שיתופיות, ובכללן משקי העובדים, הקואופרטיבים היצרנים, אגודות השיכון, קופות מלוה וחסכון, קופת תגמולים ופנסיה, וכן כל החברות המוסדות המשקיים של ההסתדרות. לפי החלטות הועידה השניה של ההסתדרות, שהקימה את הברת העובדים, תפקידיה הוא „ארגון, פיתוח ההגברת הפעולה הכל-כלית של כלל הפועלים בכל ענפי ההתישבות והעבודה בכפר ובעיר — על יסוד עזרה הדדית“. מטרת „הברת העובדים“ לפי חוקתה היא „לאחד על יסודות שיתופיים את הפועלים העברים בארץ-ישראל בכל מקצועות העבודה“. „מולד“ יוסיף להקצות מקום לבירור שאלותיה של הברת העובדים.

ת. ס. אָליט, אשר זה לא כבר מלאו לו ששים שנה, ושקיבל את פרס נובל לפני כמה ימים, מחזק גדול השירה האנגלית החדשה. אמריקני מלידה, עזב את ארצות-הברית ונתאזרה באנגליה. ביצורו שירתו הם, מצד החוכן, בבואה להתפוררות המוסרית, לעיפות ולציניות, שבעקבות מלחמת-העולם הראשונה, מצד הצורה הם גרמיים ומדויקים, קשים ומרהיבים. ביצירתו המאוחרת, משנות השלושים ואילך, מורגש שינוי ניכר בהלך-הנפש. את מקום הלעג והנהייליוז יורשת ענוות-רוח ואף דתיות כמסה. מלבד שירתה, המעטה בכמות, פירסם אָליט כמה ספרי בקורת, „השיר והשרו“ הוא קטע מספרו על „שימוש השירה ושימוש הבקורת“. „פורצי הדרך“ למנחם תלמי הוא חלק מריפורטו מקיף יותר שיצא בקרוב על ידי מחלקת התרבות של הצבא.

תיקונים: בחוברת זו, עמ' 95 שורה 10 מלמטה צ"ל החל (ולא הכל); עמוד 106 שורה 11 צ"ל רצונך וישב על ירך.
בחוברת 6, עמוד 324, שורה 15, צריך להיות פועלי ציון במקום הפועל הצעיר.

למנויים ולקוראים

מינהלת „מולד“ מכינה כריכת-כד נאה לכרך א' של „מולד“ שנסתיים בחוברת ספטמבר. המנויים והקוראים הרוצים בכריכה, מתבקשים להמציא את החוברות למינהלה, רחוב יהודה הלוי 40, עד 15 בדצמבר, כתובת המינהלה, וכן הכתובת למשלוח חומר למערכת, היא, עד להודעה חדשה, רחוב יהודה הלוי 40.

מוֹלֵד

ירחון מדיני וספרותי

כסלו תש"ט כרך ב' חוברת 9 דצמבר 1948

131	מדינות החוץ של ישראל	אפרים ברוידא
136	מדיניותה הכלכלית והפינאנסית של המדינה	דוד הורוביץ
141	על משמר ההייץ	הרצל ברגר
145	תנועת הפועלים בארצות הברית	ויל הרברג

במזרח התיכון:

150	כוהות האופוזיציה בארצות ערב	יעקב שמעוני
155	אמבטי של ערב שבת	משה שמיר
169	זר-שירים קטן לאביה	גבריאל פרייל
171	בין בדיחה לשיבה	דב סדן
177	מכס גורדאו	אפרים שמואלי

רשימות:

182	המביט והמאזין	יעקב קוסלביץ
183	מלחמה על שום מה	מ. רושנלד

ספרים:

186	הפזמון והשיר	א. ב. יפה
187	חותמו של דור	משולם טוכנר
190	בעקבות אגדות קדם	לאה גולדברג
192	ספרים שנתקבלו	
192	בשולי החוברת	